

SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE DE SALVARE DE LA MEDGIDIA, JUD. CONSTANȚA (1957-1958)

N. HARTUCHE, OCT. BOUNEGRU

Cadrul geografic

Orașul Medgidia este cunoscut de multă vreme în literatura de specialitate, ca o importantă zonă arheologică, mai întâi datorită așezării sale pe linia valurilor antice de piatră și de pământ dintre Cernavodă și Constanța, precum și a unor descoperiri arheologice fortuite sau organizate făcute în decursul anilor, dar și cu prilejul săpăturilor pentru canalul Dunăre – Marea Neagră. Din cele mai vechi menționăm: un probabil depozit de obiecte din epoca bronzului¹, pumnalul emblemă traco-scitic², așezarea feudală timpurie de la fabrica de ciment³, necropola feudală timpurie de la Castelu⁴, precum și alte descoperiri mai recente făcute de colegul P. Hașotti. La repertoriul descoperirilor vechi se adaugă și așezarea gumelnițeană de care ne ocupăm în acest studiu⁵.

Privind cultura Gumelnița în Dobrogea, amintim că după patru decenii de la săpăturile de la Medgidia, s-au făcut numeroase și importante descoperiri ce aparțin acestei culturi⁶. Orașul este astăzi un important port, ca o consecință a construirii canalului Dunăre – Marea Neagră; înainte era un modest orășel dobrogean așezat lângă vechea baltă Carasu. Așezarea neolitică se găsea pe malul de nord al fostei bălți și avea forma de tell orientat pe direcția nord-sud, fiind înconjurat pe trei părți de apă, fig. 6/1,2. În vara anului 1956, când am văzut prima oară așezarea, ea se afla în perfectă stare de conservare. În luna decembrie a aceluiași an, Direcția zonală de îmbunătățiri funciare din București a luat hotărârea de a construi în acest punct cantonul nr.4 al "sectorului bazinul Carasu". Complexul de clădiri al cantonului figurează

1 I. Nestor. *Dacia* V-VI, 1935-1936, p. 175 și urm., fig. 1,2.

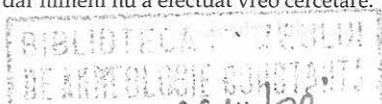
2 D. Berciu. *Arta traco-getică*, București, 1969, p. 18-32. Vezi la subsol și lucrările referitoare la piesa de la Medgidia.

3 Așezarea feudală-timpurie se află pe terasa sudică a Văii Carasu, la est de Medgidia, aproape de fabrica de ciment. Cercetări de suprafață efectuate în 1957 - 1958 de N. Hartuche.

4 A. Rădulescu, N. Hartuche, *Căminul feudal timpuriu de la Castelu*, Constanța, 1967. Volumul este editat de Muzeul de Arheologie Constanța.

5 Tell-ul de la Medgidia a fost văzut de mai mulți arheologi, dar nimeni nu a efectuat vreo cercetare.

6 P. Hașotti, *Pontice*, 21-22, 1988-1989, p. 7-21.

astăzi pe strada Vasile Lupu, nr. 3, la aproximativ 200 m spre est de gara Medgidia, între traseul canalului navigabil și linia ferată Cernavodă–Constanța. Lucrările șantierului de construcții ale cantonului a dus la transformarea radicală a configurației vechiului tell. Răzuindu-se mai bine de 2 m din înălțimea așezării în partea centrală, pământul rezultat s-a depus în jur creându-se o platformă trapezoidală de 60 m, cu bază mare de 37 m, iar baza mică 33 m. Tell-ul în forma sa inițială avea aspectul unei movile mari, cu baza aproximativ ovală, cu diametrul de 45 x 50 m și înălțimea de aproximativ 5 – 5 m de la nivelul apei în jur. Tell-ul era legat de terasă printr-o limbă îngustă de pământ în formă de sea. În luna martie 1957, revenind aici pentru cercetări, am constatat noua stare de lucruri, propunând Muzeului de Arheologie din Constanța începerea de urgență a unor săpături de salvare⁷.

Săpături. Condiționate în permanență de planul de lucru al șantierului de construcții, săpăturile arheologice au fost eșalonate în două etape: prima campanie am întreprins-o între 20 iulie – 22 august 1957, iar a doua între 8 aprilie – 20 mai 1958. Cercetările noastre au urmărit în permanență un dublu scop: 1 – stabilirea stratigrafiei în restul de așezare nedistrusă începând de la suprafața platformei actuale (curtea cantonului) și 2 – salvarea materialului arheologic din zona în care se putea interveni cu noi săpături nesistematice. Săpăturile șantierului arheologic au realizat trei suprafețe (cu secțiuni paralele), notate pe plan cu A, B, și C mai multe casete, precum și șase șanțuri executate în diferite puncte ale curții cantonului, toate însumând o suprafață de 352 m², fig. 2.

În eventualitatea revenirii în viitor pentru efectuarea unor sondaje de control, considerăm de datoria noastră să amintim și acele săpături nesupravegheate, aparținând constructorilor și netrecute în planul nostru general, cu excepția gropii de var. Aceasta se afla la distanța de 3,50 m de peretele de sud al locuinței cantonierului, având forma dreptunghiulară de 7 x 5,40 m și adâncimea de 3 m. În afară de acesta s-a mai săpat un șanț de canalizare, începând din mijlocul curții, până la capătul de sud al platformei, apoi 50 de gropi de 1 x 1 m pentru răsădit pomi (răspândite pe întreaga suprafață a curții interioare), și două șanțuri late de 0,80 m și adânci de circa 0,60 m pentru gardul viu, trasate de o parte și de alta a gardului de prefabricate care împrejmuieste curtea cantonului.

Având caracter de salvare, săpăturile noastre au urmărit în primul rând lucrările șantierului de construcții și amplasamentul clădirilor, iar în al doilea, forma inițială a tell-ului. Pentru o mai bună notare a pieselor și descriere a stratigrafiei, fiecare șanț a fost împărțit în carouri de câte 1 m. Adâncimea secțiunilor variază între 2–3 m, iar lățimea și lungimea acestora diferă în funcție de situația creată de săpăturile constructorilor și de posibilitatea depozitării pământului săpat.

Șanțul I (10 x 1 m, adâncime 3 m) a fost trasat pe latura de vest a platformei, în interiorul curții cantonului. Șanțul II (8 x 1 m, –3m) se afla în continuarea lui S I, spre nord, până la apropierea porții de vest. Ambele formează latura de vest a suprafeței A. Șanțul III (10 x 0,60 m) se afla la distanța de 1,60 m de peretele de vest al locuinței principale a cantonului și este orientat nord-sud. La capătul sudic al șanțului a fost descoperită o vatră din nivelul IV, pentru care s-a deschis o casetă de 1,90 x 1,40 m și adâncă de numai 0,40 m (nu este numerotată în planul de săpături), fig. 9/2.

⁷ Săpăturile de salvare erau imperios necesare pentru a salva restul tell-ului, dar și de a recupera materialul arheologic.

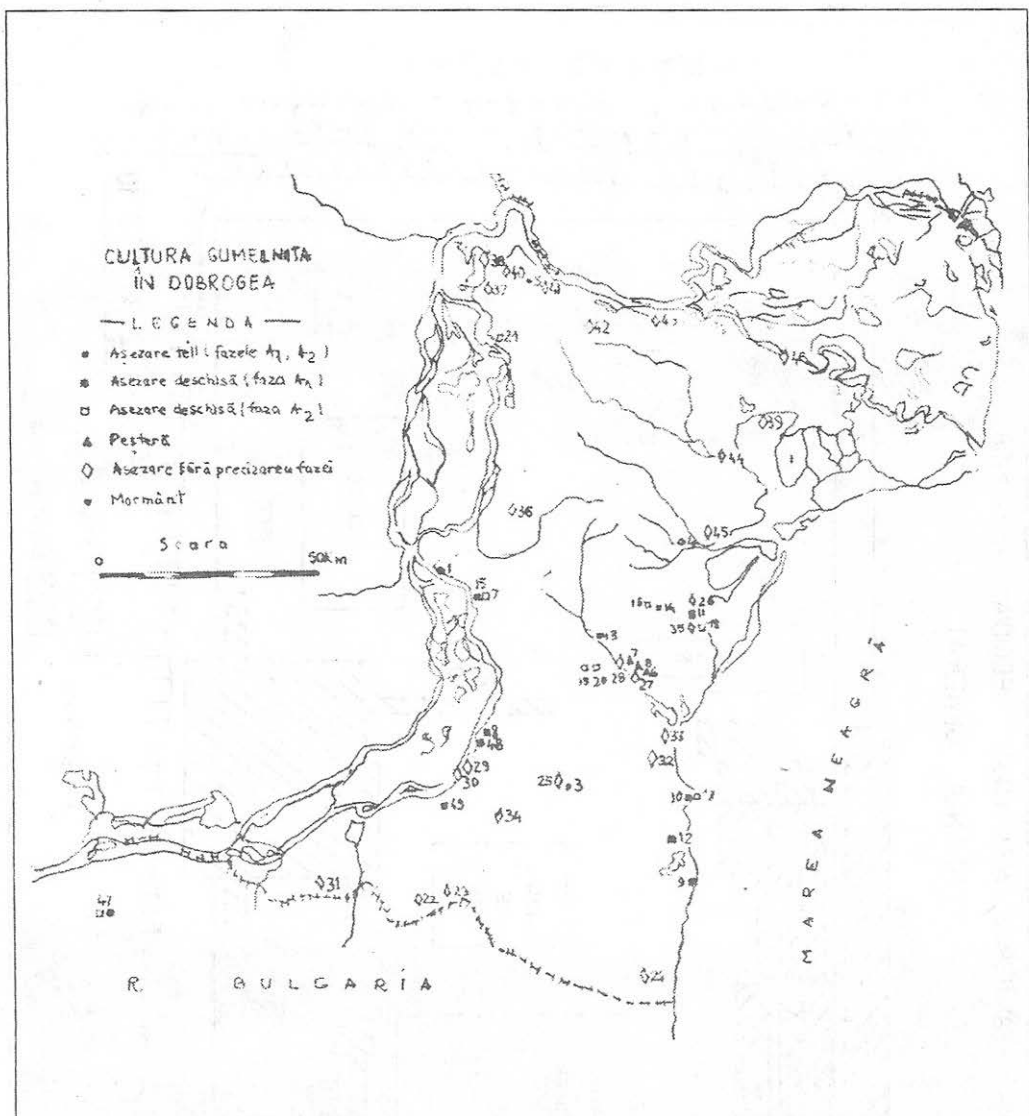
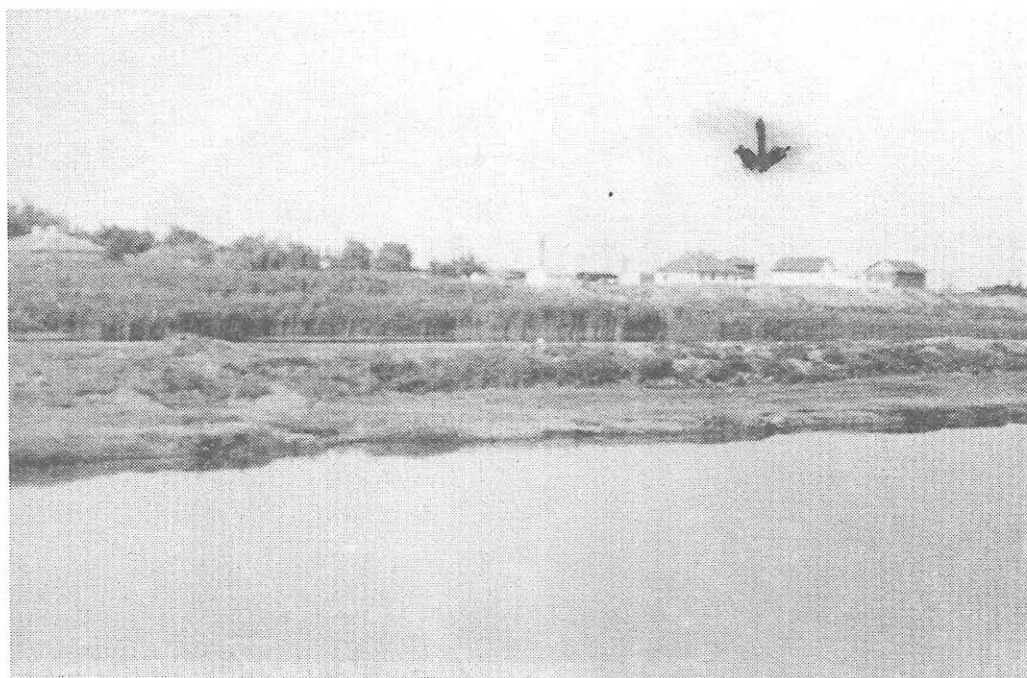

Fig.1. Așezări aparținând culturii Gumelnița din Dobrogea (harta după P. Hașotti).

1. Hârșova; 2. Cernavoda; 3. Medgidia; 4. Baia; 5. Luncavița; 6. Peștera "Gura Dobrogei"; 7. Peștera "La Izvor"; 8. Peștera "La Baba"; 9. Costești; 10. Constanța "Tăbăcărie"; 11. Istria; 12. Agigea; 13. Cheia; 14. Tariverdi "Cărămidărie"; 15. Ghindărești; 16. Tariverdi; 17. Constanța "Parcul Catedralei"; 18. Histria. 19. Târgușor "Urs"; 20. Târgușor "Sitorman"; 21. Carcaliu; 22. Fântâna Mare; 23. Văleni; 24. Limanu; 25. Medgidia; 26. Istria. 27. Gura Dobrogei; 28. Grădina; 29. Cochirleni; 30. Cochirleni; 31. Esichioi; 32. Ovidiu; 33. Năvodari; 34. Ivrinezu Mare; 35. Histria; 36. Calfa; 37. Jijila; 38. Garvăn; 39. Popina; 40. Văcăreni; 41. Rachelu; 42. Niculițel; 43. Somova; 44. Enisala; 45. Lunca; 46. Mahmudia; 47. Atmageaua Tătărească; 48. Cernavoda; 49. Rasova.

1

2

Fig. 6/1. Vedere generală a actualei platforme făcută pe vechiul tell, (vedere generală dinspre sud, de pe Balta Carasu – acum Canalul Dunăre – Marea Neagră).

Fig. 6/2. Vederea vechiului tell, înainte de distrugerea sa – 1956.

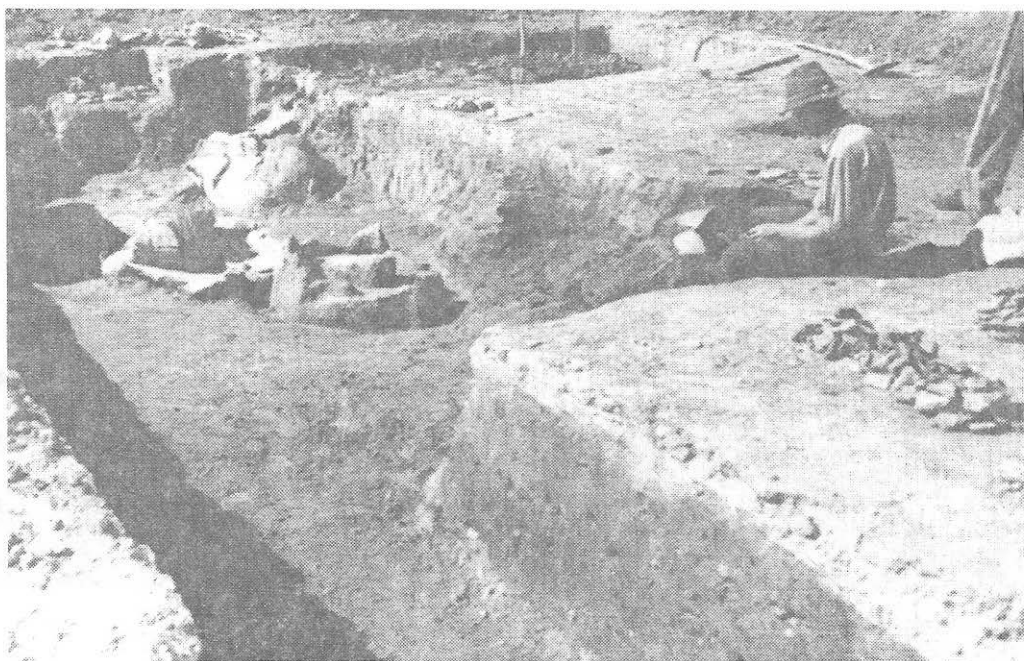

Fig. 7. Aspecte din săpătură; șanțul III, locuința nr. 1
(Locuința – moară cu râșnițele fixate pe postament).

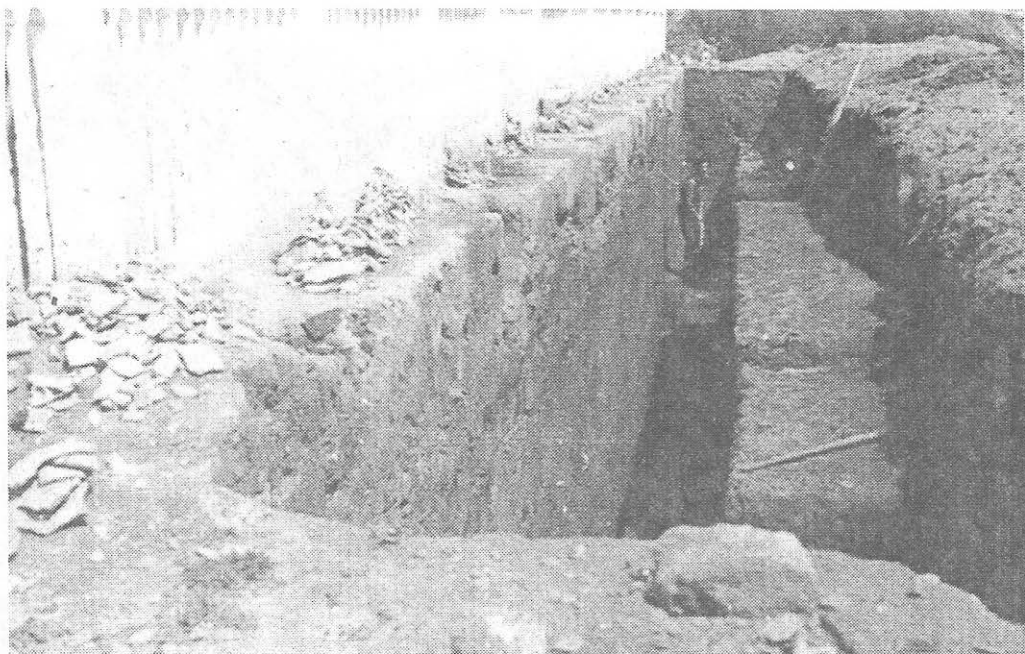
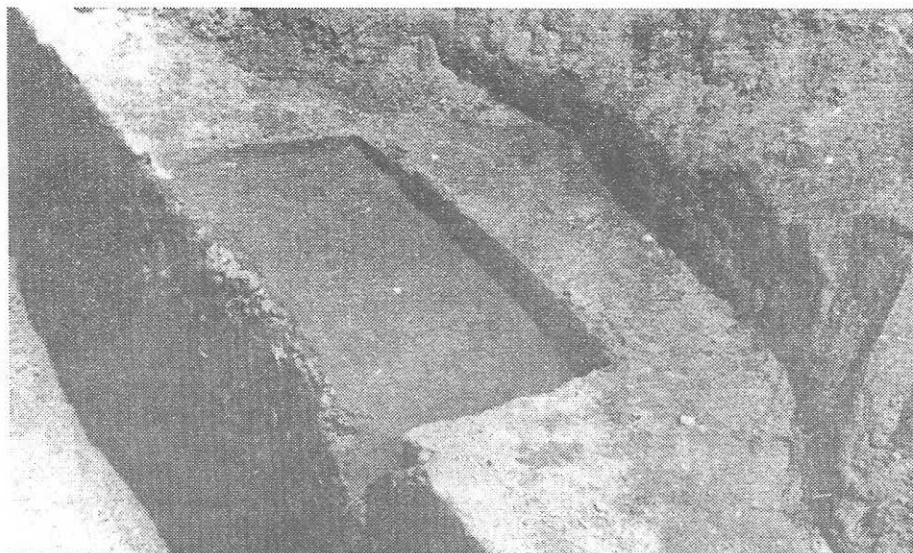

Fig. 8. Aspecte din săpătură de pe latura de vest a fostului tell.

1

2

Fig. 9.1. Săpătura de pe latura de vest a platformei,
2. Vatră dintr-o locuință din nivelul IV.

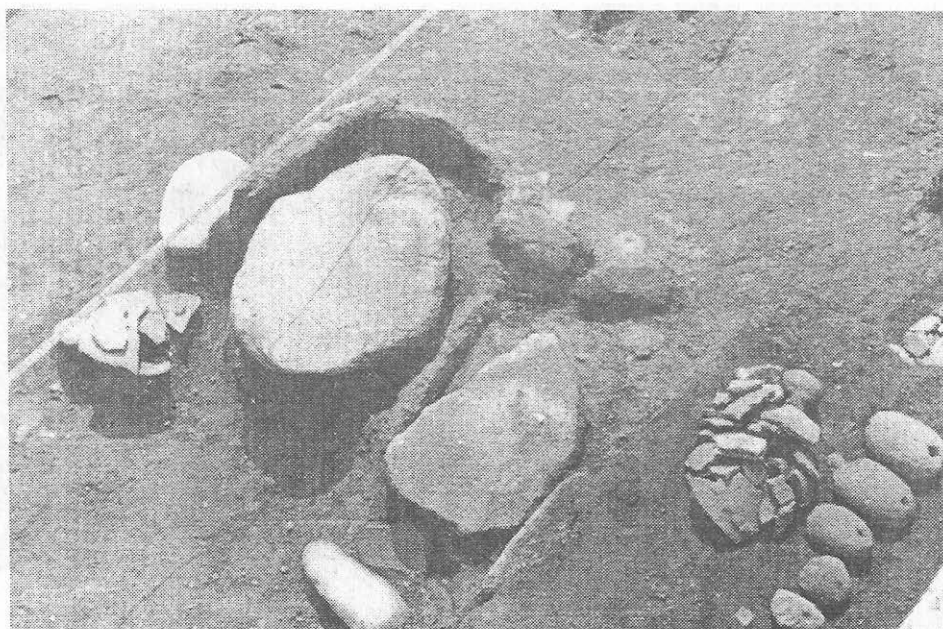
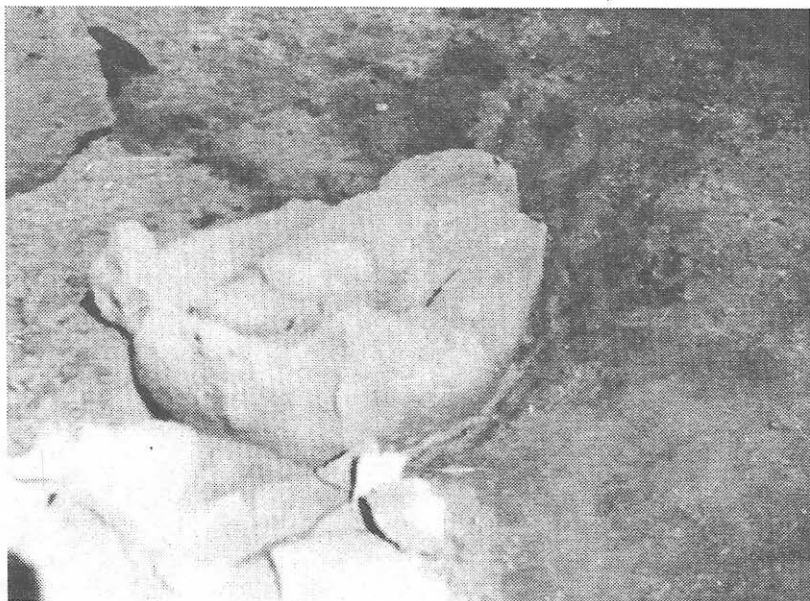
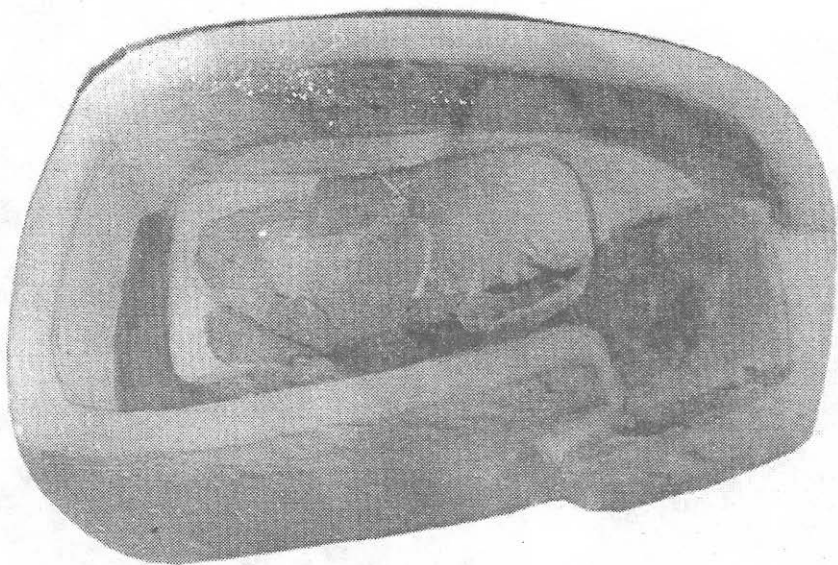

Fig. 10. Rășnița cu pietre duble, soclu și gardină din locuința moară.

1

2

Fig. 11. Interiorul locuinței – moară (nr. 1);
1 – râșniță cu o singură piatră (în situu), 2. – reconstituirea acestei râșnițe.

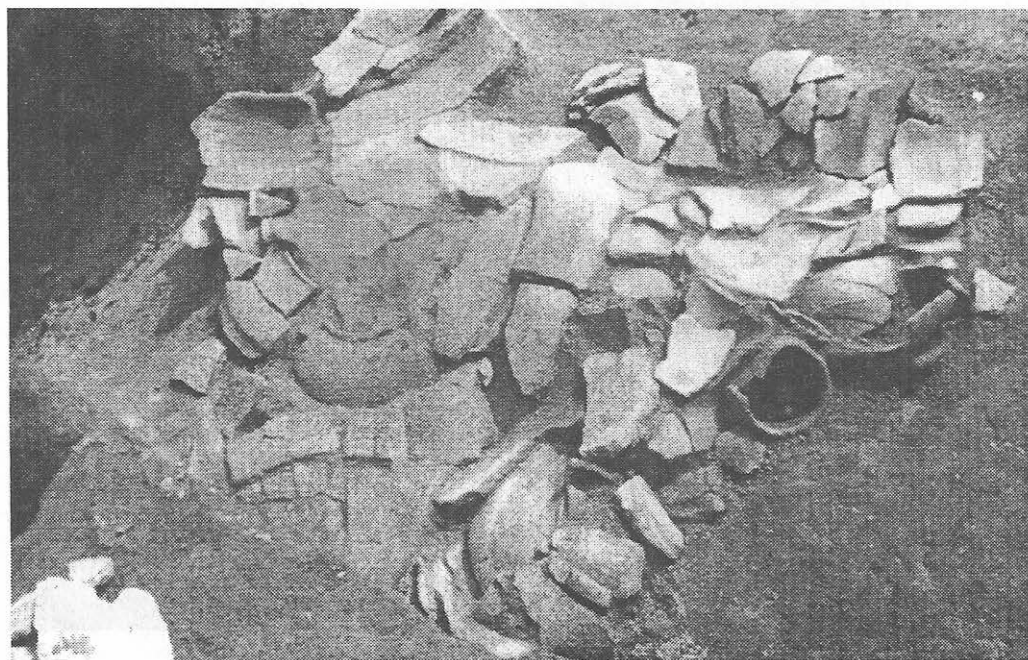

Fig. 12. Vederea săpăturilor din suprafața A;
vasele mari de provizii din locuința nr. 1 (moară).

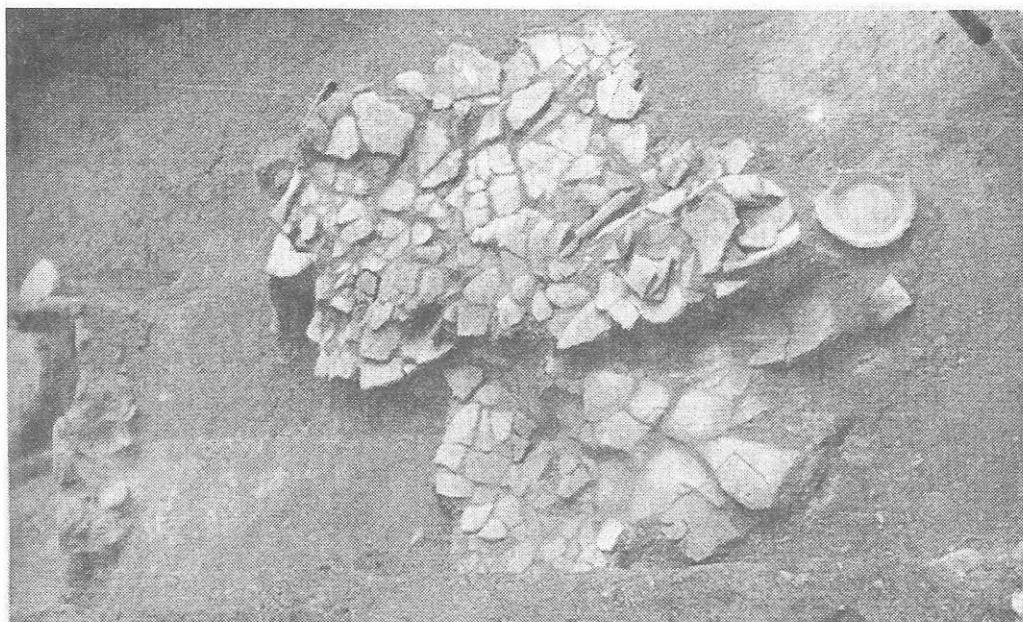
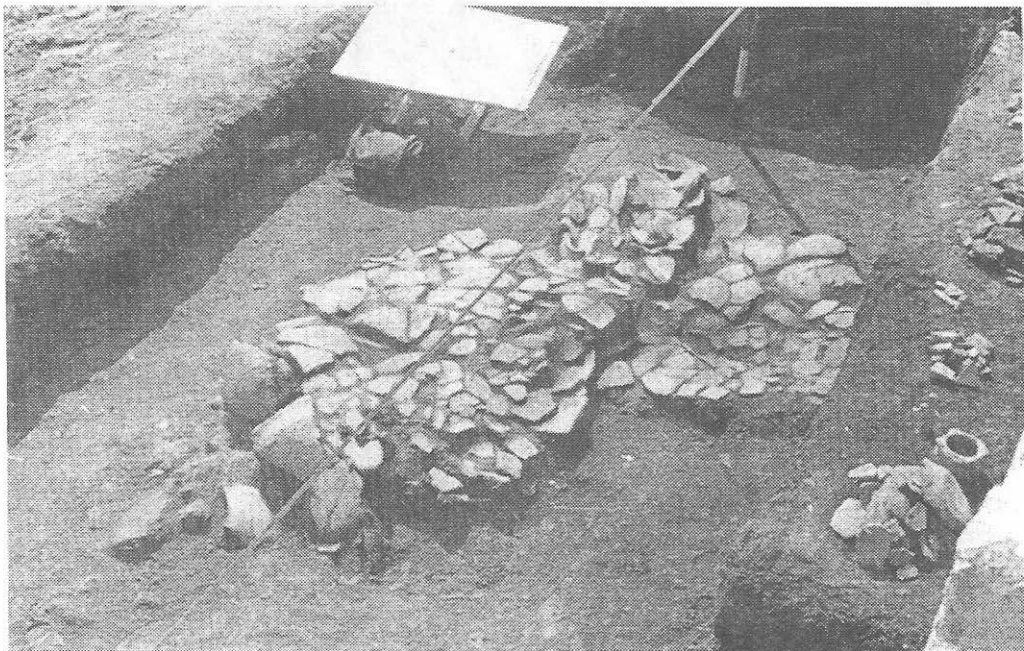

Fig. 13. Vasele de provizii - in situ, din locuința - moară, nr. 1.

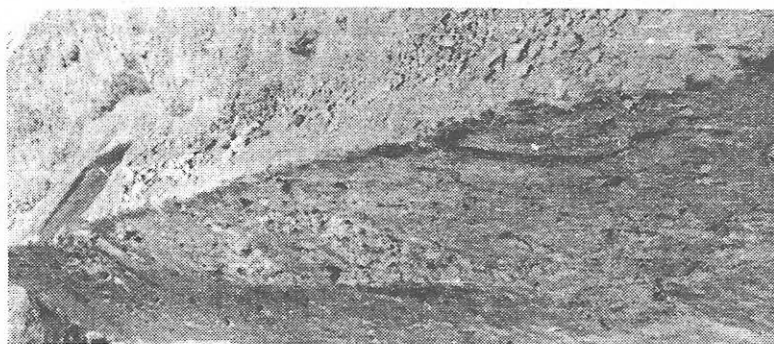

Fig. 14. Profile din malul diferitelor șanțuri.

Șanțul IV (8,60 x 0,60 m, -3m) este orientat pe direcția est - vest, între suprafața A și pivnița actuală. În jumătatea de est a secțiunii, la -1m, au fost găsite mai multe blocuri de piatră nefasonate, provenite de la o construcție modernă ridicată pe vechiul tell. Șanțul V (31,60 x 2 m, -3m) s-a trasat pe latura de est a platformei, în afara gardului de prefabricate. Șanțul VI (9 x 1 m) a fost trasat pe latura de nord a curții, la distanța de 2 m spre nord de locuința cantonierului. Șanțurile VII-IX, paralele cu șanțul V, au lungimea de 9 m; malurile despărțitoare au fost săpate, iar împreună cu șanțul V și împreună cu casetele B 1,2,3, formează suprafața B. Șanțul X (11 x 1,60 m) trasat în continuarea lui S VII și paralel cu S V și XI, formează împreună cu acestea suprafața C (13 x 3 m). Șanțul XI este încorporat în suprafața C. Șanțul XII (10 x 1 m, -3,10 m) a fost trasat tot pe latura de nord a platformei, în fața locuinței cantonierului. Șanțul XIII (5 x 1 m, -2m) a fost trasat la 1,40 m distanță de clădirea destinată pentru grajd. Acest șanț l-am realizat cu scopul de a delimita latura sudică a așezării. Nu s-a constatat nici o urmă arheologică, dovadă că ne aflăm în afara tell-ului. Același lucru s-a constatat și în caseta 5 făcută în spatele clădirii destinată pentru magazie. Șanțul XIV (10 x 2 m, -2m) a fost săpat pe latura de nord a platformei, în afara gardului și paralel cu secțiunea XII. Suprafața A a fost săpată în scopul degajării locuinței nr. 1, din nivelul III, adâncindu-se până la 2 m.

Suprafața B se află pe latura de est a curții, la distanța de 2 m spre nord de pivniță, având adâncimea maximă de 3,20 m. În partea superioară a săpăturii a fost descoperită locuința nr. 3 din nivelul III. Suprafața C cuprinde jumătatea de nord a SV, S X și S XI, având adâncimea maximă de 3 m. Aici s-a descoperit o parte din locuința nr.2, tot din nivelul III; latura de est a acestei locuințe a fost distrusă în timpul lucrărilor de construcții.

Casete. În afara celor încorporate în suprafețele A și B, amintim caseta nr. 1 de formă dreptunghiulară (4 x 1,60 m), trasată pe latura de vest a actualei platforme, în afara gardului și caseta 5 (2 x 1 m) din spatele magaziei și de care am amintit deja.

Stratigrafia. Din acest punct de vedere precizăm că săpăturile noastre cu caracter de salvare, au surprins o stratigrafie parțială, începând de la suprafața platformei (curții) actuale până la pământul galben, steril. Datorită răzuirii părții superioare a tell-ului în zona centrală pe o grosime de circa 2 m, nu se poate preciza numărul total al nivelelor de locuire. Este sigur că nivelele distruse au aparținut aceleiași culturi, ca și cele care s-au păstrat. Ne bazăm pe această afirmație, deoarece în periegeza noastră din vara anului 1956, nu s-au găsit la suprafața așezării decât fragmente de vase gumelnițene, fără nici un indiciu care să ateste alte urme mai noi (eventual Cernavoda I).

Așadar nivelele de locuire distruse, ca și cele păstrate, aparțin în exclusivitate culturii Gumelnița. Grosimea stratului de cultură, din cele patru nivele variază între 2,20 - 2,70 m. Prezentăm situația stratigrafică actuală, începând de la baza tell-ului până la suprafața platformei pe care se aflau construcțiile cantonului. Înainte de locuirea gumelnițeană, întreaga suprafață a movilei a fost acoperită cu un strat de măr de culoare verzuie, gros de 10 - 12 cm, care face dovada unei inundații. Partea superioară a stratului de măr era acoperită cu o dungă de cenușă, neuniform repartizată, groasă de 1-2 cm, care probabil provine din arderea vegetației de către primii locuitori veniți aici pentru a-și întemeia așezarea; el constituie vechiul nivel de călcare. Primul nivel de locuire, notat I, în zona de vest a așezării are grosimea de 0,60 - 0,80 m, iar în cea de est de 0,80 - 1,10 m. Acesta a fost împărțit în două subnivele: Ia și Ib; el marchează faza A₁ a culturii Gumelnița. Grosimea nivelelor II și III variază între 0,40 - 0,70 m, iar

nivelul IV, surprins numai pe latura de vest a platformei, este gros de 0,30 - 0,50 cm. Toate nivelele de locuire care s-au păstrat sunt marcate cu resturi de locuințe. Pentru o mai bună înțelegere a stratigrafiei din diferite secțiuni, facem descrierea ei pe șanțuri, limitându-ne la profilele în care ea apare clară, renunțând la zonele cu deranjamente recente, sau la acelea în care se repetă.

Profilul nr.1, lung de 12 m, cuprinde detaliile stratigrafice ale peretelui de est al șanțurilor I, II și casetei 1 (suprafața A). Aici sunt surprinse toate patru nivelele. Nivelul I suprapune stratul de măr și cenușă, având grosimea de 0,60 - 0,80 m. Este format din chirpic ars, cenușă, cărbune, fragmente ceramice și oase de animale. Subnivelul Ia se prezintă în carourile 1-5 sub forma unei dungii uniforme, groasă de 10 - 20 cm, formată din cenușă amestecată cu cioburi și oase de animale. Din caroul 10 până în capătul de sud al șanțului I grosimea subnivelului Ia este de 0,60 cm. Subnivelul Ib suprapune direct pe cel inferior. Între carourile 1-5 se află o locuință marcată de masa de chirpici, groasă de 20 - 40 cm, care se continuă pe o lungime de 4,80 m. Sub chirpici se află o dungă de arsură care se subțiază treptat de la nord spre sud. În carourile 9-12 se află resturile unei locuințe. Chirpicul celor două locuințe era acoperit cu un strat numai de cenușă, gros de 10-15 cm. Nivelul II are grosimea între 40-70 cm și este marcat în carourile 1-10 de resturi de locuințe. În carourile 2 și 4, de la baza nivelului pornesc două gropi care străpung nivelul I. Nivelul III, aflat la numai 40-60 cm adâncime, a fost cel mai bine cercetat și a oferit și cea mai mare cantitate de materiale. Este bine reprezentat prin resturile de locuințe, parțial degajate. Grosimea medie a acestui nivel este de 60 cm. Exceptând zona ocupată cu chirpici de la locuințe, stratul are culoarea cafenie-cenușie; sub chirpici se afla o dungă de cenușă groasă de 10 cm, iar sub aceasta - arsură. În marginea de nord a locuinței (carourile 2,3) se păstrează resturile unei vetre de formă ovală, lungă de 1,14 m, suprapusă de altă vatră, dintr-un nivel superior (IV). Nivelul IV a fost surprins pe acest profil pe o porțiune redusă, din cauza unor deranjamente recente. În carourile 2, 3, și 9 s-au descoperit două vetre bine conservate, acoperite cu chirpici. Deoarece o bună parte din grosimea acestui nivel a fost răzuită de lucrările recente ale șantierului de construcții, ea este de maximum 50 cm. La baza chirpicului unei locuințe se afla o dungă de arsură de circa 10 cm, întreruptă de vatră, fig. 4.

Profilul nr.2 făcut pe malul de est al șantierului III a surprins foarte bine și clar toate nivelele de locuire amintite, cu excepția nivelului IV care în această zonă a fost răzuit aproape în întregime, fig. 5.

Profilul nr. 3 al șanțului V, de 4 pe latura de est a așezării, dovedește gradul de distrugere mai puternic al ultimului nivel (IV), de către lucrările șantierului de construcții. Nivelele III-I care s-au păstrat foarte bine, au grosimea medie de 2,50 m. Subnivelele Ia și Ib sunt marcate de resturi de locuințe prevăzute cu podine de lut galben bine bătătorit, fig. 3.

Locuințe, vetre și gropi. Săpăturile de salvare de la Medgidia au scos la iveală în cele patru nivele păstrate, un număr de 15 locuințe, toate de suprafață. Obligați să lucrăm într-un ritm rapid și să devansăm activitatea șantierului de construcții, în nivelele inferioare I și II nu s-au putut executa săpături de excavație în suprafață care să permită degajarea în suprafață a locuințelor, acestea fiind dezvelite doar atât cât a permis lățimea șanțurilor. Cele 15 locuințe sunt repartizate pe nivele astfel: în șanțul V, din subnivelul Ia provine o singură locuință, iar cinci se aflau în subnivelul Ib (S I, II, III și V), trei în nivelul II (SI, II, III și V), patru în nivelul III (în suprafețele A, B, C și D)

și două în nivelul IV (în S III). S-a putut observa că locuințele din nivelele I și II sunt de dimensiuni mai reduse față de cele din nivelele superioare, lungimea lor variind între 4 și 6 m, iar grosimea stratului de chirpici nu depășește în medie 20-40 cm.

Sistemul de construcție al locuințelor din cele patru nivele (Gumelnița A₁ și A₂) este același: scheletul era făcut din lemn, nuiele și stuf, pe care se aplica lutul amestecat cu pleavă și paie de cereale. Acoperișul în două pante, era făcut fie din paie, fie din stuf. Podina locuinței era confecționată din lut galben bine bătătorit, lipsind platformele de lut, arse, specifice culturii Cucuteni. Sistemul de construcție al locuințelor de la Megdida este comun tuturor locuințelor din aria culturii Gumelnița (Hârșova⁸, Lișcoteanca⁹, Brăilița¹⁰ etc.).

Nivelul III. Deoarece adâncimea de la suprafața platformei actuale a cantonului nu este prea mare, săpătura a putut fi făcută în suprafață, degajând aproape în întregime locuințele descoperite pe laturile de est, vest și nord, ale platformei, fig. 7, 12, 13, 15, 17; pentru o mai bună înțelegere le facem o descriere detaliată.

Locuința nr. 1, descoperită în suprafața A: formă rectangULARă, lungă de 10 m și lată de 8 m, este orientată pe direcția nord-sud. În afară de dimensiunile mari, remarcăm compartimentarea sa în două încăperi, separate de un perete despărțitor; fiecare încăpere este prevăzută cu vatră proprie. Camera de nord (A) era de 8 x 6 m, iar cea de sud (B) de 8 x 4 m. Ținând seama de zona nepodită pe care se sprijinea peretele despărțitor dintre cele două camere, deducem că grosimea acestuia era de numai 15 cm, deci mai subțire decât pereții exteriori. Intrarea în locuință era plasată la centrul peretelui de sud. Dovada că această locuință se compunea din două camere, nefiind vorba de două locuințe lipite una de alta, o fac lipsa deschiderii spre exterior a camerei A, existența peretelui despărțitor, precum și modul de repartizare a inventarului gospodăresc pe fiecare încăpere. Din acest ultim punct de vedere, în camera A s-au găsit lângă peretele de vest, cinci vase mari de provizii (înalte între 95 - 110 cm, cu diametrul maxim de 80 - 90 cm). Majoritatea erau căzute pe o parte, în direcția vest-est. Pe latura de est a camerei s-au găsit alte trei vase, asemănătoare ca formă și ca dimensiune cu celelalte, prăbușite tot spre interiorul locuinței. Tot aici se aflau două râșnițe fixate pe postament de lut cu una sau două pietre de râșnit. Lângă fiecare râșniță se afla câte un vas de dimensiuni mai mici, care mai aveau pe fund boabe de grâu carbonizate. În colțul de nord - est al încăperii se afla un mic depozit de greutate de lut ars pentru plasă de pescuit, trei lame de silex, un toporaș plat de piatră și trei frecătoare. Camera B conține un inventar ceva mai modest; câteva vase de dimensiuni mici, treizeci de lame și de gratoire de silex, precum și resturi de oase de animale, păsări și pești, împrăștiate în jurul vetrei, fig. 10-13; 15-17. Fiecare încăpere era prevăzută cu vatră proprie, una dreptunghiulară, cealaltă pătrată, ambele având colțuri rotunjite. Încă de la început am considerat că această locuință a avut rolul de moară.¹¹

Locuința nr. 2 (L₂) s-a descoperit în S III și S XII, pe latura de nord a platformei.

8 D. Galbenu, *SCIV.*, 2, 1962, p. 285-305; vezi și articolul din *Dacia*, N.S. 10, 1966, p. 321-328. P. Hașotti, op. cit., p. 7 și urm.

9 N. Hartuche, *Istros*, 5, 1987, p. 7-90, fig. 42/1-3.

10 idem, *Materiale și Cercetări Arheologice*, 3, 1957, p. 129-147. N. Hartuche și Atanasie, Brăilița, 1968, p. 11, fig. 20; N. Hartuche, Atanasie, *Catalogul selectiv al colecției de arheologie a Muzeului Brăilei*, Brăila, 1976, p. 116, fig. 211.

11 N. Hartuche, *Studii și comunicări a civilizației populare din România*, vol. 2, Sibiu, 1981, p. 79-86.

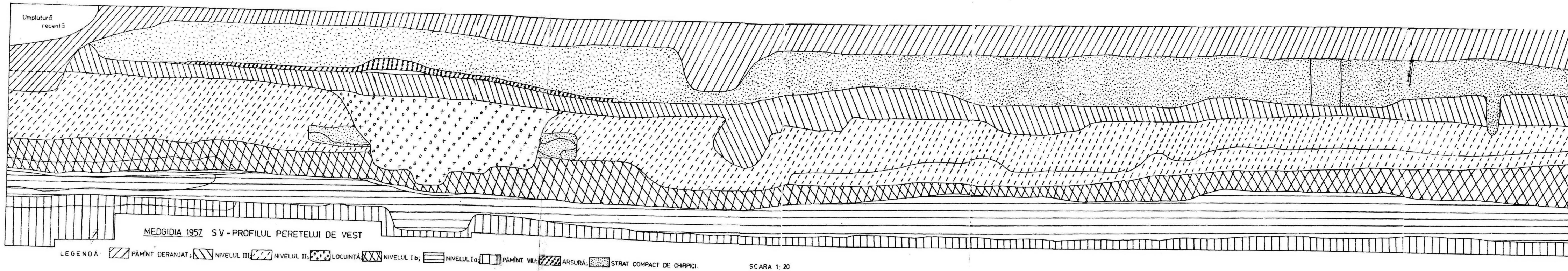

Fig. 3. Profilul malului de vest al șanțului V.

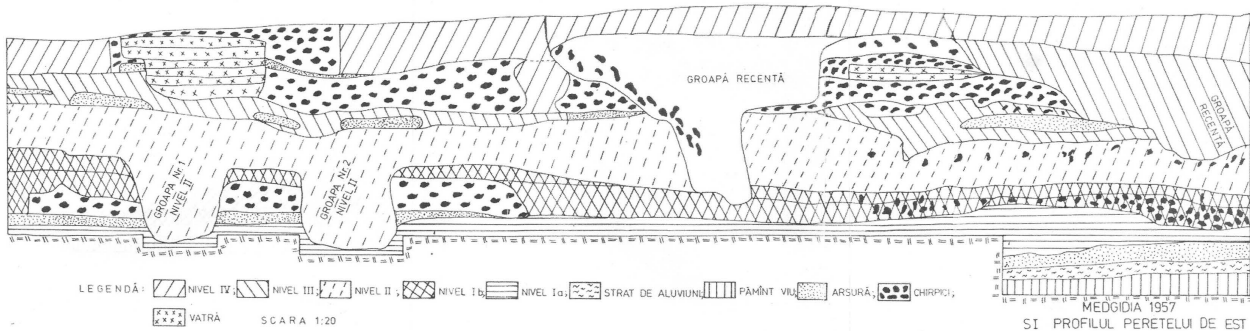
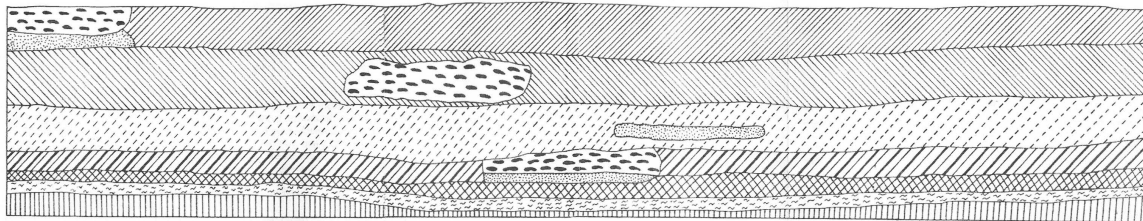

Fig. 4. Profilul malului de est al șanțului I.

LEGENDĂ: Nivelul IV, Nivelul III, Nivelul II, Nivelul I b, Nivelul I a, Strat de aluviuni, Pământ viu, Arsură, Chirpici.

SCARA 1:20

Fig. 5. Profilul malului de est al șanțului III.

Latura de sud a acestei locuințe a fost distrusă de săpătura pentru fundația unei locuințe recente. Forma: rectangulară, lungă de 7 m și lată de 6 m. Nu s-a găsit vatră, iar materialul ceramic a fost în cea mai mare parte fragmentar. Locuința era orientată pe direcția nord-sud.

Locuința nr.3 (L_3), a fost dezvelită aproape în întregime, în suprafața B; colțul de nord-vest a fost distrus de o groapă recentă. Sistemul de construcție, dimensiunile și orientarea sunt aproape de cele ale locuinței nr. 1. Nu avem dovezi că și aceasta era prevăzută cu două camere. Inventarul: șase vase mari de provizii, o rășniță de dimensiuni mari, fixată pe un postament de lut, fragmente de topoare cu gaură, două strecurători de lut, dălțițe de piatră, lame, gratoire de silex, o fusaiolă, sau drugă de piatră. Din categoria obiectelor de cult fac parte două piese de lut ars în formă de labă de picior uman și un vâscior mic, reprezentând o pasăre. Vatra se afla în colțul de nord-est al locuinței, fig. 10, 11, 12, 16/1.

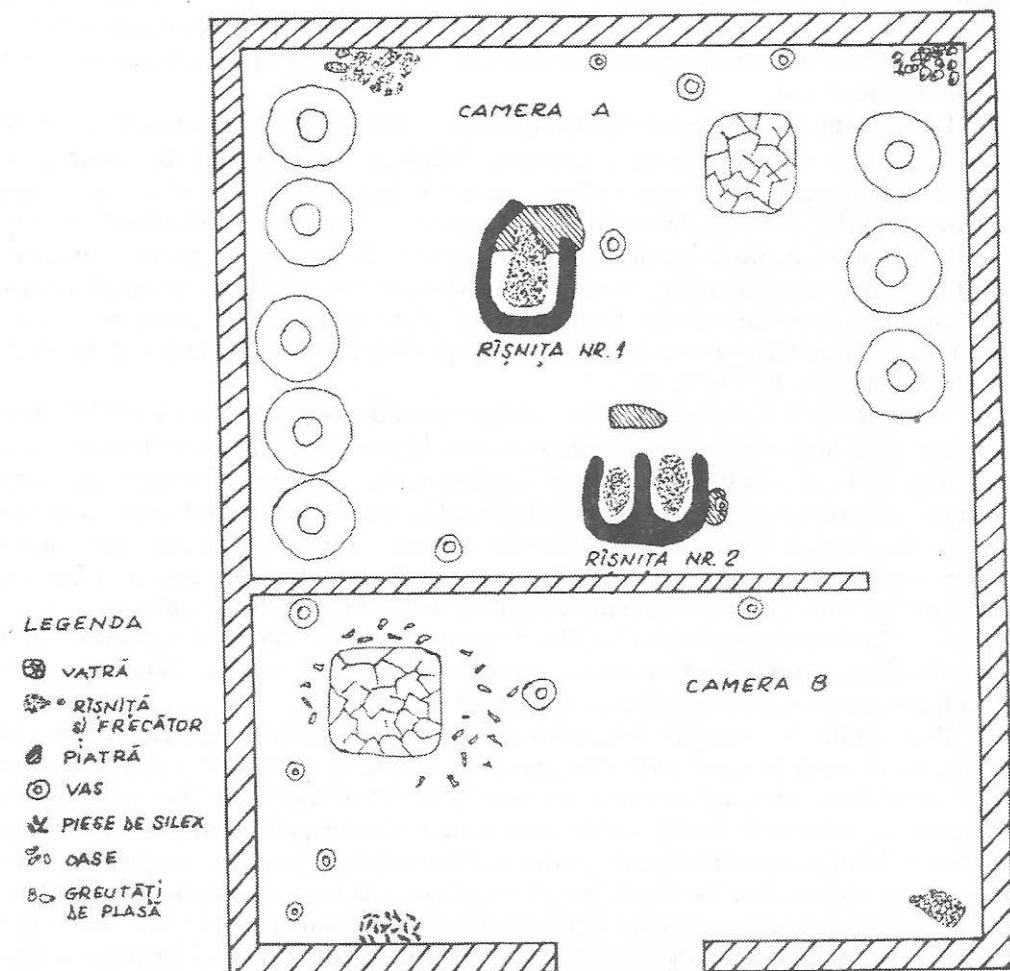
Locuința nr. 4 (L_4) se afla la circa 4 m spre nord de locuința 3, în S V și S XI a fost dezvelită pe o lungime de 8 m și lățimea de 4m. În jumătatea de nord a locuinței, s-a găsit o groapă rotundă în secțiune, care conținea resturi de lemn carbonizat, probabil de la un stâlp de susținere a acoperișului locuinței. Inventarul gospodăresc a fost mai modest: în afară de câteva vase de dimensiuni mici și mijlocii, s-au mai găsit câteva fragmente de rășniță, mai multe lame de silex, trei greutateți de lut ars, un topor de piatră de tip "miner" și un fragment de figurină antropomorfă, lucrată din os.

Cele două locuințe din nivelul IV s-au găsit în S III, dar din ele s-a păstrat destul de puțin. Fiecare conținea câte o vatră, iar inventarul constă în exclusivitate din ceramica fragmentară, asemănătoare celei din nivelul III.

Vetre de foc. În total s-au descoperit opt vetre din care una din nivelul Ib, cinci în nivelul III și două în nivelul IV. Din punct de vedere al locului de amplasare, s-au determinat două categorii: în interiorul locuințelor (7) și una în aer liber (nivelul III). Sistemul de construcție: toate vetrele erau lucrate din lut galben amestecat cu nisip foarte fin. Numai în două cazuri – vatra din nivelul Ib și una din nivelul II – erau așezate direct pe podina locuinței. În rest, toate aveau la bază un pat făcut din cioburi de vase prinse între ele cu un liant de lut. Vetrele au unul sau mai multe straturi de lipitură, iar suprafața este foarte bine netezită. Din punctul de vedere al formelor se disting trei tipuri: oval (4), dreptunghiulare cu colțuri rotunjite (2) și pătrate (2), dimensiunile variind între 60 -115 cm. lungime, 40 -95 cm. lățime și 5-14 cm. grosime. Toate au suprafața dreaptă (orizontală) și sunt lipsite de gardină. O singură vatră (de formă ovală) din locuința nr.3 nivelul III, prevăzută cu două rânduri de lipitură, era ușor înclinată spre sud – est. În general în jurul vetrelor se găseau cărbuni, cenușă, resturi de oase, iar în două cazuri și câte un vas de dimensiuni mijlocii. Faptul că în nivelele Ia și II nu a fost descoperită nici o vatră, se datorește întâmplării, mai ales dacă ținem seamă că în aceste nivele nu s-au executat săpături de suprafață care să permită degajarea totală a locuințelor. Este sigur că în toate nivelele de locuire au existat vetre de foc de tipul celor amintite mai sus. Nu a fost descoperită nici o vatră portativă.

Gropi. În suprafețele și șanțurile săpate au fost descoperite cinci gropi menajere, care după tipologia celor determinate în așezarea de la Lișcoteanca, punctul "Movila Olarului", aparțin tipului A și B.¹² Singura groapă de tipul A a fost descoperită în sub-

12 Idem, Istros, 5, 1987, p. 14-15, fig. 11.

1

2

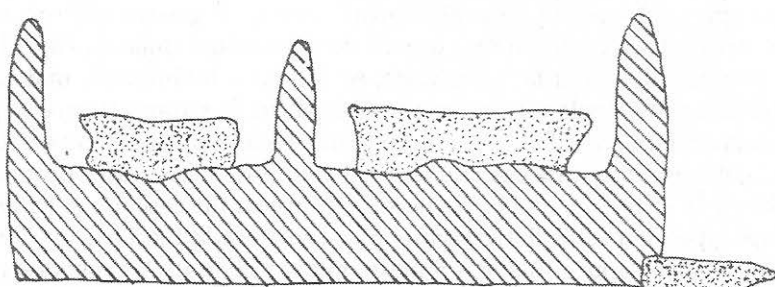

Fig. 15. Planul pe orizontală al locuinței – moară (nr. 1);
secțiune transversală prin râșnița dublă, cu soclu.

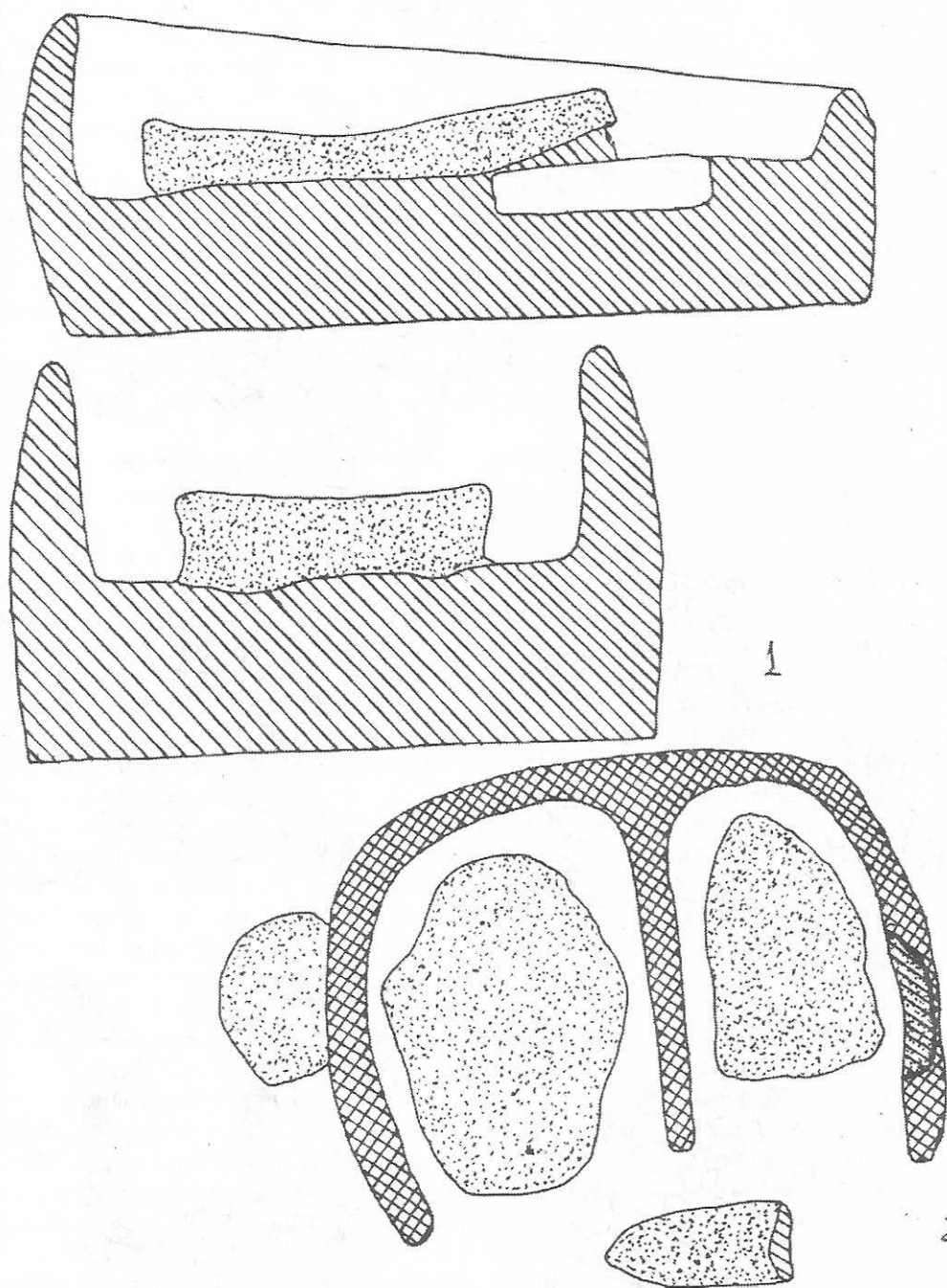

Fig. 16. Râșniță cu o piatră; râșniță cu două pietre.

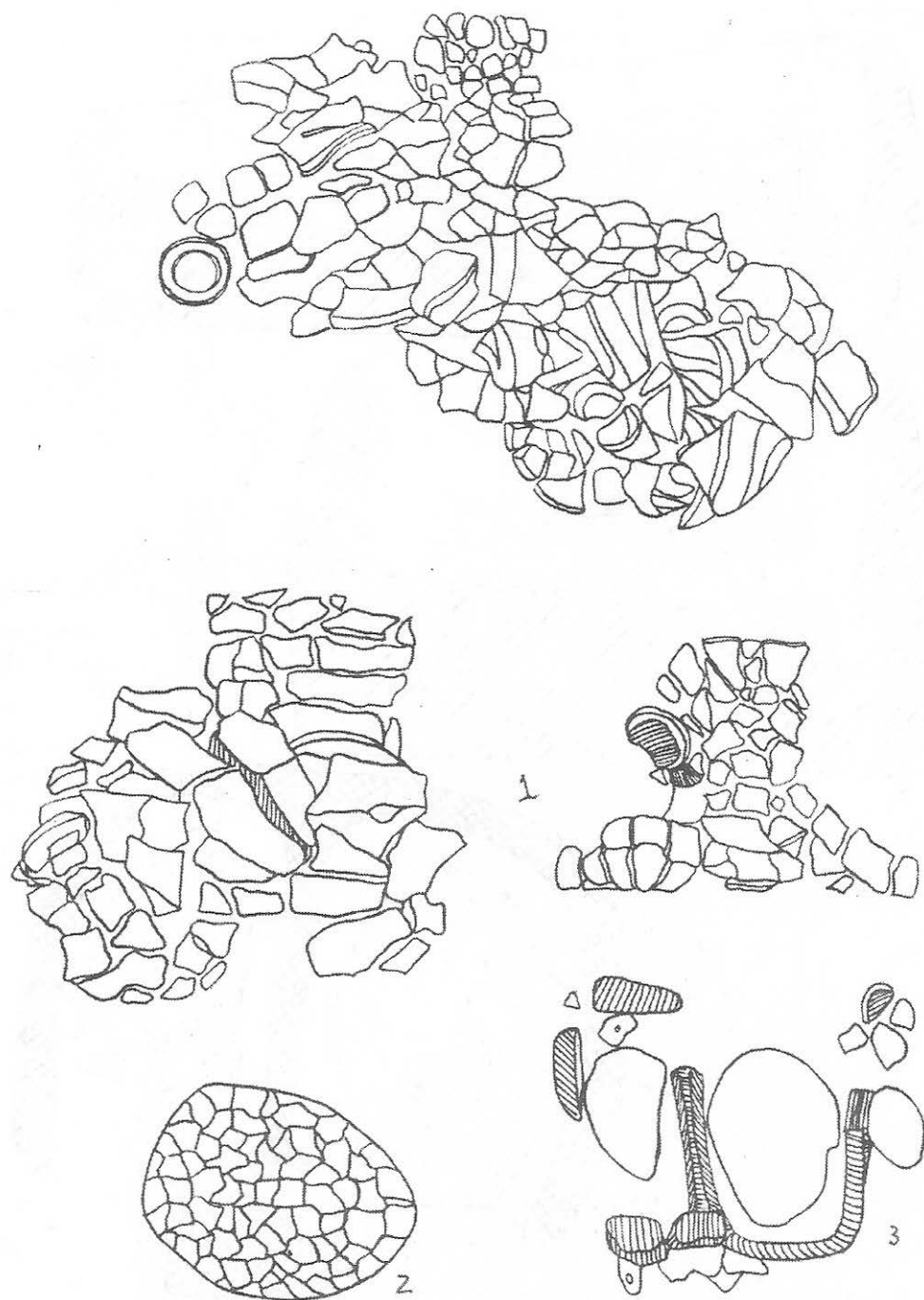

Fig. 17. 1. Vase mari de provizi; 2. vatră; 3. râșnița dublă.

nivelul Ia, celelalte, de tipul B aparțin nivelelor II - IV. Din punctul de vedere al formei se constată că nu există deosebiri între cele din nivelele II, III și IV. În general gura gropilor începe de la baza nivelului respectiv și se continuă în nivelele inferioare. Tipul A, fig. 3. Groapa aparține celui mai vechi nivel de locuire Ia. Are forma de lighean cu gura larg deschisă, pereții oblici, înclinați în afară, fundul drept, colțurile bine rotunjite. Dimensiuni diam. gurii 130 cm., diam fundului 100 cm., adâncimea 30 cm. Tipul B, fig. 3 și 4. Acestea au în general formă tronconică, gura largă pereții înclinați, fundul drept. Două gropi au pereții aproape verticali, rotunjiți în partea inferioară, iar fundul drept. Dimensiuni: diam. gurii variază între 80 - 120 cm., diam. fundului 54 - 80 cm., iar adâncimea între 60 - 80 cm., Toate gropile de tipul B au în grundis gura rotundă. Gropile de ambele tipuri conțineau cenușă, cărbuni, oase și fragmente de vase (deci resturi menajere). Nici una nu a servit ca groapă de provizii sau de cult.

Unelte și arme. Având în vedere materia primă din care sunt confecționate uneltele și armele, acestea se împart în trei categorii: din piatră, os și corn, lut ars. Din punct de vedere al rocii, obiectele de piatră sunt lucrate din silex și roci care se pretează la șlefuire.

Unelte și arme din silex. Tradiția paleolitică de prelucrare a silexului este continuată în toată epoca neolitică; uneltele de silex constituie baza inventarului litic. Ca în toate așezările gumelnițene, și la Medgidia piesele de silex – după cele ceramice – domină cantitativ. Dacă în așezările contemporane din stânga Dunării silexul era materia primă ce trebuia importată, la Medgidia, ca și în celelalte așezări neolitice dobrogene, era folosită în exclusivitate materia primă locală (din zăcămintele de pe Valea Carasu, Capul Midia ș.a.) Aici domină silexul de culoarea galbuie-cafenie, sau galbui-roșcată, cu aspect mat sau lucios. S-au descoperit și piese din silex cenușiu-brun, culoare obținută în urma arderii secundare la care au fost supuse în timpul incendiilor care au distrus locuințele. Lipsa importurilor cucuteniene în așezarea de la Medgidia, face să lipsească și piesele de silex brun-cenușiu existent în zonele Prutului și Nistrului. Tehnica de lucru și tipologia pieselor sunt aceleași în toate nivelele de locuire de aici. Nu avem dovezi care să ateste existența unui atelier local de prelucrare a silexului. Au fost descoperite peste 1000 de piese întregi și fragmentare, finisate, lipsind nucleele, percutoarele și rebuturile provenite din prelucrare. **Lamele** sunt drepte și curbate, prevăzute cu una sau două nervuri pe partea ventrală și cu retușuri ventro-dorsale. Cele mai multe lame au în secțiune profil triunghiular și trapezoidal. Lungimea lamelor (întregi și fragmentare) variază între 2,5 - 20,5 cm.; iar lățimea medie este de 3 cm., fig. 18, 19, 21, 22, 23, 26, 27/1. Gratoarele sunt de două tipuri: pe lamă și geometrice. Cele lucrate pe lamă sunt mai numeroase; atât lama cât și partea activă a răzuitoarelor sunt prevăzute cu retușe simple sau abrupte. Gratoarele geometrice sunt triunghiulare, trapezoidale, duble sau simple, fig. 18-23, 26 și 27/1. Dimensiuni: lungimea variază între 3-11 cm, lățimea maximă a părții active a răzuitoarelor între 1,5-3 cm. S-a descoperit și un racloire lucrat pe o lamă de silex de culoare cenușie-galbui, cu pigmenți albicioși. Lama este ușor curbată pe lungime, având la un capăt vârful în formă de "cioc de papagal", fig. 20. Dimensiune: lungimea lamei 7,5 cm.

Vârfuri de suliță. În locuința nr. 1 din nivelul III, s-au descoperit trei vârfuri de suliță din silex (două de culoare galben-cafenie, iar al treilea, trecut prin foc, are culoare brună). Toate au formă triunghiulară, cu vârful ascuțit, baza dreaptă, cu retușe mari, continui și abrupte, pe una sau ambele fețe, fig. 18/1, 2, 3. Dimensiuni: lungimea variază între 5,5 - 7,3 cm., iar baza între 2,5 - 4,2 cm. **Topor plat.** Deși nu este cioplit din

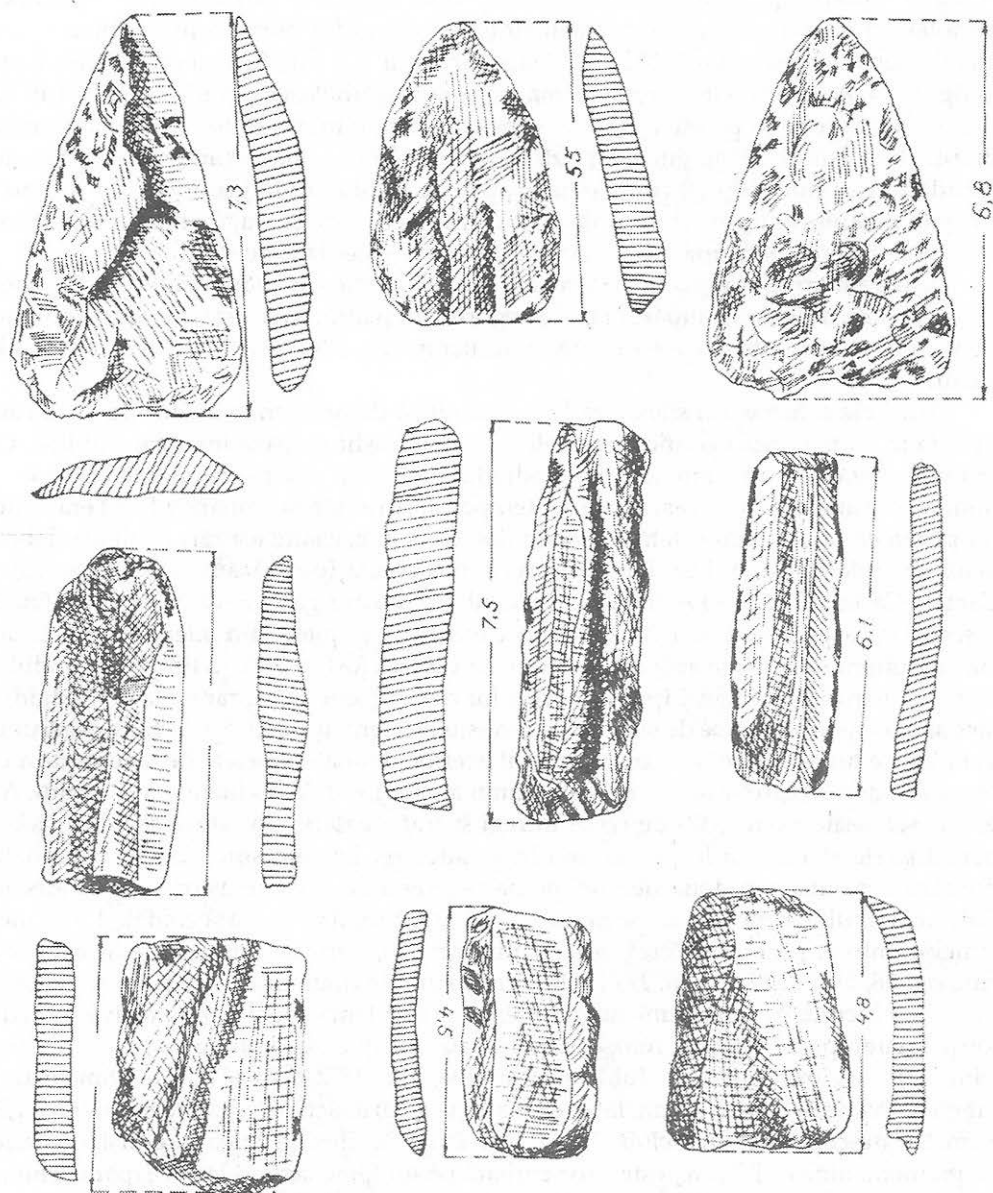

Fig. 18. Unelte și arme din silex (nivelele I – III, Gumelnița A1 și A2).

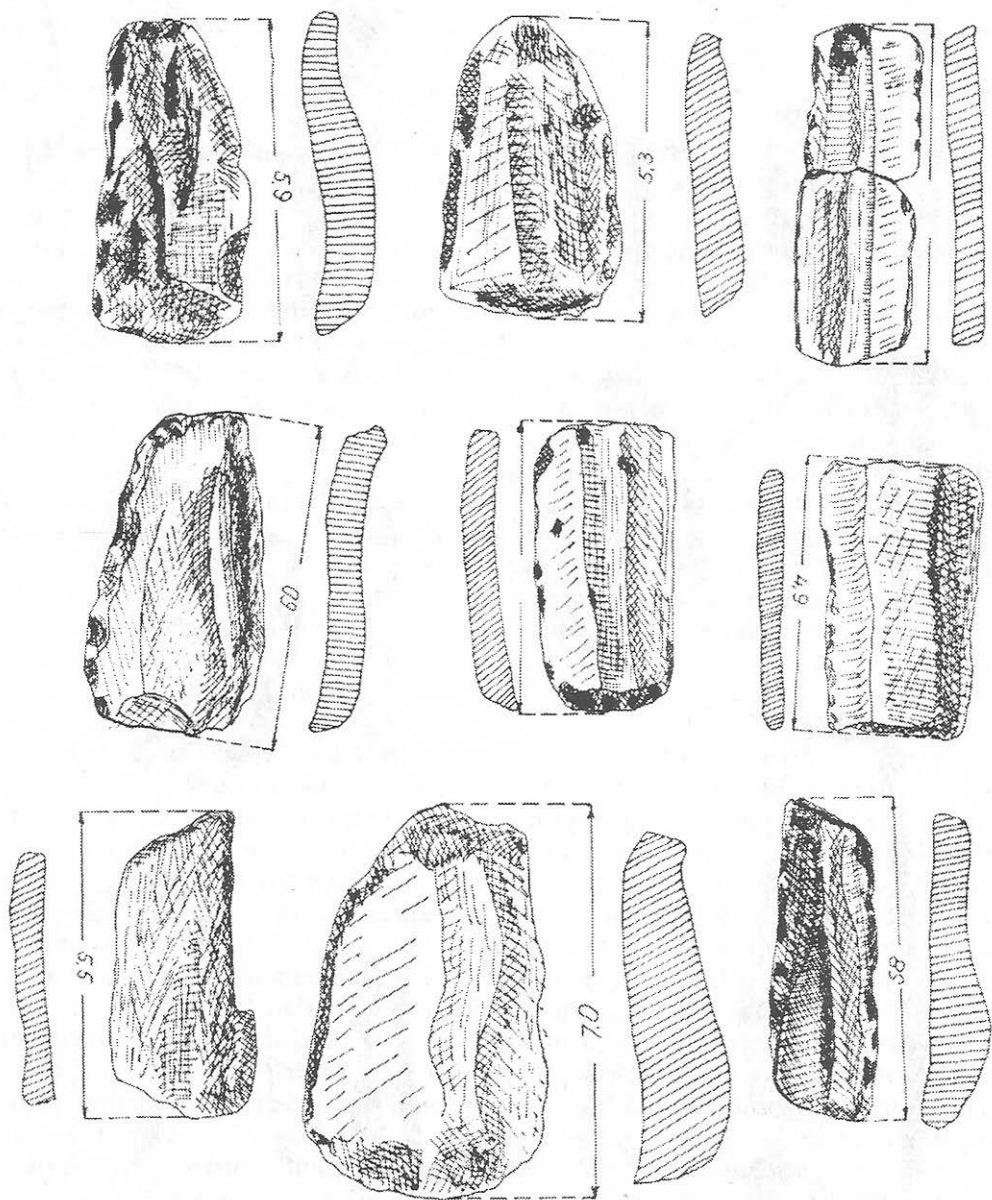

Fig. 19. Lame și gratoire din silex, provenite din diferite nivele.

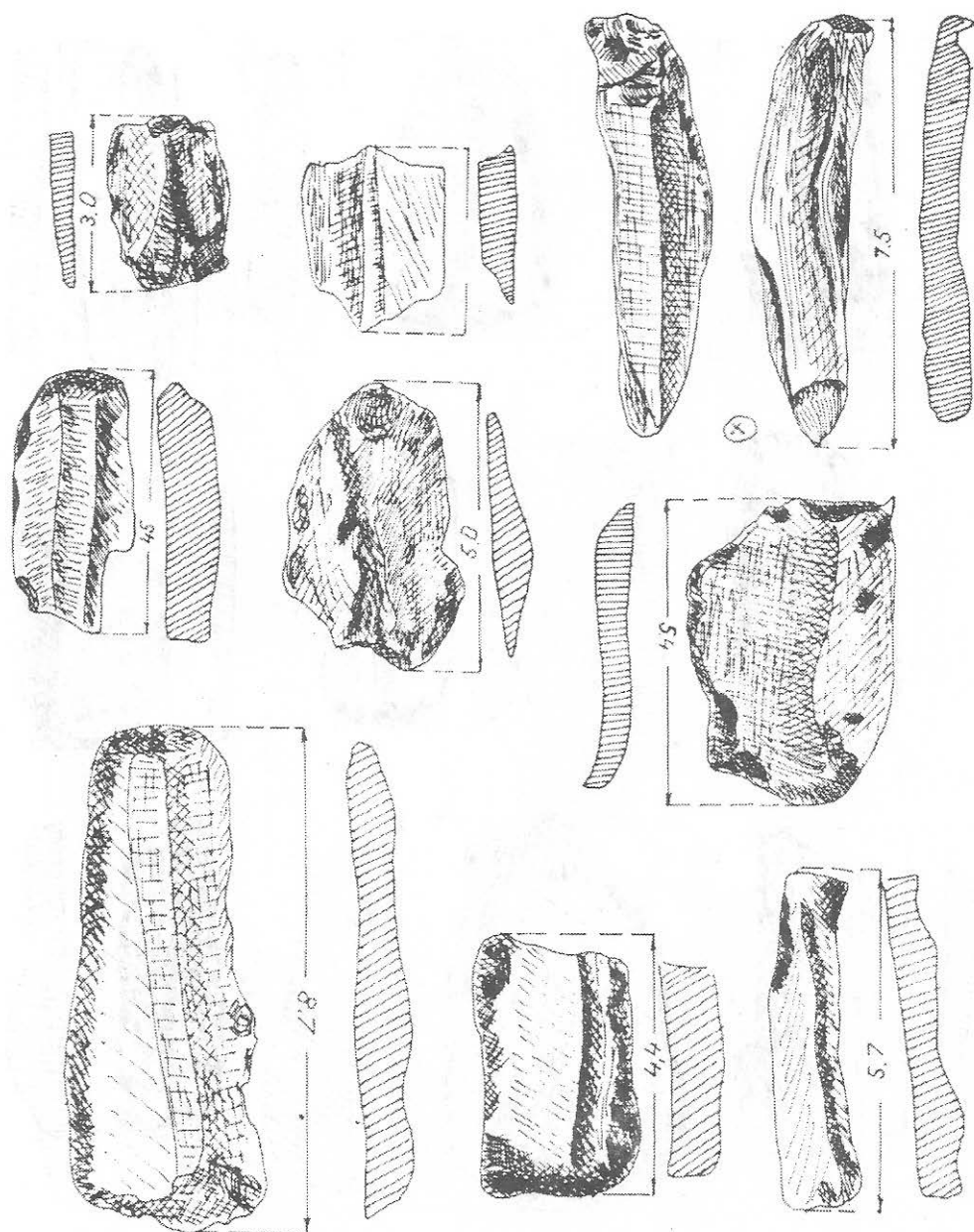

Fig. 20. Lame, gratoire și un racloire cu cioc de papagal, toate lucrate din silex.

silex, ci dintr-o rocă dură cu proprietăți de clivare, are culoarea cenușie închisă. Piesa are forma trapezoidală, tăișul drept cu colțurile rotunjite și cu ceafa puțin oblică. Una din fețe este dreaptă și lisă, cealaltă prezintă desprinderi mai mari sau mai mici, dispuse neregulat. În secțiune transversală are forma trapezoidală. fig. 23/2. Dimensiuni: lungimea 23 cm., lățimea 8 cm., gr. 3 cm. Acest topor a fost descoperit tot în locuința nr. 1 (locuința - moară) din nivelul III. Este interesant de remarcat că deși nu este cioplit din silex, el are forma și dimensiunile topoarelor plate din silex, atât de frecvente în aria culturii Gumelnița.

Unelte și arme din piatră șlefuită. În general, piesele lucrate din piatră șlefuită sunt mai puțin numeroase, comparativ cu cele din silex. Din punct de vedere al materiei prime sunt mai diversificate, folosindu-se o gamă mai variată de roci: vulcanice, granitoide, gresii silicoase, marne, etc. Este foarte probabil ca și pentru această categorie de unelte să fi fost folosite diferite roci din Dobrogea. Din această categorie fac parte topoarele și dălțile plate, topoarele cu gaură pentru înmănușare, o fusaiolă sau svârlugă de piatră, cute pentru ascuțit, rășnițe și frecătoare de măcinat. Dălțile sunt lucrate din roci dure-granitoide, dar și din gresii silicoase. În plan au formă trapezoidală, iar în secțiune dreptunghiulară. Ceafa sau tăișul sunt drepte sau ușor convexe. Lungimea lor variază între 4,5 - 9,5 cm., fig. 24/3, 25/3, 26/2, 28/8. Topoare cu gaură de înmănușare s-au găsit atât în stare fragmentară, cât și întregi. Ele sunt lucrate din roci dure, granitoide. Unul din acestea este confecționat dintr-o rocă dură, de culoare brună-închisă, puternic lustruită. Tăișul prezintă vizibile urme de lustruire. Dimensiuni: lungimea 6,7 cm., lățimea 4,5 cm., diametrul găurii 3 cm. fig. 28/7, 24/4. În locuința nr.3 (nivelul III) a fost descoperit un ciocan (zis de "miner"), lucrat dintr-o dură, de culoare cenușie. Corpul este ușor arcuit pe lungime, oval în secțiune, iar în loc de gaură de înmănușare, este prevăzut cu o albire verticală pe linia centrală a piesei, fig. 24/2, 28/9. Dimensiuni: lungimea 9 cm., lățimea maximă 5 cm., lățimea șanțurii 2,5 cm.

Fusaiolă sau drugă lucrată din piatră. Aceasta a fost descoperită în camera A, a locuinței - moară; este confecționată dintr-o gresie de culoare cenușie-maronie. Are formă circulară, cu ambele suprafețe perfect drepte (plate), prevăzute în partea centrală cu un orificiu transversal. Suprafața piesei este în întregime foarte bine șlefuită, fig. 27/2. Dimensiuni: diametrul 6,8 cm., diam., orificiului 0,9 cm., grosimea 0,4 cm. Judecând după dimensiuni, ni se pare prea mare pentru a fi folosită ca fusaiolă, ci mai curând ca drugă pentru răsuciuil firelor. Amintim aici că o piesă aproape identică a fost descoperită în așezarea gumelnițeană de la Lișcoteanca, punctul "Moș Filon"; aceasta are una din suprafețe ușor bombată, cealaltă dreaptă, având diametrul mai mic - 5 cm.; este lucrată dintr-o gresie cenușie-verzuie¹³. Cute de ascuțit s-au găsit în toate nivelele de locuire nedistruse. Acestea sunt lucrate din plăci de gresie de culoare verzuie și cenușie-cafenie, cu una sau ambele suprafețe folosite, având formă alveolară. Unele piese sunt prevăzute cu șanțuri sau scobituri pronunțate, din cauza intensei utilizări. Au forme diferite: triunghiulară, dreptunghiulară, ovală sau neregulată. În camera B a locuinței nr. 1 (moară), a fost descoperit un obiect de marmură, de formă discoidală, foarte bine lustruit. Diametrul acestei piese este de 6,5 cm. A servit probabil ca lustru-

13 Săpăturile de la Lișcoteanca-Moș Filon sunt deocamdată inedite. Fusaiola a fost descoperită într-o locuință.

itor. Un al doilea lustruitor este lucrat dintr-o rocă cu granulație foarte fină de culoare brună-maronie. Această piesă are formă aproape triunghiulară, cu colțurile rotunjite. Suprafețele mari, plus canturile, sunt bine șlefuite. Dimensiuni: lungimea la baza mare 3,3 cm., înălțimea max. 1,5 cm., grosimea max 1,3 cm.

Frecătoare de râșniță. Au fost descoperite 25 de exemplare întregi și fragmentare, majoritatea în interiorul locuințelor din cele patru nivele. Sunt lucrate din pietre de râu și roci silicoase. Din punctul de vedere al formei – obținută din prelucrare sau folosire – se disting patru tipuri: trapezoidale, dreptunghiulare, bitronconice și sferice, ultimul tip fiind mai frecvent. Din cauza folosirii au suprafața activă tocită. Diametrul lor variază între 3-8 cm.

Râșnițe de piatră. În comparație cu alte așezări neolitice contemporane, dar mai ales cu cele din aria culturii Gumelnița, și în raport cu suprafața săpată, la Medgidia au fost descoperite 20 de râșnițe întregi și fragmentare, din care opt în nivelul III. S-a constatat că cele de dimensiuni mai mici, a căror lungime variază între 20-35 cm., provin din nivelele inferioare, I și II, în timp ce piesele din nivelele superioare ajung până la 70 cm. lungime. Majoritatea au forma dreptunghiulară și ovală, cu suprafața activă mai mult sau mai puțin alveolată. În afară de râșnițele portative, în locuința nr.1 (moară), au fost descoperite două râșnițe fixate pe postament de lut și cu gardină în jurul lor ¹⁴. Raritatea acestui tip de râșniță, ne obligă să le facem o descriere aparte. Râșnița nr. 1 are în plan orizontal forma aproape trapezoidală, cu colțurile rotunjite, cu descriere pe latura îngustă. Sistemul de construcție: de la suprafața podinei s-a ridicat un postament de lut amestecat cu pleavă de cereale, lung de 117 cm. și lat de 20 cm. Pe acest postament a fost fixată piatra de râșniță și o placă de gresie care îi dădea înclinarea convenabilă. De la postament s-a ridicat, pe verticală, o gardină de lut care înconjură pe trei laturi râșnița propriu-zisă. Gardina era puțin arcuită și cu secțiunea aproximativ conică, fig. 11/1, 2, 15 și 16/1. Gardina are la bază grosimea de aproximativ 10-12 cm., subțindu-se treptat spre partea superioară, unde se rotunjește. Întreaga construcție a râșniței are pe latura de sud înălțimea maximă de 45 cm. și lățimea de 70 cm., iar pe latura de nord 30 cm. înălțime și tot 30 cm. lățime. Piatra de râșniță lungă de 63 cm. și lată de 36 cm., are formă trapezoidală cu colțurile rotunjite, iar suprafața activă alveolată. De jur împrejurul pietrei, între marginile acesteia și gardină s-a creat un jgheab (lat de 8-10 cm.) în care se aduna făina. Râșnița nr.2 Sistemul de construcție: grosimea postamentului și înălțimea gardinei sunt identice cu ale primei râșnițe. Cea de a doua are în plan orizontal forma literei E. Pereții laterali sunt mai arcuiți, iar cel despărțitor este drept; toți au secțiunea conică, iar partea superioară rotunjită. Dimensiuni: gardina are lungimea maximă de 84 cm. și lățimea totală de 110 cm. Peretele care formează latura de vest a gardinei are încorporat o piatră de râșniță, așezată pe cant, cu partea activă spre interior. Compartimentul 1 are lungimea 70 cm., lățimea 138 cm. Piatra de râșniță este de 130 x 50 cm. Compartimentul 2 are lungimea de 84 x 152 m, iar râșnița 62 x 44 cm. Lățimea jgheabului în ambele compartimente variază între 6-8 cm. Pe latura de est a râșniței, la nivelul podinei locuinței, se afla o piatră ovală (provenită de la o râșniță portativă), prinsă puțin în postament. Această piatră a servit ca suport pentru un vas în care se aduna boabele râșnite, sau care urmau a fi măcinate. Fragmentele vasului respectiv se aflau chiar lângă această

14 N. Harțuche op. cit. p.79 și urm.

piatră. La 25 cm. spre nord, în spatele râșniței se afla o piatră de râu lungă de 38 cm. și lată de 15 cm., care a servit probabil ca scaun pentru persoana care râșnea, fig. 10, 15/1, 2; 16/2; 17/3. O râșniță cu postament, dar fără gardină, cu o singură piatră, a fost descoperită în așezarea gumelnițeană de la Lișcoteanca, tell-ul de la "Moș Filon", în jud. Brăila, iar în sudul Dunării, din Bulgaria, la Kodja-Dermen¹⁵. Deoarece în toată aria culturii Gumelnița aceste râșnițe sunt rare, ele merită o mai mare atenție, pentru o mai bună cunoaștere a ocupațiilor acestor populații. Existența unor locuințe cu râșnițe fixe pe postament, dar și portative, precum și puținătatea lor în celelalte locuințe din nivelul III de la Medgidia, fac dovada ca ele îndeplineau rolul de mori. Oricum prezența lor atestă existența unor mari cantități de cereale și deci a rolului important avut de agricultură în economia nu numai a așezării de la Medgidia, ci a culturii Gumelnița în general. O altă dovadă în acest sens o constituie și apariția plugului de lemn cu brăzdar de corn, atestată de descoperirile de la Căscioarele, Gumelnița, Lișcoteanca, ș.a.

Unelte de os și corn. Dacă obiectele de silex și de piatră necesită ca materia primă să fie căutată și transportată de la distanțe de multe ori apreciabile, pentru cele de os și corn, aceasta era procurată din resursele interne ale gospodăriei, fiind utilizate resturile de oase de la animalele domestice și sălbatic (vâdate). Formele și dimensiunile obiectelor de os și corn diferă în funcție de scopul și rolul pentru care au fost executate. Cele mai frecvente tipuri de obiecte sunt: sule (31 bucăți), străpungătoare (4), ciocane (2), dălțițe (80), săpăligi (1), obiecte de podoabă – brățări de *Spondylus* (2), plantatoare (4). După cum se poate vedea, sulele sunt obiectele de os cele mai frecvente – 31 de piese, descoperite în toate nivelele de locuire. Ele sunt lucrate din spărturi de oase, din oase rotunde sau oase de pasăre; ele sunt ascuțite la unul sau la ambele capete. Lungimea lor variază între 5-12 cm.

Străpungătoarele sunt lucrate din spărturi de oase sau oase rotunde, fiind în general mai masive și cu vârful mai puțin subțire și ascuțit. Unele piese au o dublă destinație: un capăt este ascuțit, folosit ca străpungător, celălalt capăt are rol de dălțiță cu tăișul unor curbat, realizat prin cioplirea ambelor suprafețe, fig. 24/5-8; 28/2-4; 29/2-4. Lungimea 8-10 cm. și lățimea la tăiș 2 cm. Dălțițele simple sunt cioplite din așchii sau capete de oase mai mari. În general, suprafețele laturilor lungi sunt plate sau păstrează forma osului, iar tăișul este drept sau convex, fig. 28/2; 29/1, 3. Ciocane de os lucrate din coarne, puțin curbate pe lungime și ovale în secțiune. Gaura de înmănușare este dreptunghiulară. Ambele piese sunt fragmentare. Unul are lungimea de 16 cm., diametrul de 3,5 cm., iar celălalt de 9,1 x 3,6 cm., fig. 29/5. Unele ciocane din corn erau folosite la prelucrarea pieilor. Au mai fost găsite două piese din corn, una păstrând curbura osului, cu ambele capete retezate și prevăzute la mijloc, pe lungimea, cu un orificiu transversal mic, cu diametrul aproximativ de o jumătate de centimetru; a doua piesă este un vârf de corn, cu orificiul transversal la capătul rețezat, fig. 28/5. Este greu de determinat rolul funcțional al acestor piese. Plantatorul sau rămocul este un gen de săpăligă căruia îi lipsește gaura de înmănușare. Au fost descoperite patru asemenea piese la nivelele I și II (Gumelnița A₁). Ele sunt confecționate din coarne de cerb sau de bovine, mai puțin curbate, ascuțite la vârf, iar la capătul opus sunt prevăzute cu un mâner din coroana cornului. Lungimea lor variază între 30 - 40 cm. În nivelul I a fost descoperită o săpăligă lucrată îngrijit dintr-un corn de cerb. Corpul piesei este bine lus-

15 V. Mikov. *Stations et travaux préhistoriques en Bulgarie*, 1933, Sofia, p. 74, fig. 35.

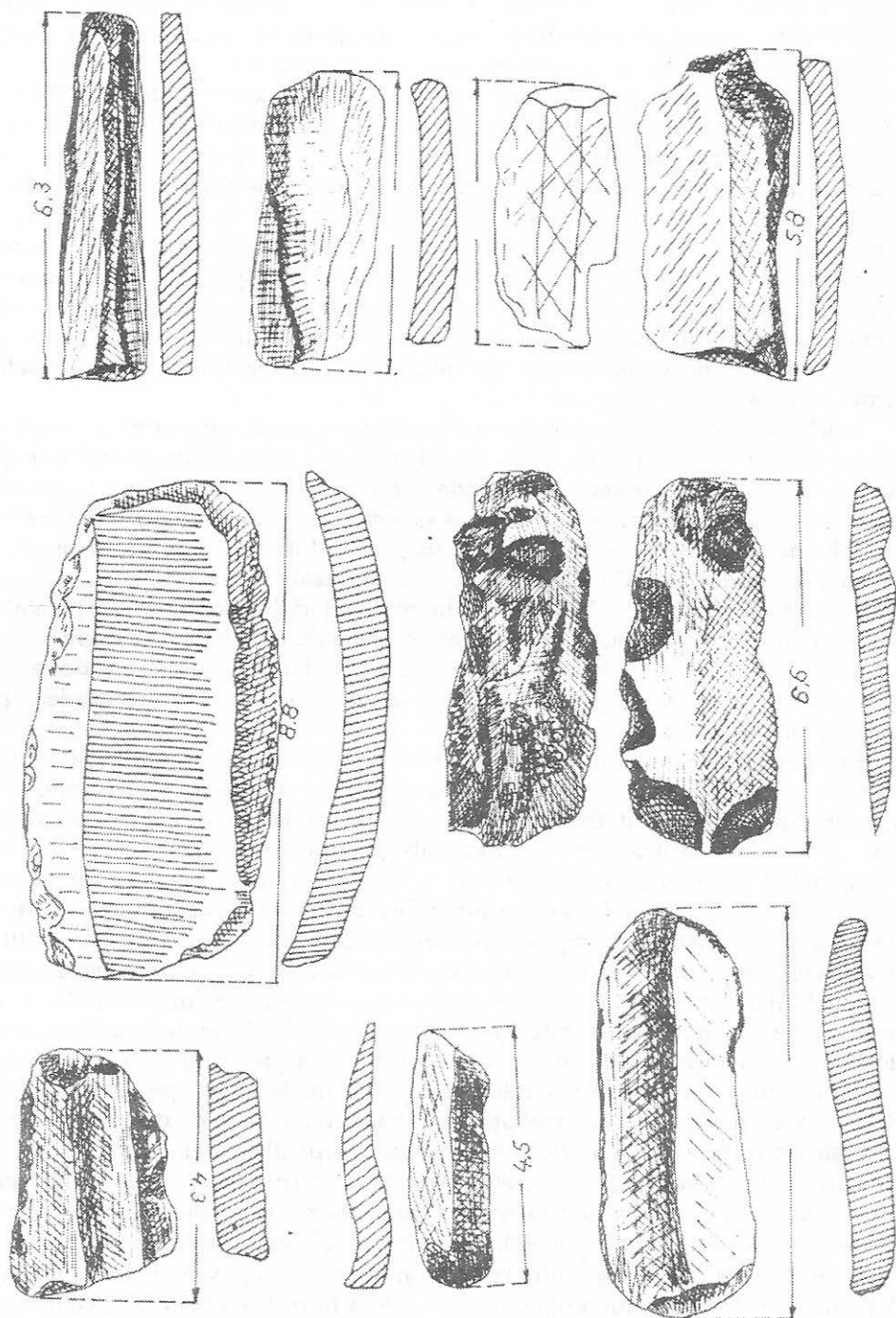

Fig. 21. Diferite unelte din silex din nivelele I -III (Gumelnița A1 și A2).

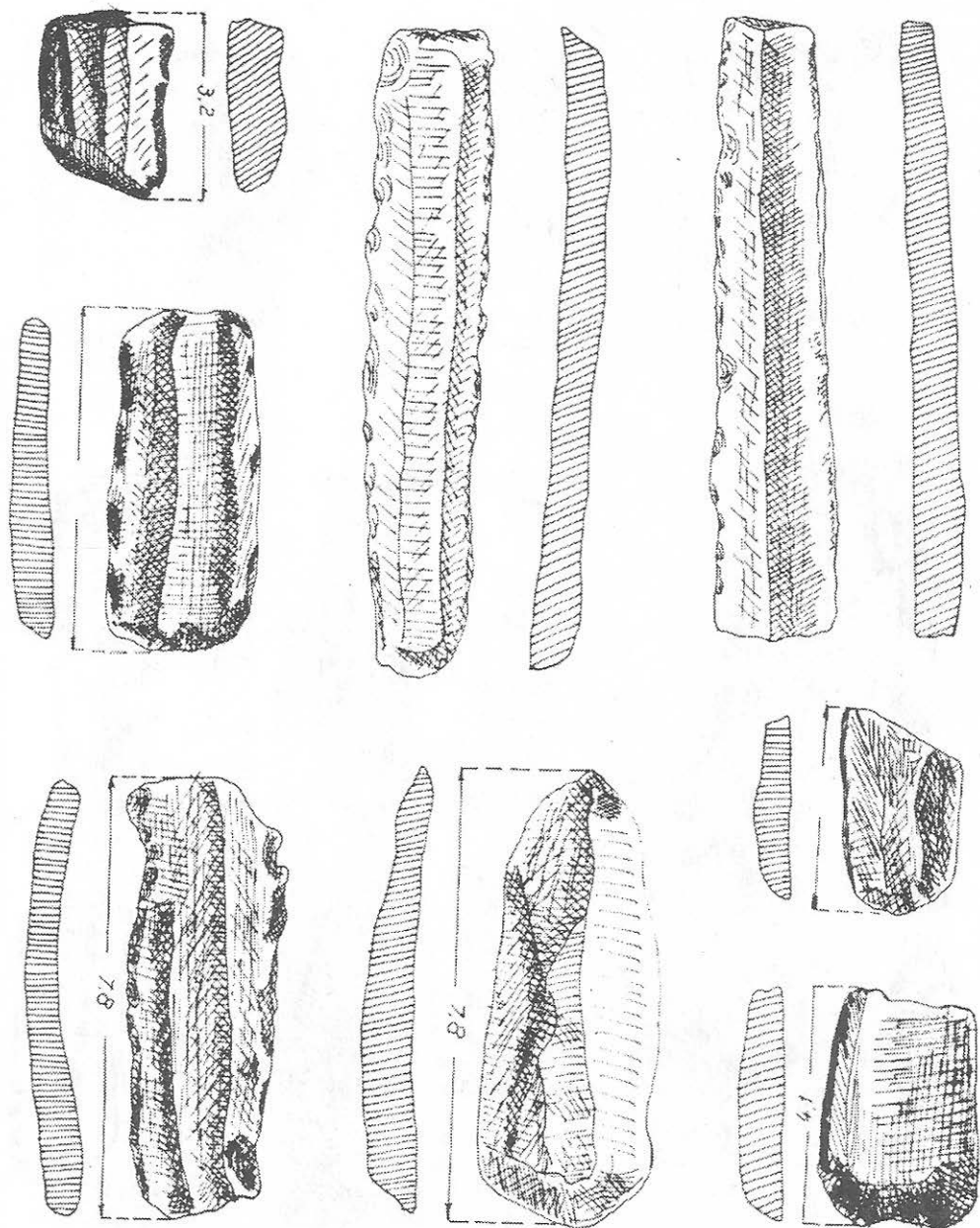

Fig. 22. Diferite unelte din silex din nivelele I-III (Gumelnița A1 și A2).

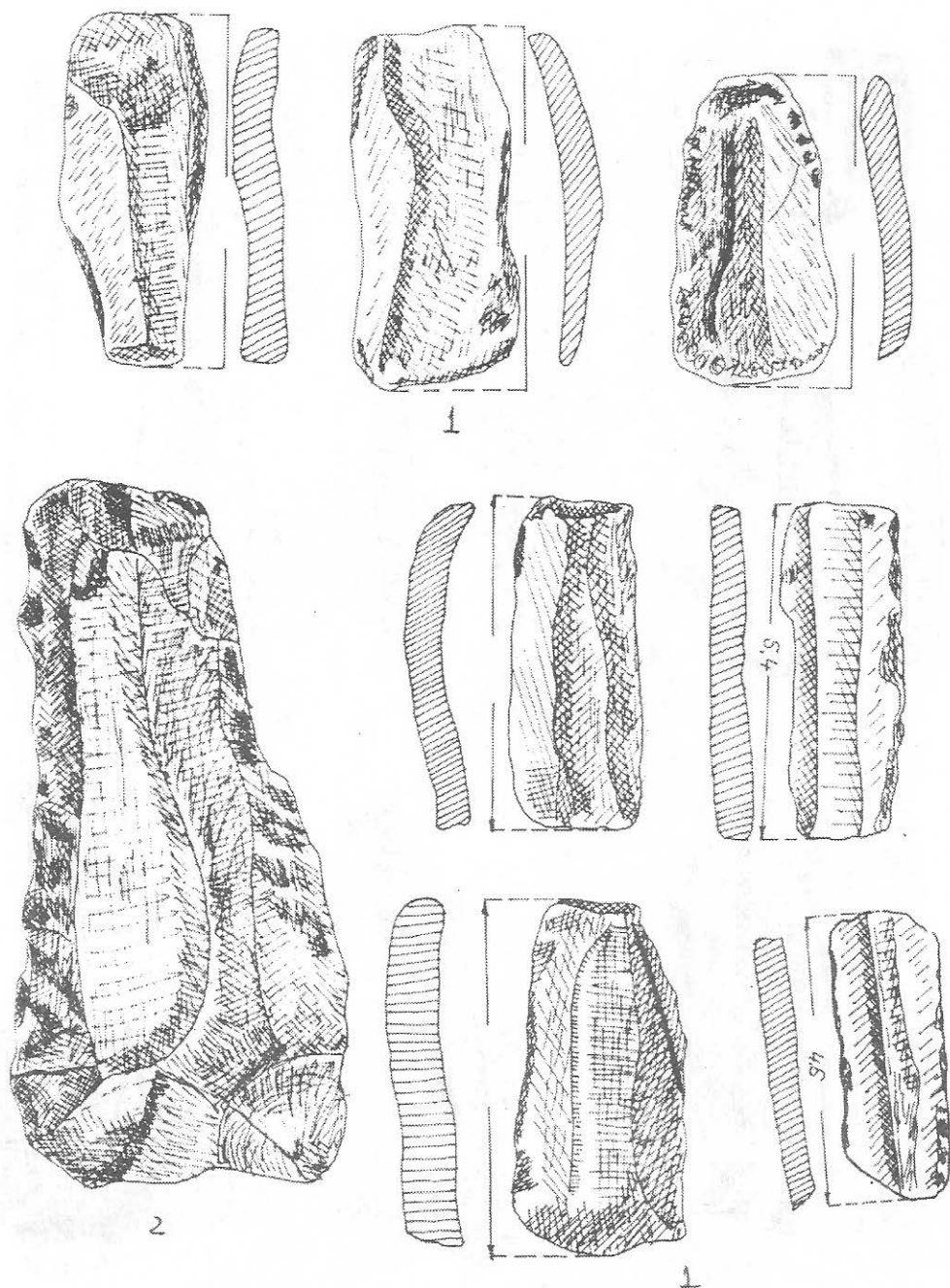

Fig. 23.1. Gratoire, 2. topor plat lucrat dintr-o rocă clivabilă.

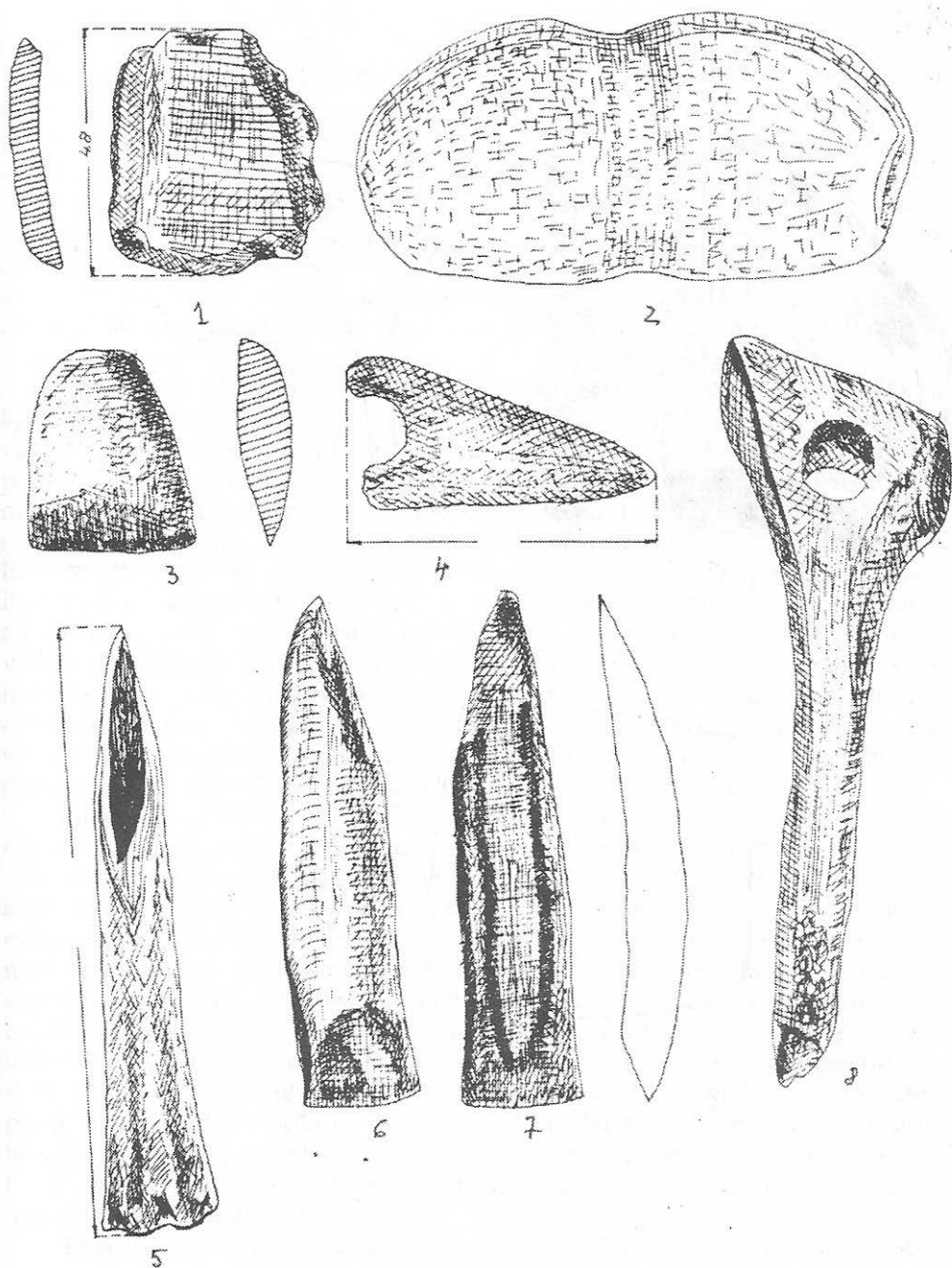

Fig. 24.1. Gratoare din silex; 2. ciocan de piatră; 3. dălțiță de piatră;
 4. fragment dintr-un ciocan de piatră; 5. sulă de os; 6 - 7 dălțițe și străpungătoare de os;
 8. săpăligă din corn.

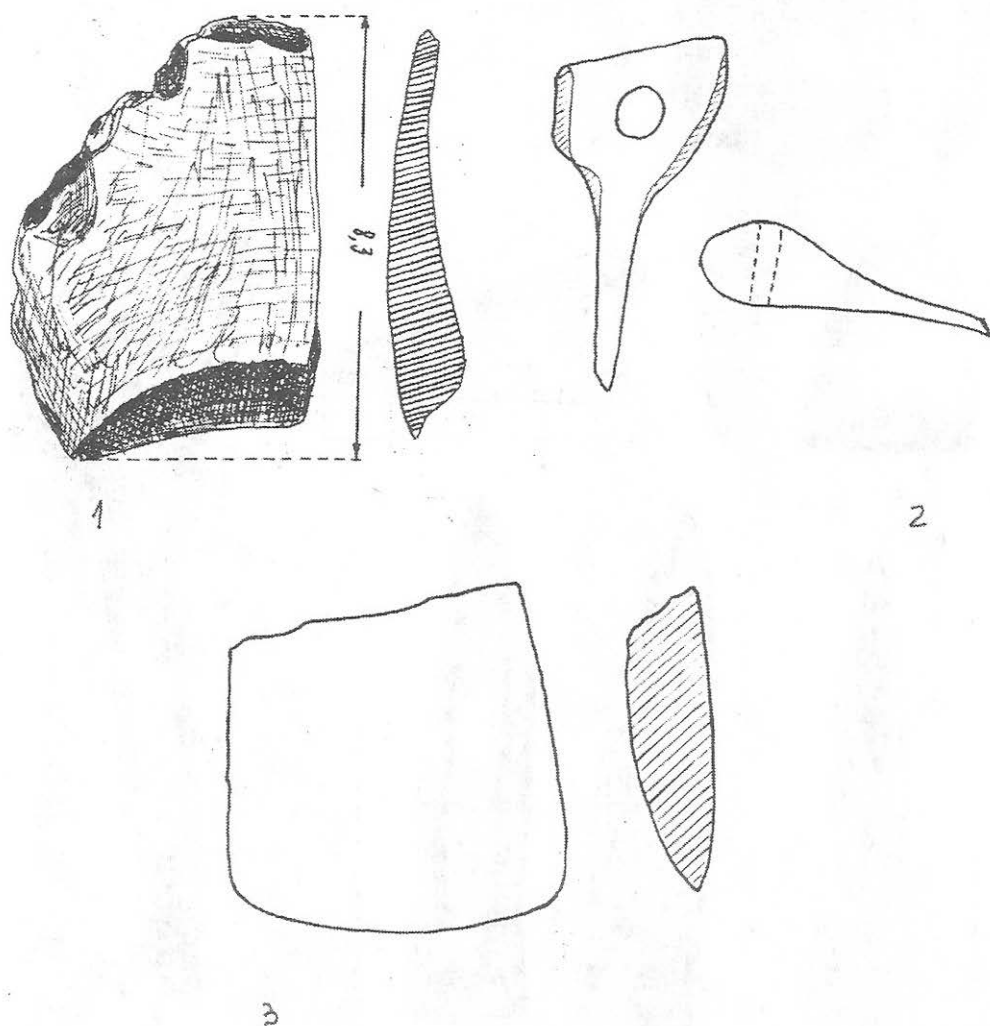

Fig. 25. 1. Cute – gresie de ascuțit; 2. săpăligă din corn de cerb;
3. dălțiță din piatră șlefuită.

truit. Dimensiuni: lungimea 28, 5 cm, diametrul găurii de înmănușare 2,5 cm., fig. 24/8; 28/6. În nivelul III, care aparține fazei Gumelnița A₂, s-a găsit partea superioară a altei săpălige de corn de cerb, prevăzută și ea cu gaură de înmănușare transversală în partea superioară, fig. 25/2. În jumătatea de est a șanțului I a fost găsit un brăzdar de plug dintr-un corn de bovidu. Piesa are lungimea de 20 cm. În apropierea unei vetre dintr-o locuință din nivelul II s-a descoperit un vârf de săgeată din os, de formă piramidală. De la bază în interior (spre vârf) este prevăzut cu un orificiu longitudinal, pentru fixarea cozii. Dimensiuni: lungimea 4,2 cm., lățimea la bază 1,1 cm., fig. 26/1,4.

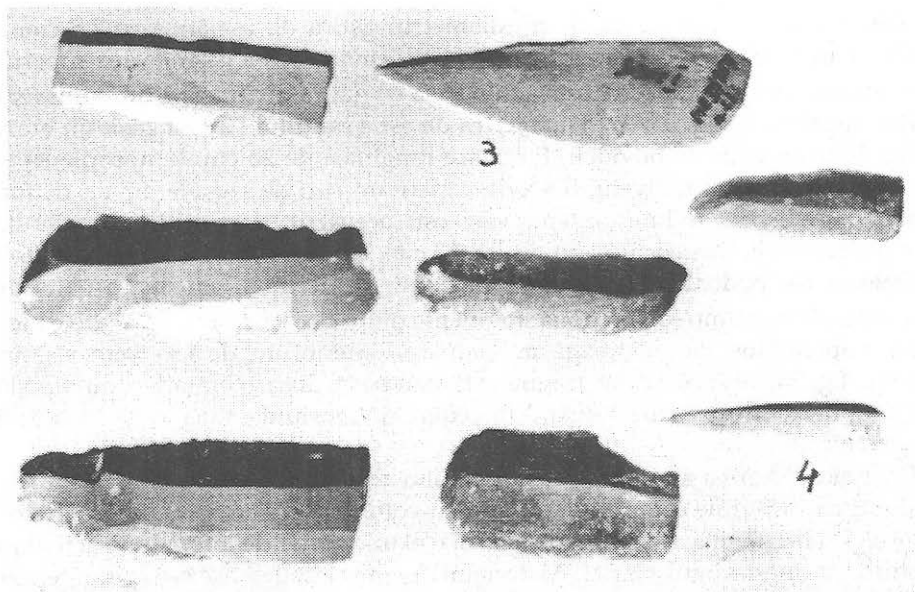
Obiecte de podoba. În locuința din subnivelul Ib (Gumelnița A₁) au fost descoperite o brătară întreagă și două fragmente dintr-o a doua brătară, ambele lucrate din scoica *Spondylus*. Piesa întreagă are diametrul interiorului de 4,5 - 5 cm. și lățimea de 0,6 cm., fig. 50/10 și cele două fragmente făceau parte dintr-o brătară comparabilă ca formă și dimensiuni cu prima. Având în vedere dimensiunile mici, cele două brătări erau pentru copii.

Ceramica.¹⁶ Marea majoritate a materialului arheologic descoperit în așezarea de la Medgidia o constituie ceramica. În raport cu volumul săpăturilor, numărul mare de vase întregi și fragmentare descoperite atestă o extraordinar de interesantă activitate și perfecțiune în meșteșugul olăriei. Materialul ceramic dintr-o așezare permite determinarea culturii, originii și ariei teritoriale de răspândire, etapelor de evoluție, precum și influențelor primite și transmise, pe calea schimbului, cu alte grupuri culturale. În limitele spațiului de care dispunem, descrierea ceramicii o facem pe nivele de locuire, limitându-ne la acele date care dau o privire de ansamblu asupra tehnicii de preparare a pastei, de realizare a formelor și decorului principalelor tipuri de vase. Din punct de vedere al calității pastei, s-au determinat trei mari categorii – grosieră, semifină și fină. Indiferent de apartenența la aceste categorii, toate vasele sunt lucrate în exclusivitate cu mâna și sunt arse în cuptoare special construite în acest scop. De multe ori, culoarea vasului diferă de cea inițială, obținută din arderea voită, datorită și unei arderi secundare, intervenită accidental (în general, odată cu arderea locuinței).

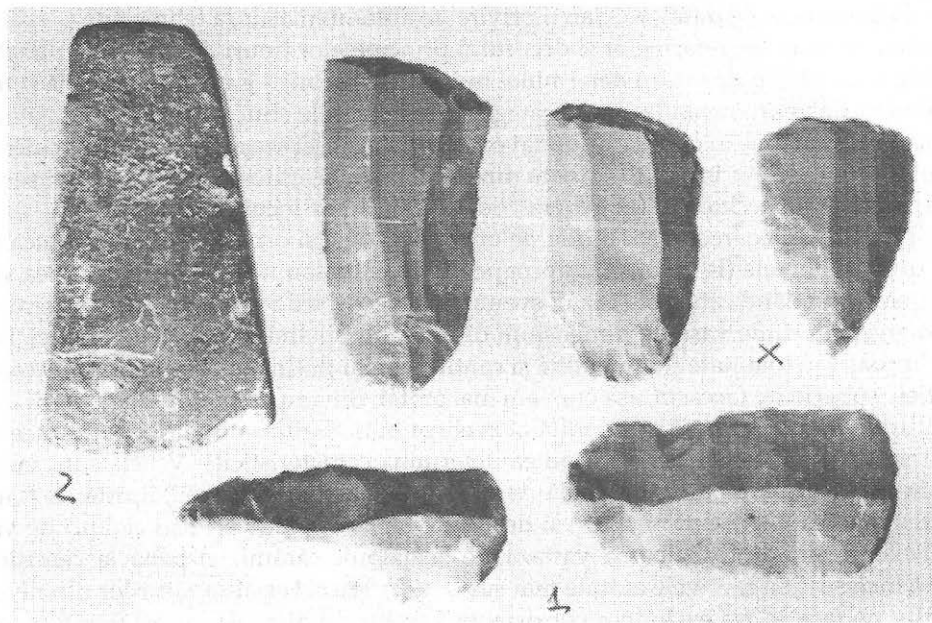
Nivelul I. Deoarece deosebirile de ordin tipologic și ornamental la ceramica din cele două subnivele (Ia și Ib) sunt aproape inexistente, sau neglijabile, descrierea va fi comună, semnalând când este cazul, eventualele deosebiri. Se constată că ceramica din acest nivel cuprinde vase de dimensiuni diferite, dominând cele mijlocii și mici. Deși este aproape în totalitate fragmentară și cantitativ mai puțină în comparație cu cea din nivelele superioare (aceasta, așa cum am mai arătat, din imposibilitatea efectuării unor săpături în suprafață, care să permită dezvelirea în întregime a unor locuințe), această ceramică este suficientă pentru a putea determina caracteristicile. Vasele sunt modelate în cea mai mare parte din pastă de calitate bună și foarte bună, lipsită de impurități, având ca degresant nisip fin și destul de rar mici pietricele sau cioburi de vase pisate foarte mărunț. Culoarea variază de la gălbuie-cărămizie, până la cenușie și brună închisă. Din motivele arătate mai sus – cadrul restrâns al săpăturilor din nivelele I și II – ne face să nu excludem și existența vaselor de dimensiuni mari, sau a celor modelate din pastă grosieră.

Dimensiuni, forme și ornamente. Vase de dimensiuni mari s-au descoperit

16 Aducem și pe această cale cele mai calde mulțumiri colegilor prof. Ana Maria Harțuche, prof. Cornelia Miler, ing. Camelia Hristian și Puiu Hașotti, pentru sprijinul dat în realizarea unor desene și fotografii din ilustrația lucrării.

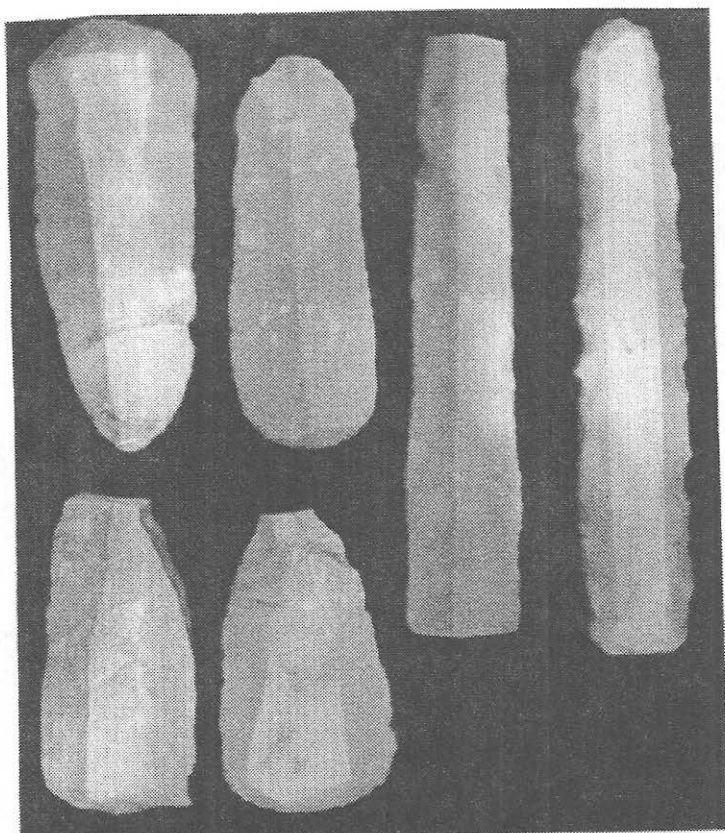

I

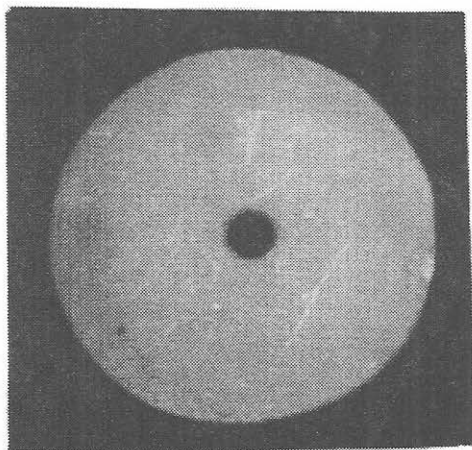

II

Fig. 26. I 1,2. Lame și gratoire din silex; 3. vârf de săgeată din os;
4. străpungător lucrat dintr-o așchie de os (lustruit);
II 1. Gratoare pe lamă din silex; 2. topor din piatră șlefuită;
vârf de suliță din silex.

1

2

Fig. 27. 1. Lame și gratoire din silex;
2. drugă din piatră.

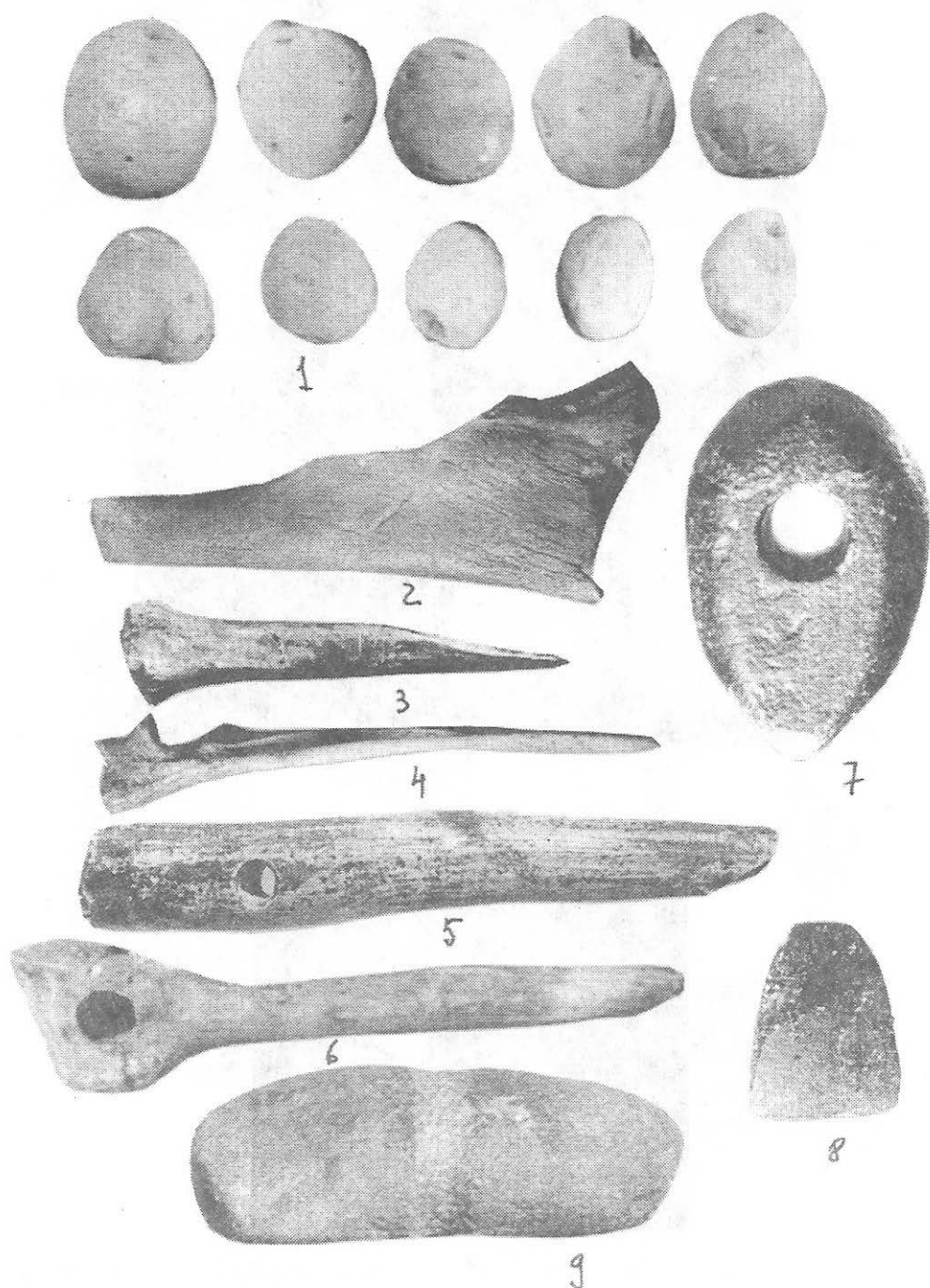

Fig. 28.1. Greutăți de plasă; 2 – 6 diferite unelte din os; 7. ciocan din piatră;
8. dălțiță din piatră; topor de piatră de tip "miner".

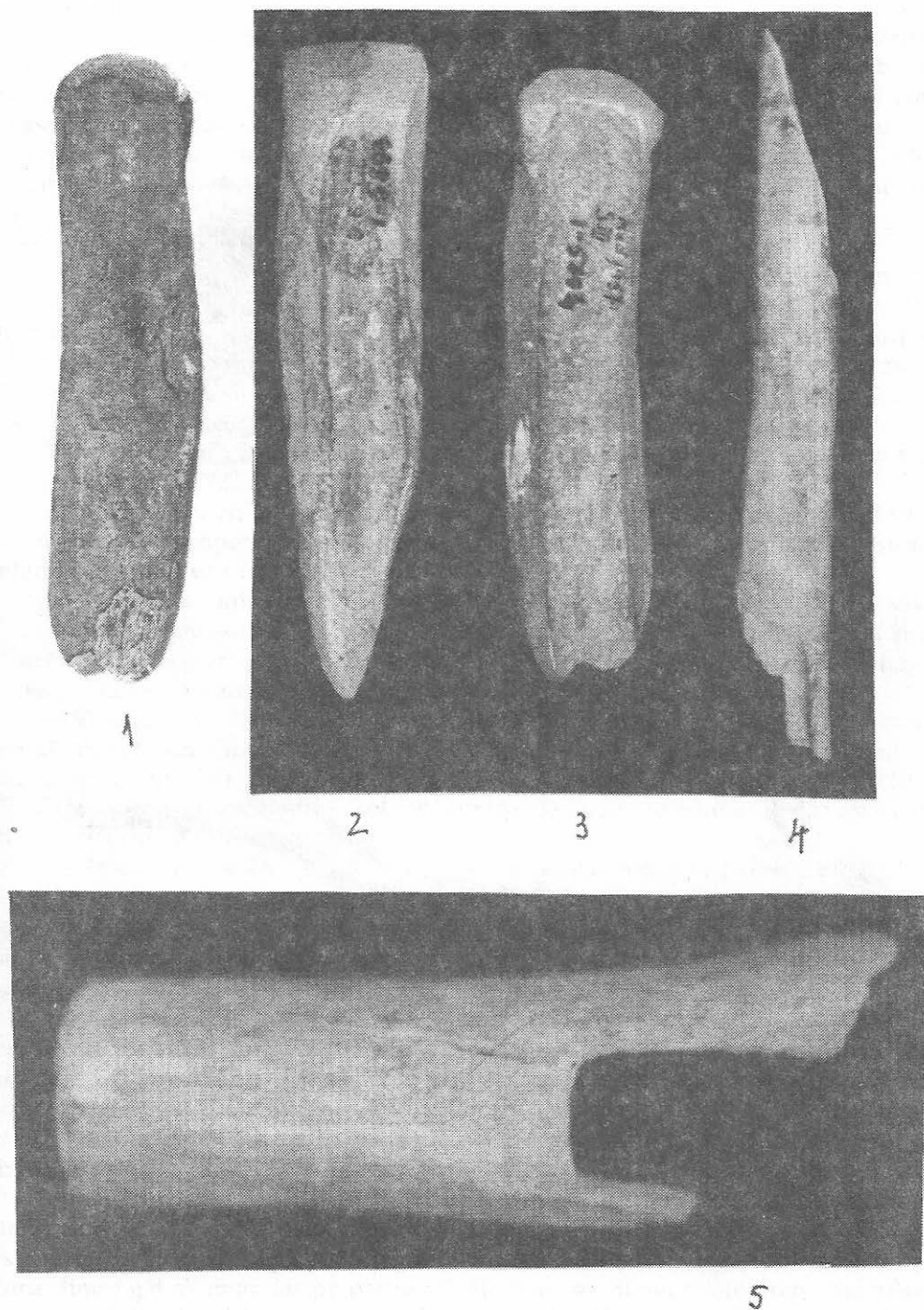
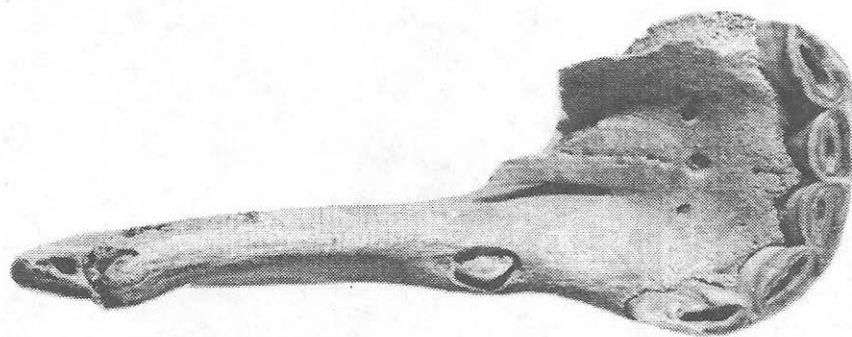
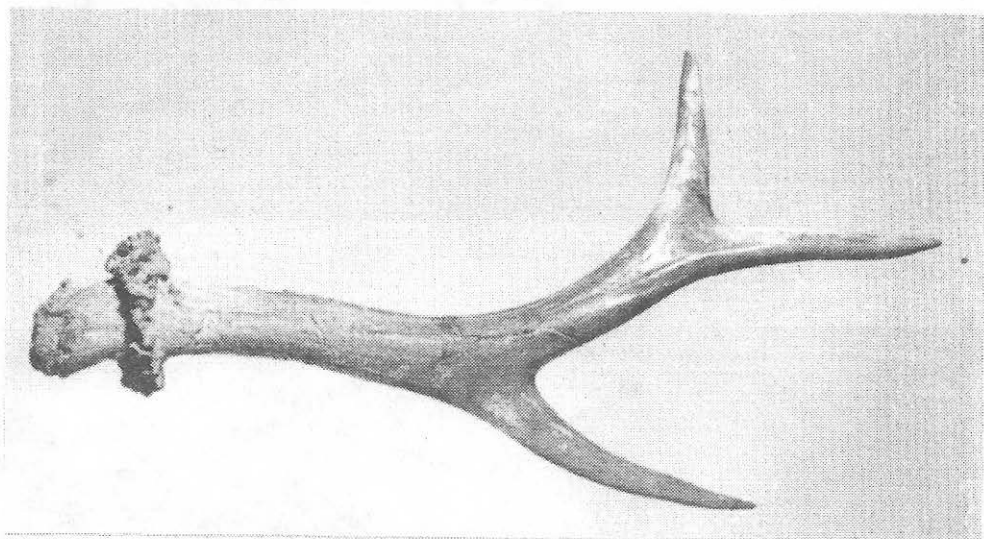

Fig. 29. 1-3. Dălțițe lucrate din așchii de os; 4. străpunător din os; 5. fragment de ciocan lucrat din corn.

1

2

Fig. 30. 1. Maxilar superior de cal; 2 corn de căprior.

puține. Sub masa de chirpici a locuinței din nivelul I(b) s-a găsit o parte dintr-un vas de dimensiuni mari, modelat din pastă de bună calitate, acoperit pe ambele suprafețe cu un strat de lut de culoare gălbuie. După restaurare s-a văzut că vasul are formă bitronconică, cu corpul bombat în jumătatea superioară. Partea exterioară, sub buză, este ornamentată cu o bandă formată din trei caneluri paralele, orizontale, iar sub această, pe linia de maximă rotunjime s-au rezervat din suprafața vasului spații dreptunghiulare cu capetele convexe. Restul spațiului este umplut cu spații scrijelate, așezate oblic. Partea inferioară, din care lipsește cea mai mare parte, era acoperită cu barbotină, fig. 34/1. Dimensiuni: înălțimea părții care se păstrează 37 cm., diam. gurii 40 cm., diam. pe linia de maximă rotunjime 46 cm.

În afară de vasul amintit mai sus, în aceeași locuință au fost găsite fragmente dintr-un vas asemănător ca formă, pastă și dimensiuni, cu primul. Decorul constă dintr-o bandă de caneluri orizontale lustruite, așezată imediat sub buză; restul corpului este acoperit cu barbotină și vârci verticale. Pe alte fragmente de vase, tot de dimensiuni mari, este întâlnit decorul spiralic realizat din linii puternic incizate vopsite cu roșu. În general, vasele din această categorie aveau înălțimea de 60-70 cm.

Vasele de dimensiuni mijlocii sunt cele mai numeroase și mai variate. Cele mai frecvente forme de vase sunt:

a) bitronconice cu umărul drept și inclinat spre interior. Partea superioară inclusiv umărul, este acoperită cu slip lustruit, iar cea inferioară este superficială netezită. Interiorul vasului este în general lustruit.

b) Vase bitronconice, lucrate din pastă de calitate bună, de culoare cenușie-brună. Decor: partea superioară este acoperită cu trei largi caneluri orizontale; jumătatea inferioară a vasului - peste slipul lustruit sau pictat cu grafit, benzi de linii în formă de spirală sau ghirlandă, care înconjoară proeminențele aplicate sub umăr, fig. 44/1.

c) Vase cu buza dreaptă, corpul bombat și fundul drept sunt destul de rare, comparativ cu celelalte forme. Suprafața acestora este acoperită cu barbotină și au interiorul bine netezit. Asemenea forme de vase devin frecvente în nivelele superioare III și IV. Vasele bitronconice cu umăr rotunjit sunt și ele puține în nivelul II, dar frecvente în cele superioare III și IV.

d) Vase cu picior. Din punct de vedere al modului cum este executat piciorul, se deosebesc două categorii: cu piciorul mai înalt și gol din spre interior și cu piciorul scund și gol din afară. Ambele tipuri amintesc de vasele cu picior, numite și "steck-dosse" specifice culturii Boian. Ele se mențin pe toată evoluția culturii Gumelnița, dar sunt mai numeroase în faza A₁.

e) Vase cu umăr pronunțat. S-au găsit mai multe fragmente care fac parte din patru vase de dimensiuni diferite, dar de același tip, întâlnite numai în nivelul I. Prin analogie cu alte exemplare descoperite în unele așezări contemporane, se poate reconstitui cu ușurință forma lor: între gâtul propriu-zis și partea inferioară a vasului, s-a realizat un umăr proeminent, care marchează în același timp și linia de maximă rotunjime a vasului.

Spre deosebire de vasele de același tip întâlnite în cultura Boian (care au umărul drept spre exterior), cele de la Medgidia au pe umăr o ușoară albire. Ornamentarea este realizată cu ajutorul picturii cu grafit, constând dintr-o linie groasă orizontală pe zona dintre gât și umăr, iar pe partea albiată, s-au pictat suprafețe dreptunghiulare, despărțite între ele cu două linii groase verticale... fig. 48/5; 50/14, 15. Prin acest decor s-a încercat probabil să se înlocuiască, probabil, suprafețele dreptunghiulare fals

excizate, folosite atât de frecvent pe unele vase din faza timpurie a culturii Gumelnița (A₁), dar mai ales pe cele atribuite etapei zisă Petru Rareș. Un fragment identic cu cele descoperite la Medgidia, s-a găsit, în asociere cu fragmente ornamentate cu dreptunghiuri fals excizate, în peștera de la Gura Dobrogei.¹⁷

f) Vase etajate. Acestea au formă bitronconică, cu partea superioară foarte dezvoltată, buza rotunjită, dreaptă sau trasă ușor spre interior. La vasele de dimensiuni mici și mijlocii, partea inferioară în general lipsește; avem pentru ele analogii perfecte la vasele de dimensiuni mari din nivelele III și IV. În nivelele I și II, acest tip de vas este rar, devenind o formă frecventă în nivelele superioare. Toate exemplarele de tipul acesta sunt lucrate din pastă bună, de culoare brună, acoperite cu un strat de lut fin, bine lustruit, exceptând umărul care este doar netezit și ornamentat cu linii scurte, slab incizate, dispuse oblic, orizontal sau în formă de spirale. În unele cazuri peste decorul incizat, s-a aplicat un strat subțire de vopsea de culoare albă sau roșie. Unele vase au pe linia de demarcație dintre etajul superior și umăr, grupuri de câte trei impresiuni ovale sau rotunde, adânc incizate, pictate cu alb și roșu crud.

Partea superioară a unor vase, sub buză, este prevăzută cu găuri realizate prin perforarea peretelui. Înălțimea probabilă a acestor vase este de 35 - 40 cm., fig. 47/1; 53/1,5.

g) Castroanele și străchinile bitronconice sunt cele mai frecvente și caracteristice forme de vase întâlnite în nivelul I, care se transmit, uneori modificate, în nivelele superioare. Ținând seama de umăr, distingem două categorii: unele vase au umărul foarte proeminent și rotunjit, cu profil semicircular, altele în unghi. Prima categorie domină, și se caracterizează prin umărul rotunjit, încadrat de două linii orizontale, puternic incizate. Decorul se concentrează aproape exclusiv în regiunea umărului și gâtului, constând din motive spiralice pictate cu grafit, caneluri, impresiuni și suprafețe scrijelate sau excizate superficial, fig. 48/1,5, 12; 50/6, 11, 14, 15; 52.

h) Vase cu corpul semisferic, puternic bombat, sunt puține. În nivelul I, s-a descoperit un fragment de vas lucrat din pastă consistentă, de culoare ciocolatie. Suprafața este acoperită cu un strat subțire de slip, lustruit, pe care s-au executat cu ajutorul unui obiect de os, bont, impresiuni scurte, aproape dreptunghiulare, așezate neregulat fie orizontal, fie vertical. Spațiile dintre aceste impresiuni sunt ornamentate cu linii scurte, formate din 6-8 împunsături mici, pătrate, executate probabil cu un pieptene cu dinții scurți. Un asemenea decor este întâlnit și în alte culturi neolitice de exemplu - Precucuteni (în Moldova), dar și Hamangia de la care a fost împrumutat.

3. Deși este de explicat, constatăm că **vasele de dimensiuni mici** sunt mai puține în toate nivelele de locuire din așezarea de la Medgidia. Singura explicație ar fi aceea că în timpul unor refugii, sau locuri sezoniere, vasele mici și mijlocii puteau fi mai ușor transportate - exemplul locuirilor de scurtă durată din peșterile dobrogene¹⁸. Aceste vase sunt lucrate în totalitate din pastă fină, arsă puternic, de culoare cenușie deschisă sau brună-închisă. Majoritatea au formă bitronconică, fără picior, cu umărul ascuțit sau ușor rotunjit, iar gâtul tras mult către interior. Suprafața exterioară este puternic lustruită. Din punct de vedere al formei, sunt asemănătoare cu vasele bitronconice din cultura Boian¹⁹, dar și cu unele exemplare din cultura Hamangia.

17 N. Harțuche. *op. cit.*, p. 13-21.

18 Ibidem.

19 N. Harțuche, Anastasiu Brălița, 1968, fig. 8/2 și D. Berciu. *Cultura Hamangia*, 1966, p. 12, fig. 3 și p. 69, fig. 26/1.

Ca și vasele de care am amintit mai sus, **capacele** sunt și ele de dimensiuni mici și mijlocii lucrate dintr-o pastă comună. Indiferent de dimensiuni, capacele au forma semisferică sau conică și sunt lipsite de mâner. Suprafața exterioară este tratată cu grijă, pe când partea interioară este superficial netezită și neornamentată. În interiorul unei locuințe din nivelul Ib, s-au descoperit mai multe fragmente de capace, dintre care unul a fost restaurat. Decorul acestui capac, pe partea exterioară, constă din cercuri și capete de spirale puternic incizate, care închid suprafețe rezervate. Spațiile dintre cercuri și spirale sunt excizate superficial, dând naștere la alte motive spiralice. Partea superioară, cea mai bombată, este marcată de un cerc incizat, având suprafața împărțită în trei zone aproximativ egale, excizate. Suprafețele rezervate sunt pictate cu culoare roșie crudă, pe când cele excizate au fost umplute cu pastă de culoare albă, fig. 33/1, 45. Unele exemplare sunt ornamentate cu cercuri simple, umplute cu hașuri și apoi pictate, sau sunt prevăzute pe margine cu benzi de linii late sau dreptunghiulare, excizate, care alternează cu benzi lustruite, rezervate din suprafața vasului.

Suporturi de vase. În interiorul aceleiași locuințe din nivelul Ib, s-au găsit și câteva fragmente din partea superioară a unui suport de vas, lucrat din pastă de culoare cenușie. Orificiul în care se introduce piciorul vasului are formă rotundă, cu diametrul de 4-6 cm.

Nivelul II. Materialul ceramic din acest nivel este aproape în totalitate în stare fragmentară, parțial cu posibilități de întregire. Din punct de vedere al pastei și al formelor, vasele sunt foarte asemănătoare cu cele din nivelul I. Principalele forme de vase sunt:

a. **Vase bitronconice de dimensiuni mari**, cu prag pronunțat pe umăr, gâtul înalt și înclinat către interior. Partea superioară a vasului este acoperită cu un slip fin cărămiziu, bine lustruit, iar cea inferioară (de la umăr spre fund) este acoperită cu barbotină, pe care s-au tras vârți verticale sau oblice, fig. 35/2.

b. **Vase bitronconice de dimensiuni mijlocii**, cu umărul aproape ascuțit, pe care s-au executat impresiuni de formă ovală. Decorul constă din motive spiralice în relief. Trebuie menționat că ornamentul în relief pe vasele din acest nivel, este foarte rar folosit.

c. **Vase tronconice de dimensiuni mijlocii**, cu corpul bombat; unele au buza dreaptă, îngroșată la exterior cu un brâu alveolar, altele au suprafața acoperită cu un strat fin de barbotină, pe care s-au tras linii verticale subțiri, incizate. Când vasul este lucrat mai neglijent, ambele suprafețe sunt nelustruite, iar decorul constă din proemi-nențe aplicate sub buză, sau grupuri de linii trase cu neregularitate. Decorul realizat cu ajutorul excizei largi este folosit și pe vasele de dimensiuni mijlocii, modelat din pastă de calitate bună. Un fragment de vas cu corpul bombat, are pe linia de maximă rotunjime, caneluri late care alternează cu benzi lustruite rezervate din suprafața vasului. Sunt așezate orizontal și se opresc pe umăr; partea inferioară este răzuită la același nivel cu canelurile și apoi acoperită cu un strat subțire de lut, nelustruit. Unele vase de formă tronconică au corpul acoperit în partea inferioară cu barbotină fină, iar gâtul lustruit puternic. Frecvente în acest nivel sunt vasele de dimensiuni mici, cu profilul în formă de "S", lucrate din pastă bună, de culoare brună-închisă sau cărămizie, lustruite puternic pe ambele suprafețe. Buza este ușor evazată, iar gâtul ornamentat cu benzi de caneluri fine, orizontale.

Străchinile și castroanele sunt frecvente și în acest nivel. Din punct de vedere al formelor, se disting două tipuri mai importante, evident cu mai multe variante –

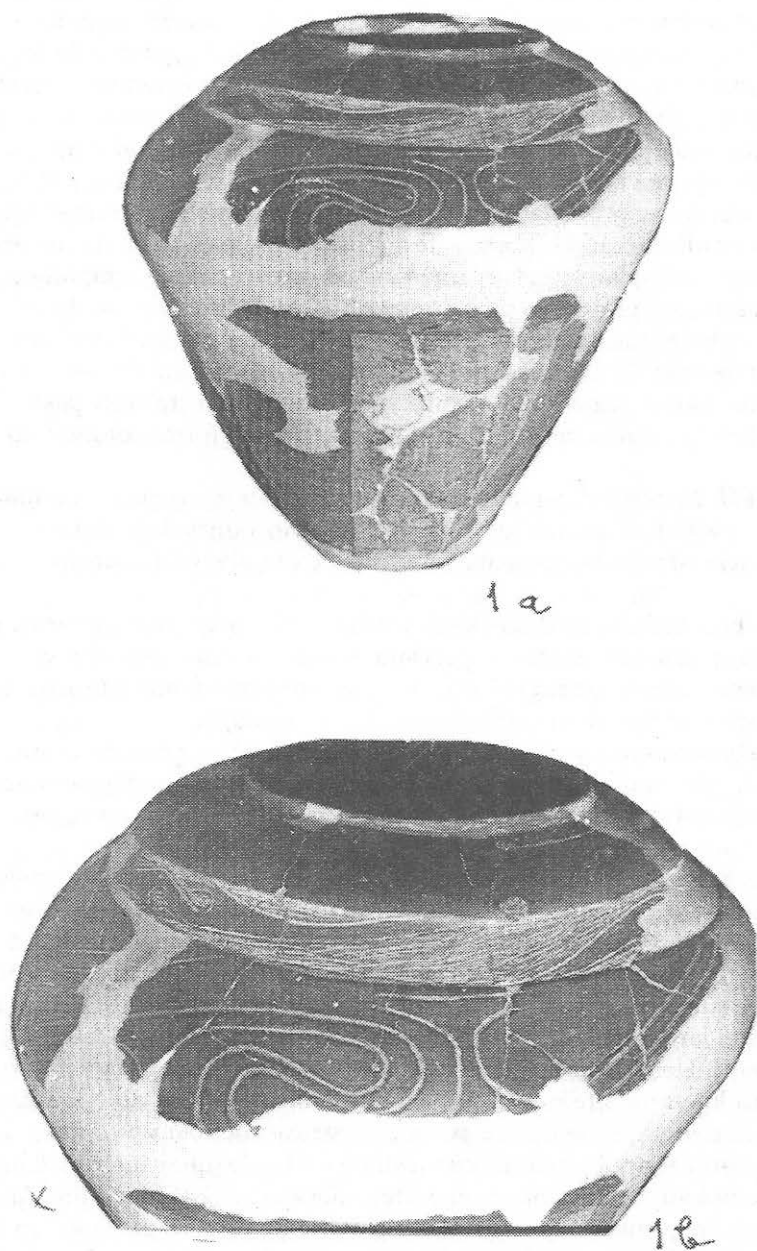
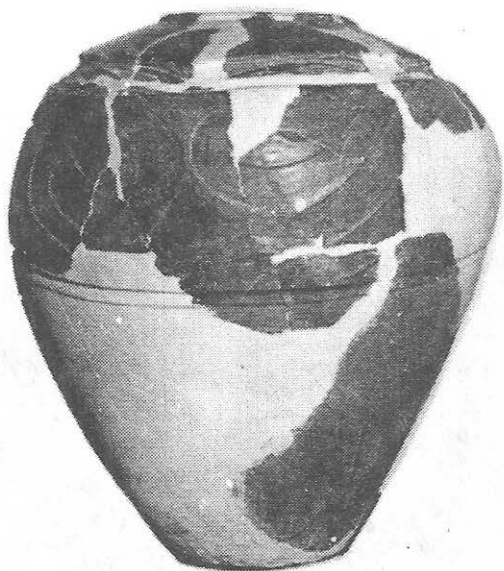
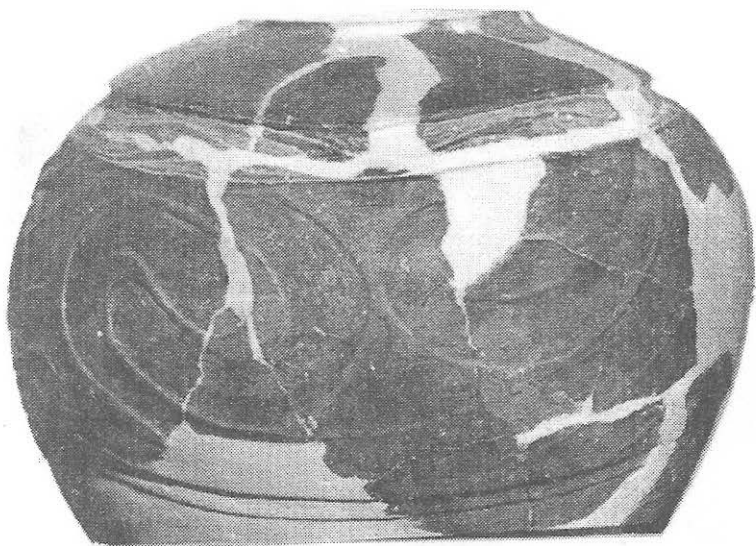

Fig. 31.1 a. Vas de provizii din locuința nr. 1 – moară; 1 b detaliu de pe vasul 1a.

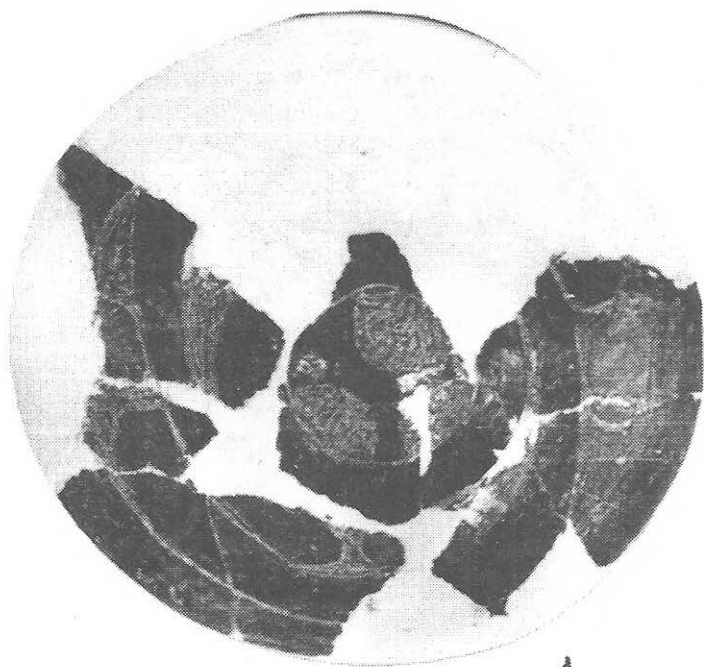

1a

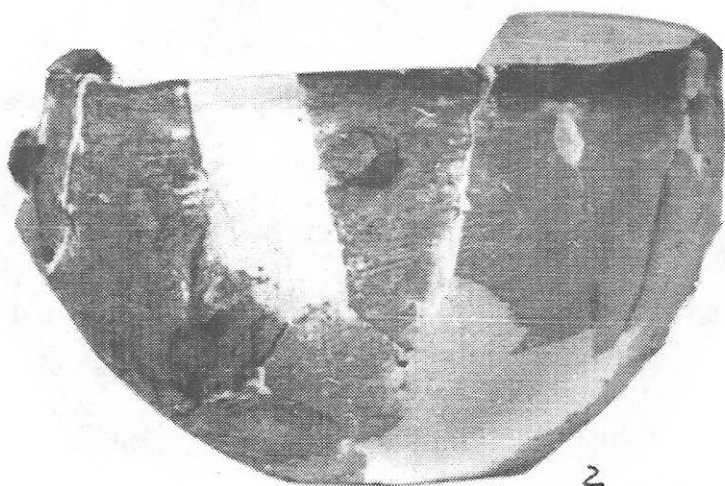

1b

Fig. 32.1 a . Vas de provizii din locuința – moară; 1.b detaliu de decor.

1

2

Fig. 33. 1. Capac de vas cu motive incizate și excizate;
2. vâscior cu proeminente în relief.

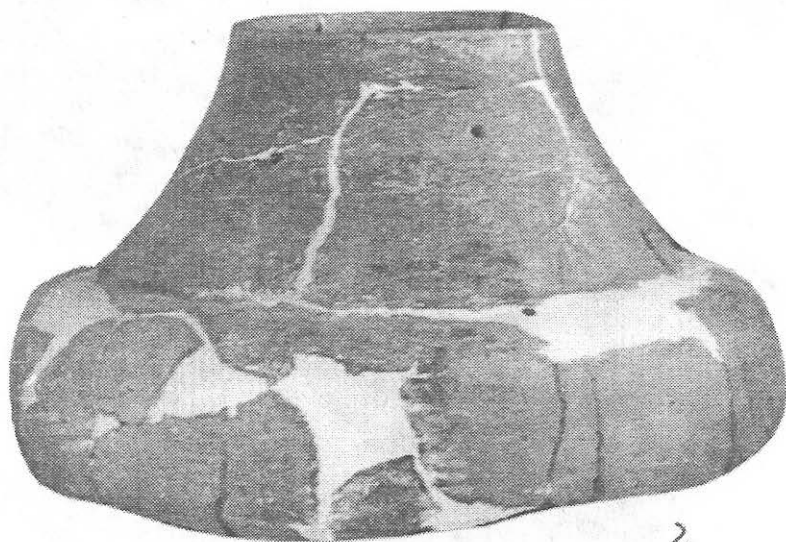
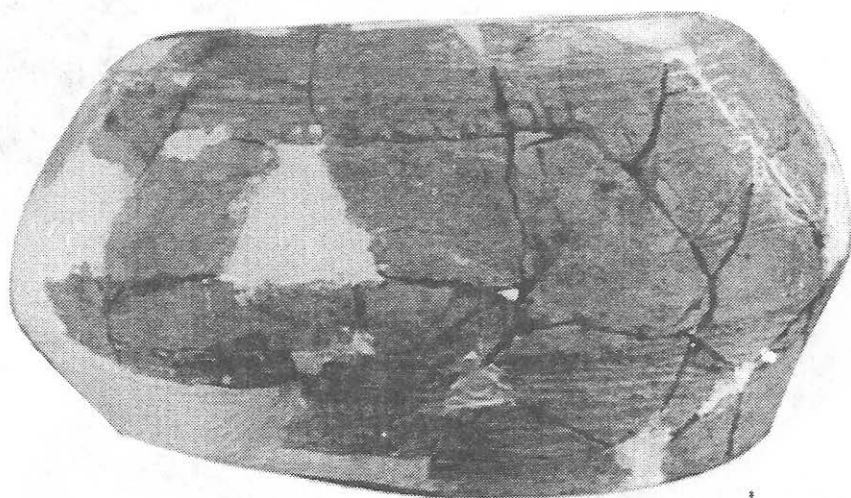

Fig. 34. Fragmente din partea superioară a două vase de provizii.

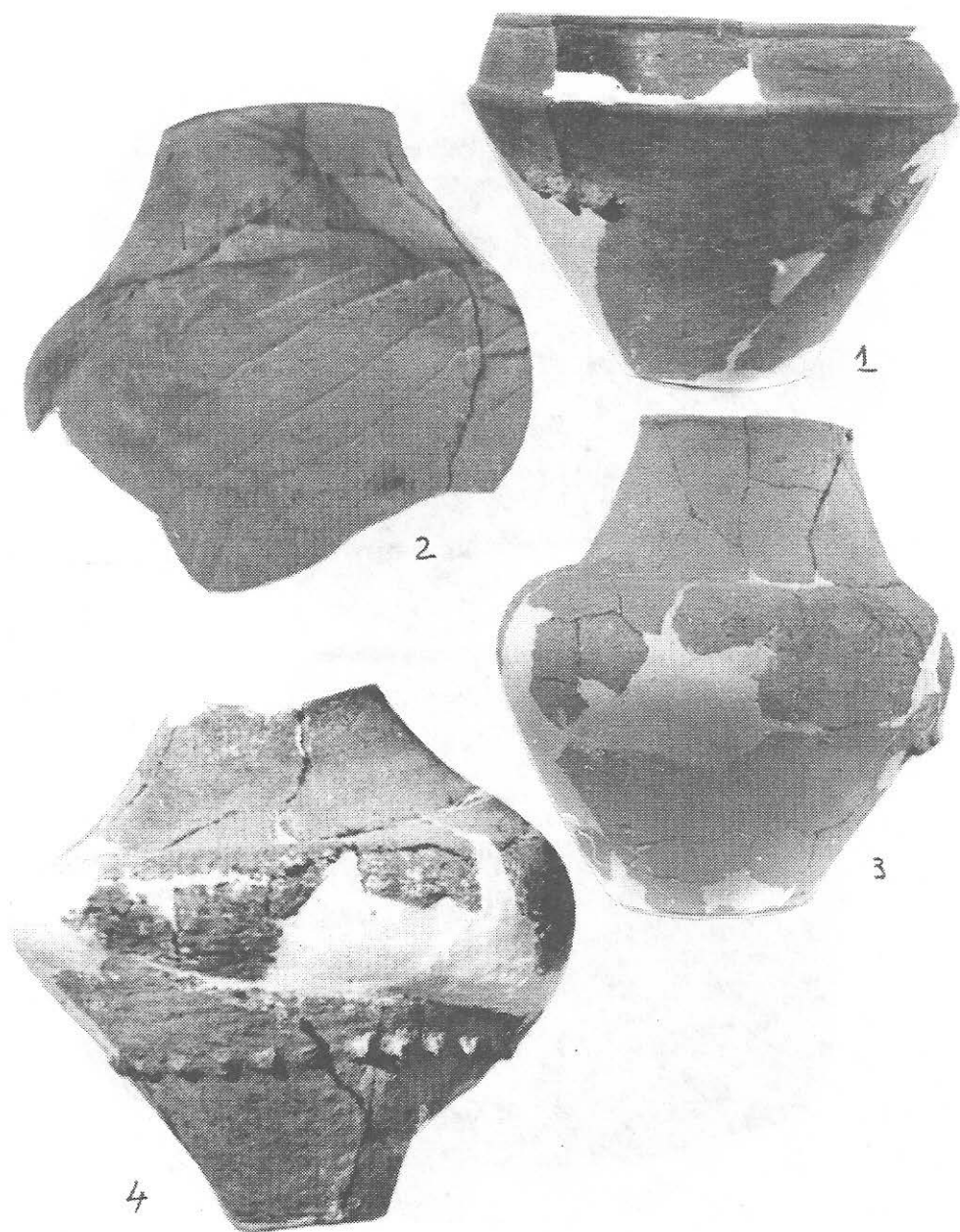

Fig. 35. 1. Castron de dimensiuni mari, pictat în partea superioară cu grafit;
2 – 4 vase din pastă comună (vasul 4 este ușor deformat de foc).

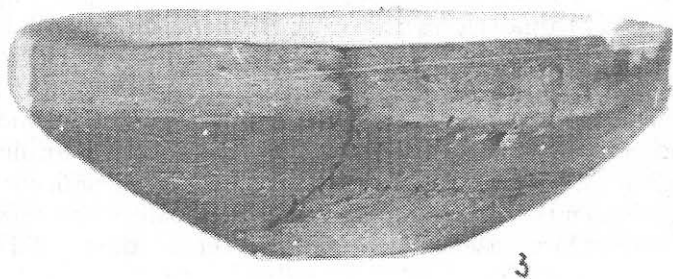
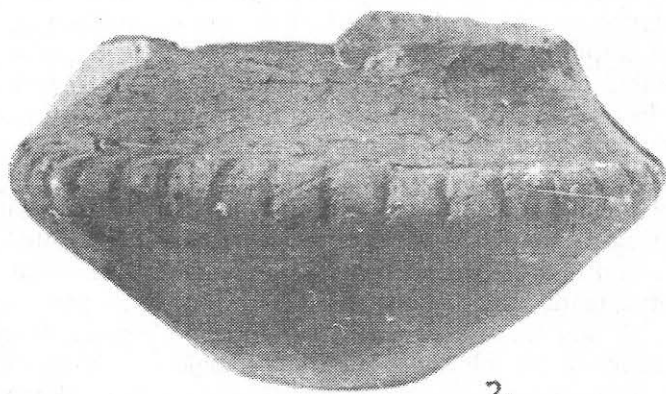

Fig. 36 1,2. Vase bitronconice de dimensiuni mici;
3. strachină modelată din pastă fină.

asupra cărora nu vom insista.

Tipul 1: străchini și castroane de dimensiuni mari, cu gura larg deschisă, fundul mic și plat, sau uneori albiat spre interior. Buza este trasă către interior, cu partea superioară teșită. Umărul este ușor ascuțit, urmând tradiția celor din nivelul I, dar cu tendința de rotunjire, ajungându-se astfel la tipul 2, care devine predominant. Există câteva exemplare cu buza îngroșată pe partea interioară, lipsind complet umărul, fig. 49/9.

În tipul 2 se încadrează castroanele cu umărul rotunjit, asemănătoare celor din nivelul I. Cea mai mare parte a vaselor de tipul 1, sunt ornamentate pe suprafața exterioară, începând de la umăr spre fund, cu linii incizate, trase neregulat pe corpul vasului, dispuse vertical. Această zonă este fără slip lustruit. În schimb partea superioară – gâtul, umărul și o fâșie îngustă de sub umăr – sunt lustruite puternic, iar în unele cazuri, pictate cu grafit, fig. 48/4. Spre deosebire de primele, cele din tipul 2 au ambele suprafețe acoperite în întregime cu slip lustruit. Singura zonă ornamentată la aceste vase este umărul, marcat de două linii orizontale, paralele, incizate adânc. Din loc în loc s-au rezervat din suprafața umărului zone excizate superficial, căpătând un aspect mat, care alternează cu zonele lustruite, pe care s-au executat câte trei alveole adânci, sau grupuri de câte două-trei linii verticale adânc incizate. Uneori, pe zonele excizate s-au aplicat mici proeminente, fig. 48/1, 12; 50/6 și unele profile de la fig. 52; 53/2. O parte din vasele cu corpul bombat sunt ornamentate cu "coaste", dispuse oblic, pe linia de maximă rotunjire, care închid între ele zone umplute cu hașuri ce alternează cu cele acoperite cu slip lustruit. O parte din vasele de dimensiuni mari, cu umărul teșit în afară, au pe ele grupuri de câte trei triunghiuri excizate, așezate cu vârful în jos, iar pe corp benzi de linii excizate larg și apoi acoperite cu slip lustruit; acest ornament îl întâlnim și pe unele vase mari din nivelul III, fig. 32. După felul cum sunt aplicate ornamentele pe aceste vase, lasă impresia de simplitate, dar în realitate ele au fost executate în funcție de forma vasului, urmărind în permanență scopul de a evidenția elementele constructive principale ale acestuia (gâtul, umărul, linia de maximă rotunjime a pântecului).

Nivelul III. Așa cum am mai arătat în lucrare, nivelul acesta aflându-se la o adâncime relativ mică de la suprafața actualei curți a cantonului, au permis dezvelirea aproape completă a unor locuințe. Această a ușurat descoperirea a numeroase vase și alte categorii de obiecte. Pentru o mai bună înțelegere a evoluției ceramicii, ne vom folosi de aceeași metodă de clasificare, pornind de la criteriul tipologic și dimensional. Din acest punct de vedere clasificăm vasele ceramice în a) vase de dimensiuni mari, b) mijlocii și c) mici, toate modelate din pastă de calitate superioară.

a. Vasele de dimensiuni mari. Spre deosebire de alte așezări gumelnițene, în nivelul III din așezarea de la Medgidia, s-au descoperit recipiente de dimensiuni foarte mari, – adevărate chiupuri preistorice – neîntâlnite în aria culturilor Hamangia și Boian. Numai în două locuințe au fost descoperite asemenea vase, toate în stare fragmentară dar întregibile. În locuința nr. 1 din suprafața A (numită și locuința moară) au fost descoperite opt vase-etajate, din care s-au întregit trei exemplare. În locuința nr. 3 din suprafața B, s-au găsit șase bucăți identice ca dimensiune, formă și decor cu cele din locuința nr. 1. Din acestea nu s-a reconstituit nici unul, deși toate oferă această posibilitate²⁰. Toate aceste vase au forma asemănătoare cu vasele etajate din nivelul I și care

20 I. Ivanov. *Scrovisata na varnenskia, halcoliten necropol*, Sofia, 1978, p. 20, fig. 42, p. 122, fig. 42. Vase etajate de dimensiuni mari, asemănătoare ce cele de la Medgidia, au fost descoperite și în așezarea gumelnițeană de la Grădiștea Călărașilor. Cele două vase se află în Muzeul din Călărași și sunt inedite. Informații de la colegul M. Neagu căruiua îi aducem și pe această cale, calde mulțumiri.

sunt de dimensiuni mai mici. Întrucât au fost reconstituite numai trei exemplare, vom face numai descrierea acestora.

Vasul nr. 1 este lucrat dintr-o pastă de calitate bună, consistentă, arsă la roșu, având suprafața exterioară acoperită cu un strat subțire de slip cărămiziu, lustruit. El se compune din trei părți etajate, care îi dau o formă aproape bitronconică. Gâtul vasului este scurt, înclinat spre interior, pântecul foarte bombat, iar jumătatea inferioară este înaltă, zveltă îngustându-se treptat către fund. Linia de demarcație care separă cele două părți superioare ale vasului constă dintr-o șanțuire puternică, lată de 6 cm. Aceasta formează umărul propriu-zis, iar de la baza lui începe partea cea mai bombată (pântecul), terminată în partea inferioară într-o albiere îngustă, lată de numai 2 cm., care o separă de restul corpului de formă tronconică. Așadar, vasul este compus din trei părți principale: gâtul, buză și umăr, zona de maximă rotunjime a pântecului și zona inferioară tronconică, cuprinsă între albiere și fund. Decorul este repartizat de așa manieră încât scoate și el în relief cele trei părți componente ale vasului. Buza și gâtul sunt lipsite de decor, fiind numai lustruite pe când umărul are pe el benzi de linii spiralice și hășuri excizate și incizate, combinate cu spirale în relief, rezervate din suprafața vasului. Partea decorativă incizată este pictată cu vopsea albă. Zona a doua, pântecul propriu-zis, este acoperită cu benzi formate din două-trei linii paralele, puternic incizate, în formă de spirală continuă. Zona a treia, inferioară, este împărțită în metope, despărțite între ele de brăuri în relief, aplicate vertical.

Metopele au formă trapezoidală, mai late în partea superioară, îngustându-se treptat către fund. Cele mai înguste sunt pictate cu vopsea roșie, cele mai late cu albă. Pentru a se păstra simetria, metopele pictate cu roșu sunt intercalate între cele pictate cu alb. Înainte de a fi pictate, suprafețele metopelor au fost numai netezite, fig. 31, 42 și 44/3. Dimensiuni: înălțimea 923 cm., d. gurii 40 cm., d. maxim al corpului 82 cm., iar d. fundului 32 cm.

Vasul nr. 2 este lucrat în aceeași tehnică cu cel descris mai sus. Din cauza incendiului puternic care a distrus locuința în care se afla, acesta a fost foarte deformat. Forma și decorul sunt identice cu ale vasului nr. 1, dar și cu vasele nr. 3 și 4. Vasul nr. 2 este prevăzut pe albierea care separă pânțele de zona cu metope, cu patru proeminențe alungite, dispuse în cruce. Dimensiunile lor prea mici în raport cu mărimea vasului, dovedesc un rol pur decorativ, fig. 32, 43, 44/2. Cu mici diferențe, doar de 2-3 cm. dimensiunile sunt asemănătoare cu ale primului exemplar. În medie pereții acestor vase au grosimea de 2 cm. Vasele nr. 3-8 sunt din punct de vedere al formelor și al ornamentelor foarte asemănătoare cu ale primelor două. Pentru vasele nr. 3 și 4 redăm la fig. 48/3 și 49/2, cu decorul spiralic desfășurat (partea neagră din desen, care reprezintă decorul spiralic, este excizat, iar cea albă cruțată din suprafața vasului).

b. Vasele de dimensiuni mijlocii, lucrate din pastă semifină sau fină, conțin ca degresant nisip, pietricele, cioburi pisate; toate, în general, sunt bine arse. Suprafața exterioară este acoperită cu slip, cu sau fără lustru, sau barbotină. Marea majoritate a vaselor au culoarea gălbuie-cărămizie. Din cauza arderii secundare unele vase au pe corp pete cenușii sau brune. Pentru exemplificare, descriem două vase modelate din pastă semifină de culoare gălbuie-cărămizie, care conțin ca degresant pietricele. Unul are formă tronconică, cu decor pe umăr, format din șiruri de linii paralele oblice incizate. Sub umăr s-au aplicat patru apucători (în formă de cioc) dispuse diametral, două câte două. Sub buză, în dreptul fiecărei apucători, s-a aplicat câte o pastilă - buton. Fundul este plat. Dimensiuni: înălțimea 18,5 cm., diametrul gurii 17 cm.,

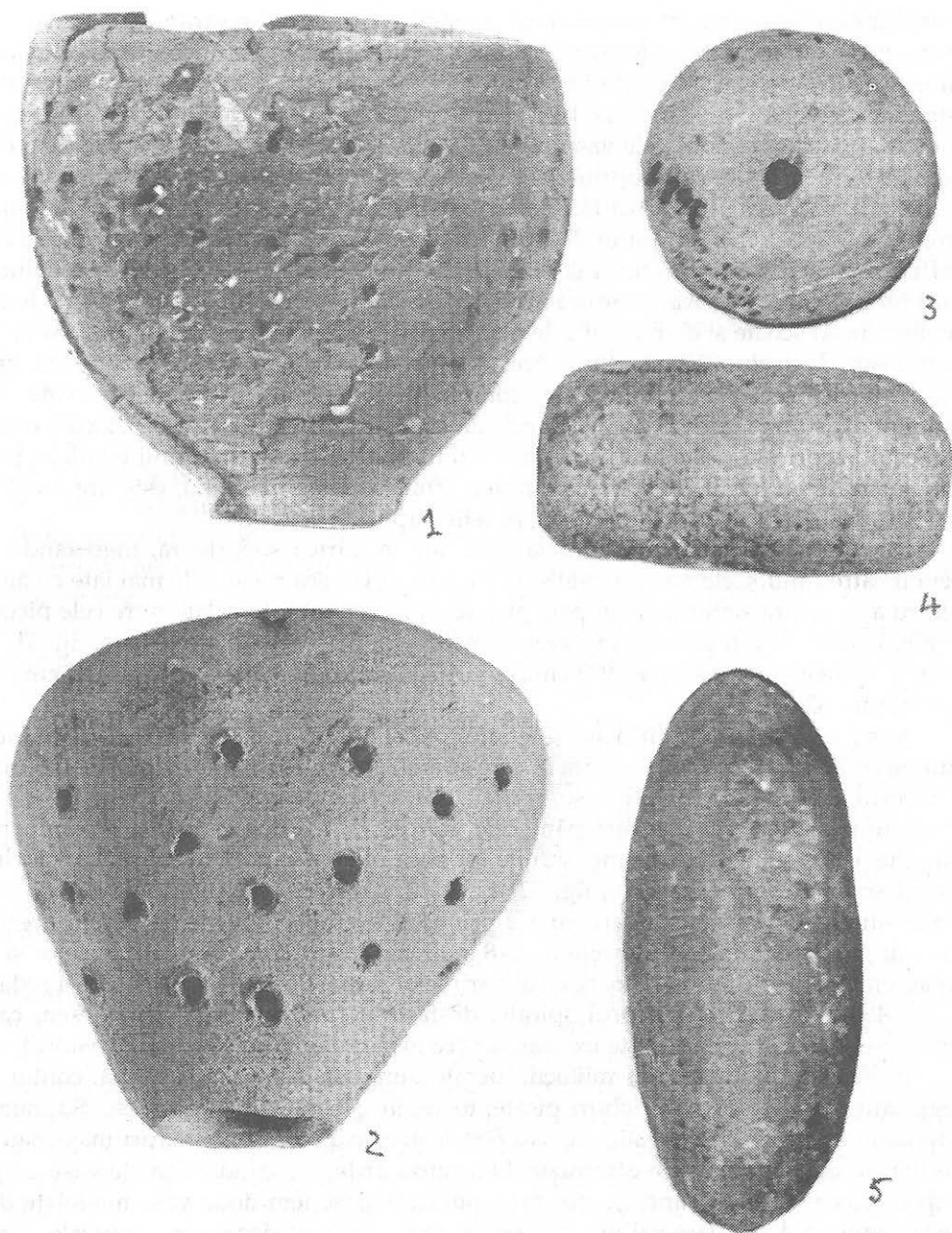
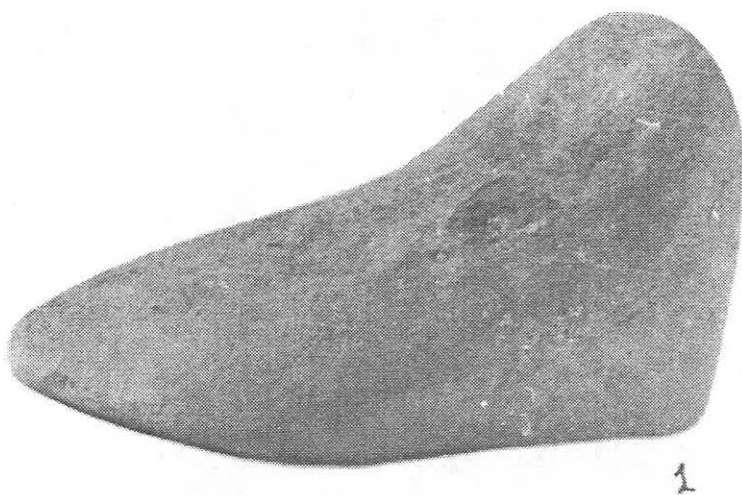
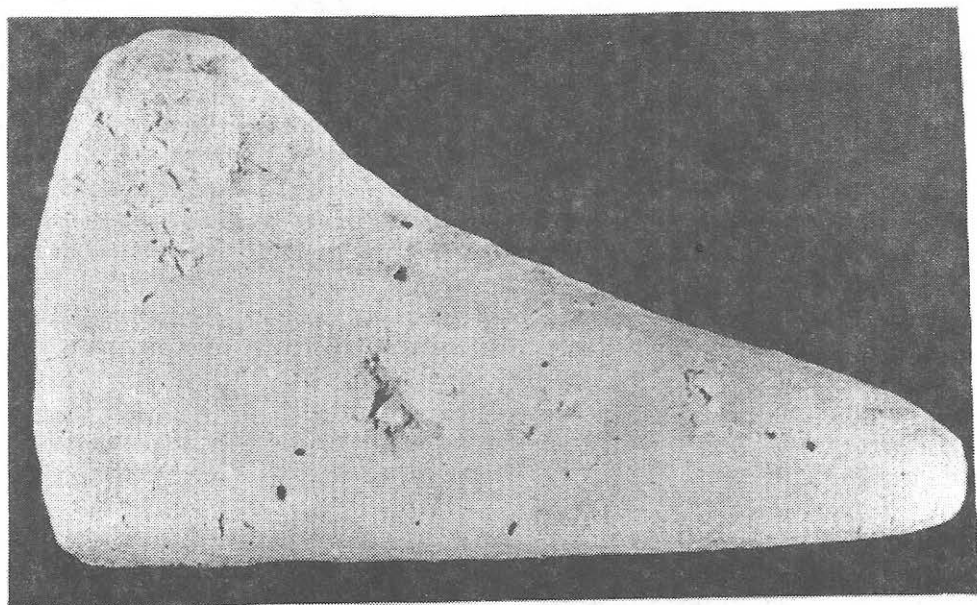

Fig. 37. 1,2 . Vase strecurători; 3. vas zis pudrieră; 4. mărgică tubulară din lut ars;
5. piesă – pisălog ? modelată din lut ars.

1

2

Fig. 38.1,2. Labe de picior uman zise de tip "calapod" (o pereche), din lut ars.

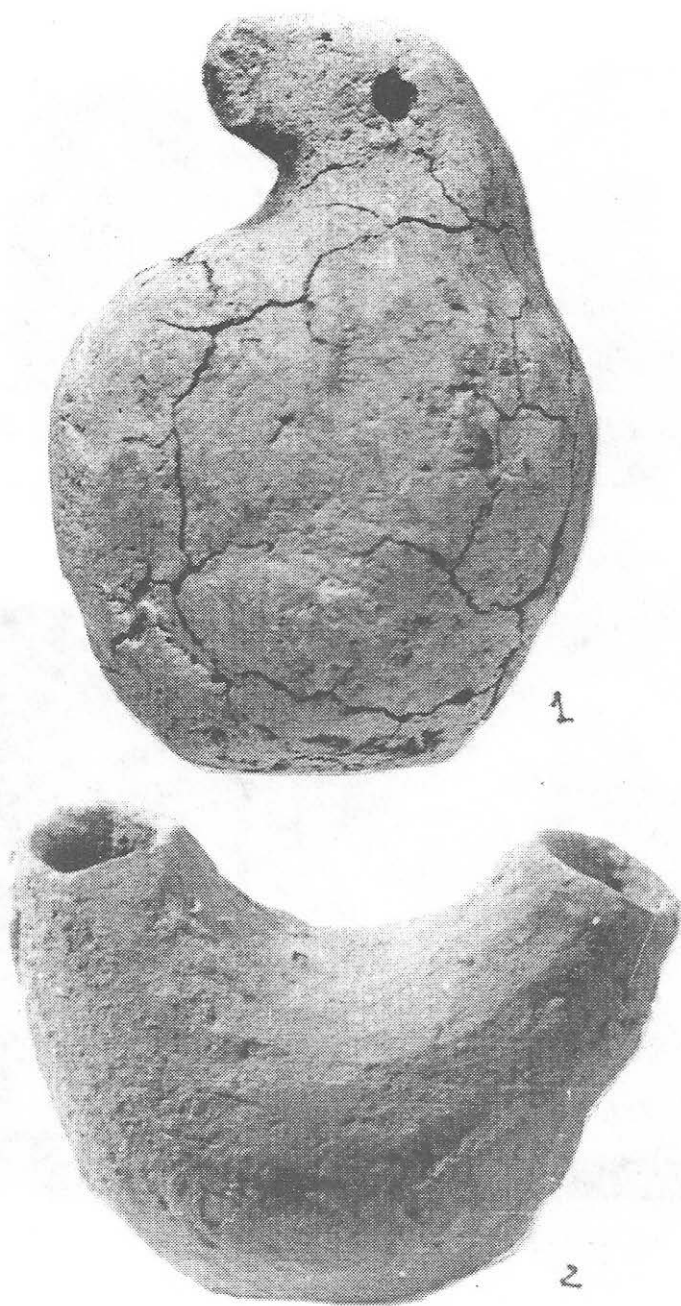

Fig. 39. 1. Vas de dimensiuni mici reprezentând o pasăre;
2. vas jucărie – flueraș (vas – cuc).

diametrul fundului 13,5 cm. Al doilea vas este bitronconic și are partea superioară, spre gură, lustruită, iar cea inferioară acoperită cu barbotină. Umărul este acoperit cu linii oblice paralele, incizate. Dimensiuni: înălțimea pe zona cât se păstrează 35 cm., diametrul gurii 15,5 cm. Principalele forme din această categorie de vase sunt: bitronconice, piriforme, tronconice cu pereții bombați, vase cu pereții drepecți sau puțin curbați, castroane și străchini.

Vasele bitronconice au gâtul scurt în raport cu dimensiunile vasului, înclinat către interior, iar buza rotunjită și ușor evazată. Umărul este abia reliefat și rotunjit, lipsit de decor. Pe linia care marchează aproximativ jumătatea distanței dintre umăr și fund, s-au aplicat mai multe proeminente mamelonare (așezate în grupuri de câte trei) fig. 46. Dimensiunile unui asemenea vas: înălțimea 22 cm., diametrul gurii 38 cm., diametrul fundului 14 cm. Vasele de dimensiuni mai mari nu au pe corp proeminente, singurul decor constând din alternanța dintre suprafețele lustruite și cele netezite. Alte exemplare, mai mici, au partea superioară, până sub umăr, lustruită puternic, iar pe cea inferioară, netezită, s-au trasat linii verticale slab incizate.

Vase piriforme apar pentru prima dată în așezarea de la Medgidia, abia din nivelul III, unde sunt destul de numeroase. Acestea au gâtul înalt de formă tronconică, cu diametrul gurii mai mic decât baza, umărul marcat de o albiere superficială, sau de mici proeminente aplicate, iar corpul este foarte bombat în partea superioară, fig. 34/2; 35/2-4. Decorul constă din simpla lustruire a suprafeței, din proeminente alungite aplicate sub umăr și proeminente conice pe umăr; unele au câte o mică urechiușă fixată sub buza, pe partea exterioară. Nu lipsesc brăurile alveolare crestate puternic, șirurile de paranteze incizate, dispuse orizontal, motive geometrice, sau puncte pictate cu culoare albă păstoasă. Toate aceste vase sunt ornamentate numai pe corp, începând de la umăr spre fund, fiind totdeauna doar lustruit. O bună parte din ele sunt puternic deformatе din cauza arderii secundare, fig. 35/4.

Vasele tronconice cu pereții curbați, au marginea dreaptă, simplă sau îngroșată la exterior cu un brâu în relief, crestă sau cu impresiuni digitale. Suprafața acestor vase este acoperită cu vârci în relief, așezate vertical sau oblic, cu proeminente în formă de gurgui, legate între ele cu brăuri simple sau alveolare așezate în formă de ghirlande sau zig-zaguri. Vasele lucrate din pastă mai fină sunt decorate cu motive spiralice excizate sau incizate, combinate cu spații rezervate din suprafața lustruită; alteleori decorul scrijelat este combinat cu cel pictat cu alb păstos sau motive rezervate din suprafața vasului, fig. 47/2; 53/4.

Vase de dimensiuni mijlocii, cu pereții drepecți sau ușor bombați spre exterior, sunt lucrate din pastă comună, cu suprafața nelustruită. Buza este plată sau puțin rotunjită, iar sub aceasta, pe partea exterioară, sunt aplicate mai multe proeminente de formă aproape dreptunghiulară sau mamelonată, fig. 33/2; 55/1,3.

Străchini și castroane. Asemenea forme sunt întâlnite în toate nivelele de locuire în cantități mari, comparativ cu celelalte tipuri de vase. Spre deosebire de nivelele inferioare (I și II), în care aceste forme își păstrează unitatea, la nivelul III se constată o mai mare variație în privința formelor, fapt care duce la determinarea mai multor variante.

Alături de formele vechi ce apar tot mai rar, își fac apariția tipurile noi, mai evoluatе, care devin frecvente în faza Gumelnița A₂. Aproape în totalitate aceste vase sunt lucrate din pastă de bună calitate, acoperite cu slip lustruit pe ambele suprafețe. Forma generală este tronconică. Deosebirile dintre diferitele tipuri constau în modul cum sunt executate umărul și buza. Din acest punct de vedere constatăm următoarele variante:

străchini și castroane cu gâtul scurt și drept, înclinat spre interior și cu marginea evazată și rotunjită. Umărul este proeminent, aproape semicircular, identic cu al vaselor de acest gen din nivele inferioare (I și II). Umărul este ornamentat cu zone scrijelate sau excizate, combinat cu grupuri de câte două-trei linii verticale incizate puternic. De o parte și de alta a umărului, s-au pictat cu alb păstos două linii așezate orizontal. În rest suprafața vaselor este acoperită cu un strat foarte fin de slip portocaliu sau cenușiu, lustruit puternic. În interiorul locuinței nr. 1, în apropierea râșniței cu soclu, a fost găsit un castron de acest tip, cu gura larg deschisă, iar fundul mic și albit spre interior, fig. 36/3; 48; 50; 51; 52; 53/8-17. Din punct de vedere al frecvenței, castroanele și străchinile cu umărul rotunjit sunt puțin e în procent de circa 10-15%.

Castroanele au gâtul drept, buza plată sau rotunjită, umărul teșit în afară în unghi ascuțit, sau ușor rotunjit. În mod obișnuit acest tip de vas este ornamentat cu motive geometrice pictate cu grafit sau scrijelat, iar altele au numai suprafața lustruită. În interiorul locuinței nr. 1 s-a descoperit un castron cu pereții foarte înțiși, și cu gura largă, lucrat din pastă bună, de culoare gălbuie. Buza vasului este trasă către interior și rotunjită, iar umărul în unghi ascuțit. Partea interioară este ornamentată cu motive geometrice: pe fondul gălbui s-au pictat cu grafit benzi de linii paralele oblice, suprafețele romboidale, triunghiulare sau în formă de arc de cerc. Zona care marchează fundul este ornamentată cu mai multe grupuri de câte două linii paralele, dispuse perpendicular unele pe altele, închizând între ele o suprafață aproape dreptunghiulară. Pe partea exterioară, marginea este decorată mai simplu, cu linii groase pictate cu grafit, așezate oblic între buză și umăr. Sub umăr s-a aplicat o urechiușă perforată orizontal, iar pe zona cuprinsă aproximativ între umăr și fund s-au pictat cu grafit mai multe cercuri pline în interior, fig. 53/6; 54/3; 56. În locuința nr. 3 s-a descoperit, sub masa de chirpic, o strachină aproape întreagă, împreună cu mai multe vase de forme diferite. Strachina

TIPUL RĂSPÂNDIREA	Ia	Ib	Ic	IIa	IIb	PICIOR		ORIFICIU		
						D	S	OR	OB	FĂRĂ
CUNESTI	•	•				•	•			•
PLOSCA		•				•	•	?		
CĂSCIOARE		•				•			•	
GUMELNITA	•	•	•		•	•	•	•	•	•
MEDGIDIA										
RUSE	•					?	?	•		•
ZAVET	•					?	?	•		
SEINOIU				•		•		•		
SLATINA										

Fig. 40. Tabel cu tipologia și răspândirea pieselor de lut ars în formă de picior uman (după M. Șimon și D. Șerbănescu). Completările pentru piesele de la Medgidia ne aparțin.

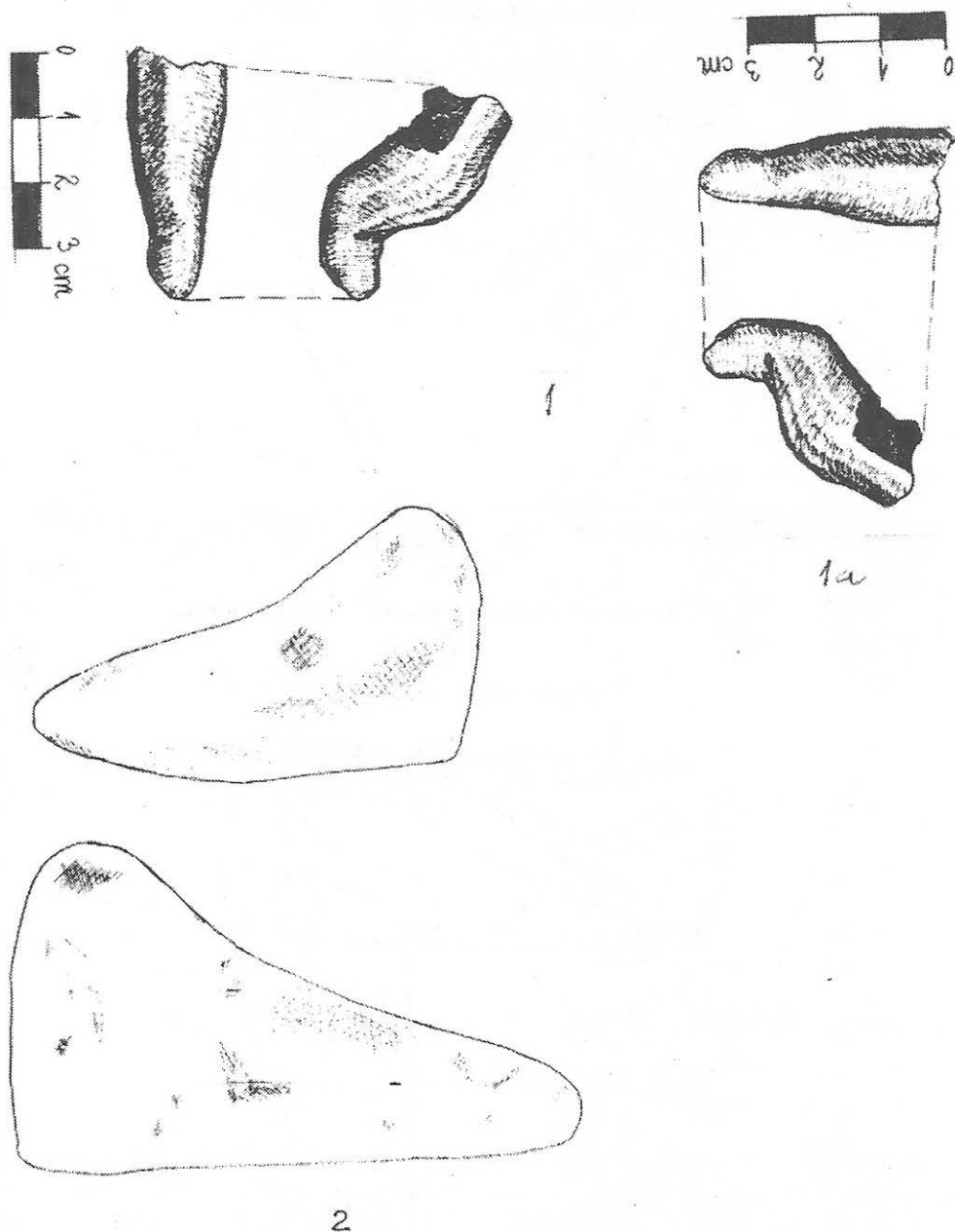
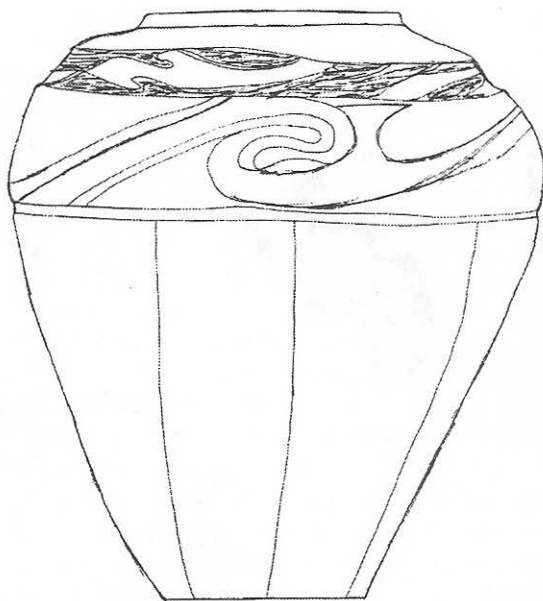
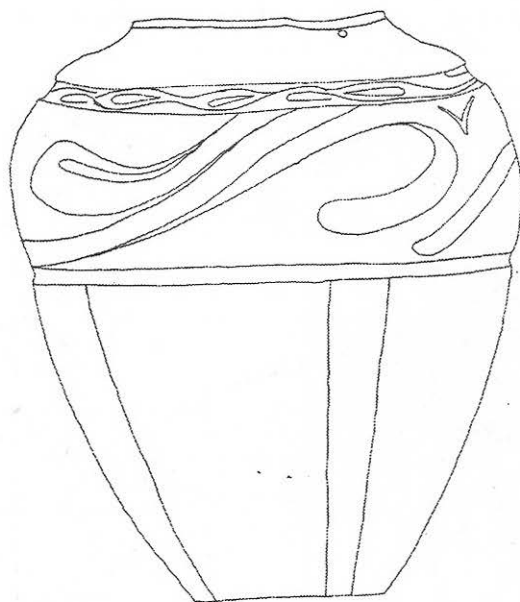

Fig. 41/ 1a. Picior de figurină, lucrat din lut; întors invers ar putea semăna cu un cap de pasăre (1b); 2. Perechea de picioare umane de la Medgidia.

VAS PROVIZIE 1:5
(LOC. 1)

Fig. 42. Vas de provizii din locuința – moară (desen).

VAS PROVIZIE 1:5
(LOC. 1)

Fig. 43. Un alt vas de provizii din locuința – moară (desen).

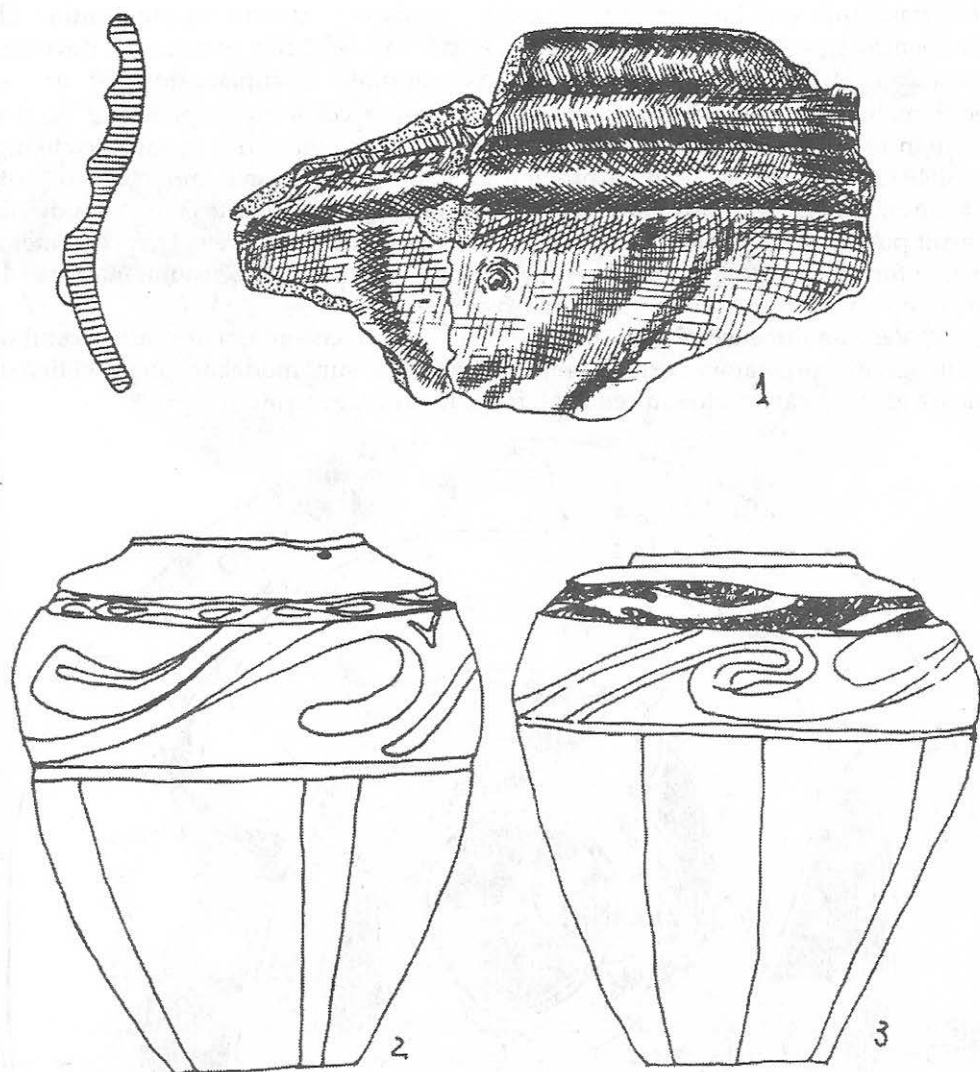

Fig. 44. 1. Fragment de vas din pastă fină, ornamentat cu caneluri și pictură cu grafit;
2,3 vase de provizii din locuința - moară (nr. 1).

este lucrată din pastă de foarte bună calitate, arsă uniform, de culoare gălbuie-cărâmbie. Decorul este executat numai pe partea exterioară. Din suprafața vasului s-a rezervat o spirală continuă (numită și "câinele care aleargă"); restul suprafeței din jurul lor este acoperit cu scrijelituri puțin adâncite, trase neregulat. De asemeni conturul spiralelor este realizat neglijent, printr-un sistem de linii frânte, rare ori rotunjite la capăt. În jurul fundului și al umărului s-a lăsat câte o bandă circulară, de aproape aceeași lățime cu spiralele, rezervate tot din suprafața vasului. În partea superioară, imediat sub umăr, corpul vasului este perforat, fig. 47/2. Castroanele cu umăr rotunjit și mar-

ginea trasă mult spre interior, în unele cazuri îngroșată pe dinăuntru, sunt puține. Ele apar pentru prima dată în acest nivel și se transmit etapelor următoare, devenind forma dominantă în faza Gumelnița A₂. Cele mai multe exemplare de acest tip sunt neornamentate, altele însă cu suprafața exterioară a corpului acoperită cu vârci și coaste în relief, dispuse orizontal, vertical sau oblic, sau cu linii și hașuri pictate, fig. 48/6; 49/3; 51/3. Din nivelul III provine un castron bitronconic, modelat din pastă fină, de culoare gălbuie-cărămizie. Ambele suprafețe sunt acoperite cu un strat de slip lustruit puternic. Buza vasului este trasă spre exterior. Pe umăr are patru proeminențe mici, în formă de butoni, dispuși în cruce. Fundul este plat. Dimensiuni: înălțimea 11 cm., diam. max. 25 cm., diam. fundului 6,5 cm.

c) **Vase de dimensiuni mici**, în nivelul III, ca și în cele inferioare, sunt destul de puține. Cu excepția câtorva exemplare, asemenea vase sunt modelate din pastă fină de culoare gălbuie, cărămizie sau cenușie-brună, lustruită puternic.

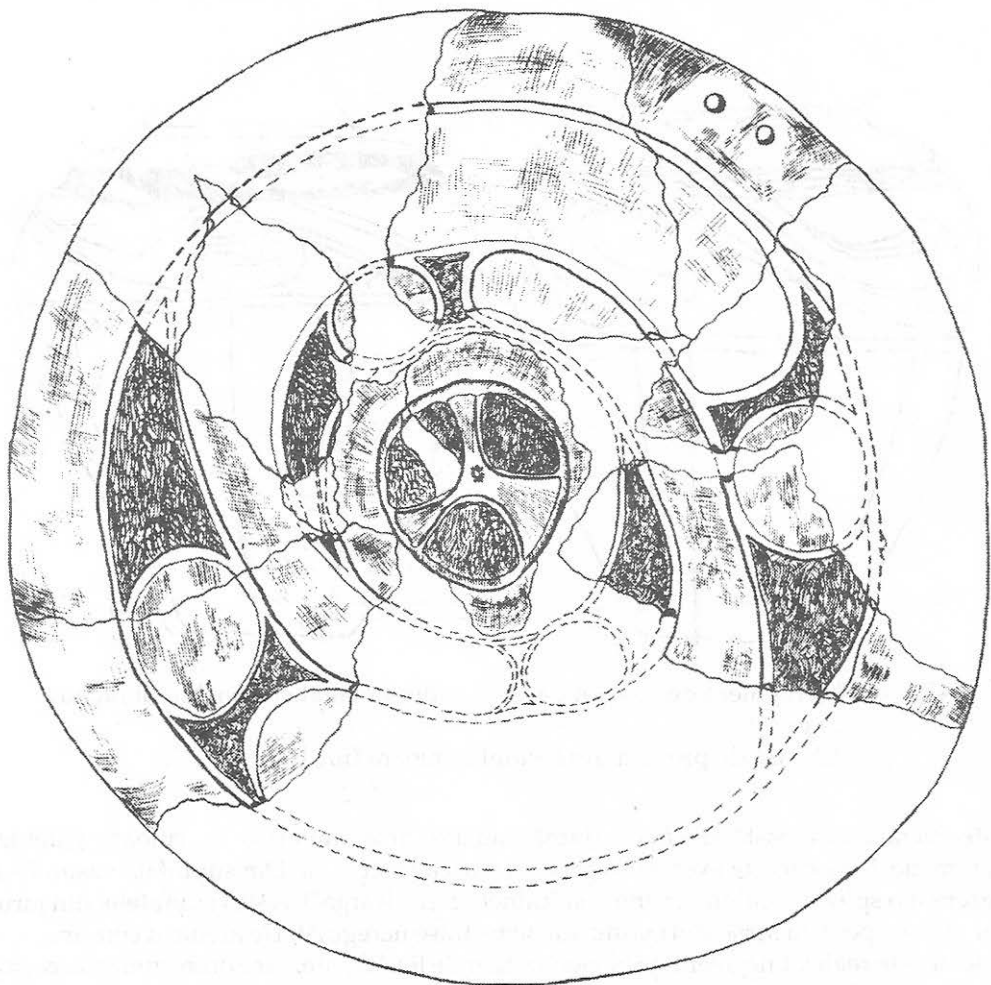

Fig. 45. Capac de vas cu motive incizate și excizate superficial.

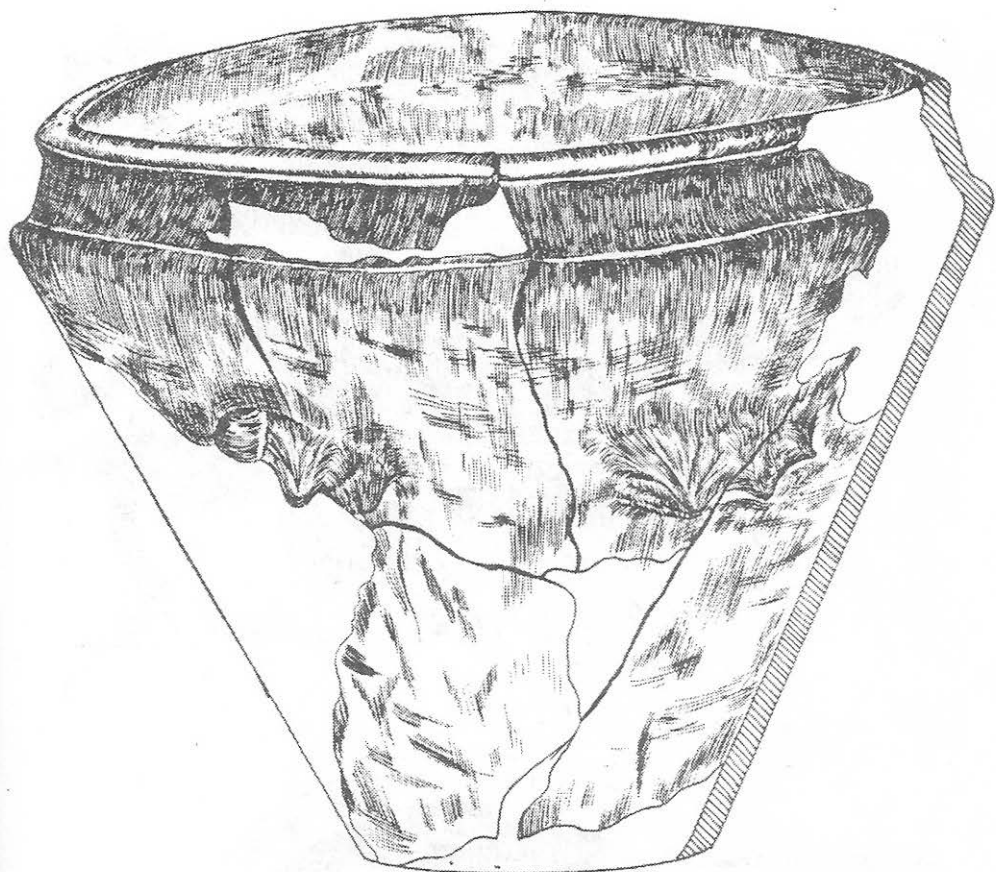

Fig. 46. Vas bitronconic de dimensiuni mijlocii.

Cupe bitronconice, cu gâtul relativ înalt, mai mult sau mai puțin înclinat spre interior, buza rotunjită, iar corpul ușor bombat. Linia de trecere de la gât la pântec, care marchează partea cea mai dezvoltată a vasului, este ușor rotunjită și destul de rar ascuțită. Corpul acestor vase este de cele mai multe ori neornamentat, sau este decorat pe zone: unele au gâtul acoperit cu caneluri orizontale, altele au umărul crestat cu liniuțe verticale. Pictura cu grafit sau cu culoare crudă albă, este mai rar folosită. Majoritatea acestor vase au fundul albiat către interior, în stil "umbo", fig. 36/1, 2; 51/7, 53/13; 54/1; 55/2.

Castronașele de formă tronconică au corpul bombat în partea inferioară, gâtul foarte scurt, teșit puternic către interior, fundul drept sau albiat. Acest tip de vase sunt lipsite de decor, suprafața lor fiind numai lustruită. Un castronaș mic lucrat dintr-o pastă foarte fină, de culoare gălbuie și de formă bitronconică, are umărul ascuțit și buza evazată. Partea exterioară a gâtului este ornamentată cu două linii paralele, groase, pictate cu grafit, iar pe cea interioară s-a pictat un șir de liniuțe scurte, așezate, vertical, fig. 48/4.

Printre vasele de dimensiuni mici a fost descoperit și un exemplar lucrat din pastă

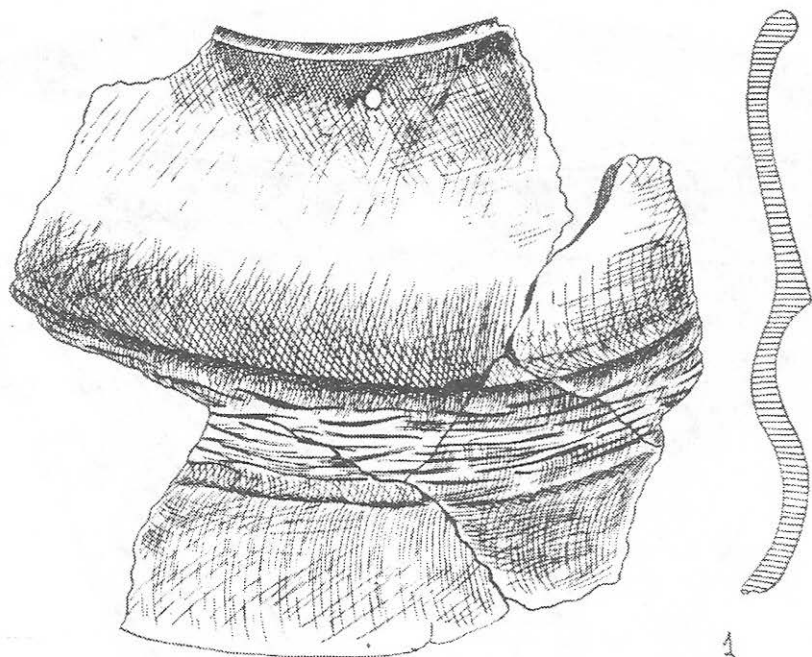

Fig. 47. 1. Fragment de vas – etajat, de dimensiuni mijlocii, lucrat din pastă fină;
2. strachină cu decor spiralic, realizat prin cruceare.

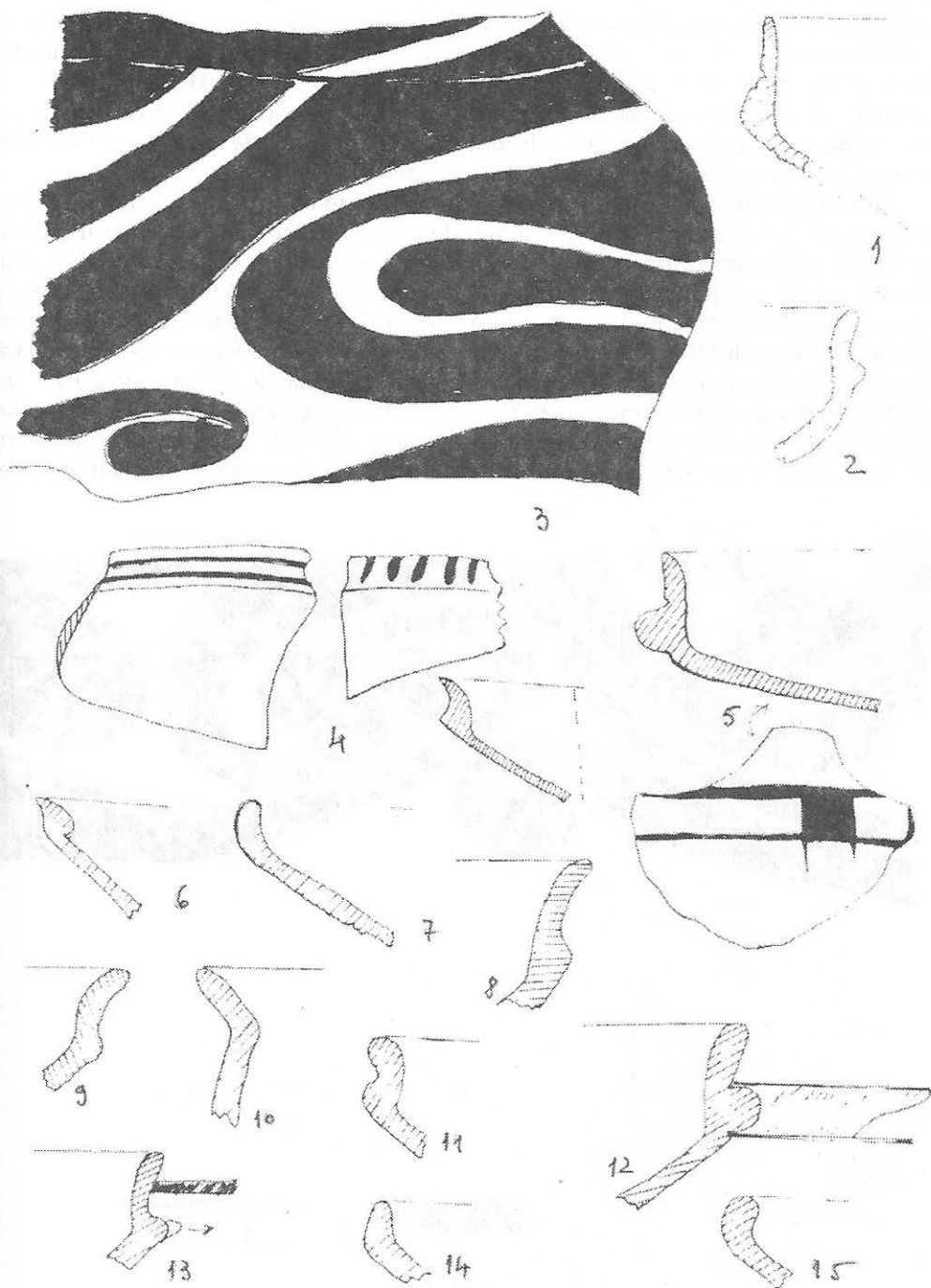

Fig. 48. 3. Fragment de vas de provizii, cu decor spiralic, realizat prin excizie largă;
1,2,4-15, diferite profile de vase - nr. 4 este pictat cu grafit.

de calitate inferioară, de culoare cenușie, cu corpul în formă de butoiuș, fig. 55/3. Din grupa vaselor cu corpul înalt, face parte un vâscior înalt de 5,5 cm., descoperit în interiorul locuinței nr. 2; este lucrat din pastă fină, de culoare brună-cenușie. Are formă bitronconică gâtul ușor înclinat spre interior și umărul bombat (semicircular în secțiune). Pe umăr s-au executat trei rânduri paralele, orizontale, formate din paranteze. Zona inferioară a corpului este decorată cu grupuri de câte două linii slab incizate, verticale, dispuse în unghiuri ascuțite, fig. 51/11.

În locuința nr. 3, în apropierea celor două obiecte de lut ars în formă de picior uman, se află un vâscior de lut, miniatură, de formă bitronconică, cu umărul crestat, iar partea inferioară, între umăr și fund, fiind ornamentată cu linii verticale slab incizate. Întreaga suprafață a vasului a fost vopsită cu alb. Fiind împreună cu piesele în formă de picioare omenești, s-ar putea ca vâsciorul respectiv să fi fost folosit ca piesă de cult. Tot în nivelul III au fost descoperite și fragmente de capace de vase, cu sau fără mânere. În locuința nr. 3 (din sectorul B) s-a găsit un capac de formă conică, care era prevăzut în partea superioară cu un buton, ce juca rolul de mâner, perforat la bază. Din dreptul acestui orificiu, suprafața exterioară a capacului este ornamentată cu un brâu alveolar crestat. De o parte și de alta a brâului sunt două suprafețe dreptunghiulare,

Fig. 49. 1. Motiv spiralic realizat prin excizie largă;
2-4 profile de vase și castroane modelate din pastă fină.

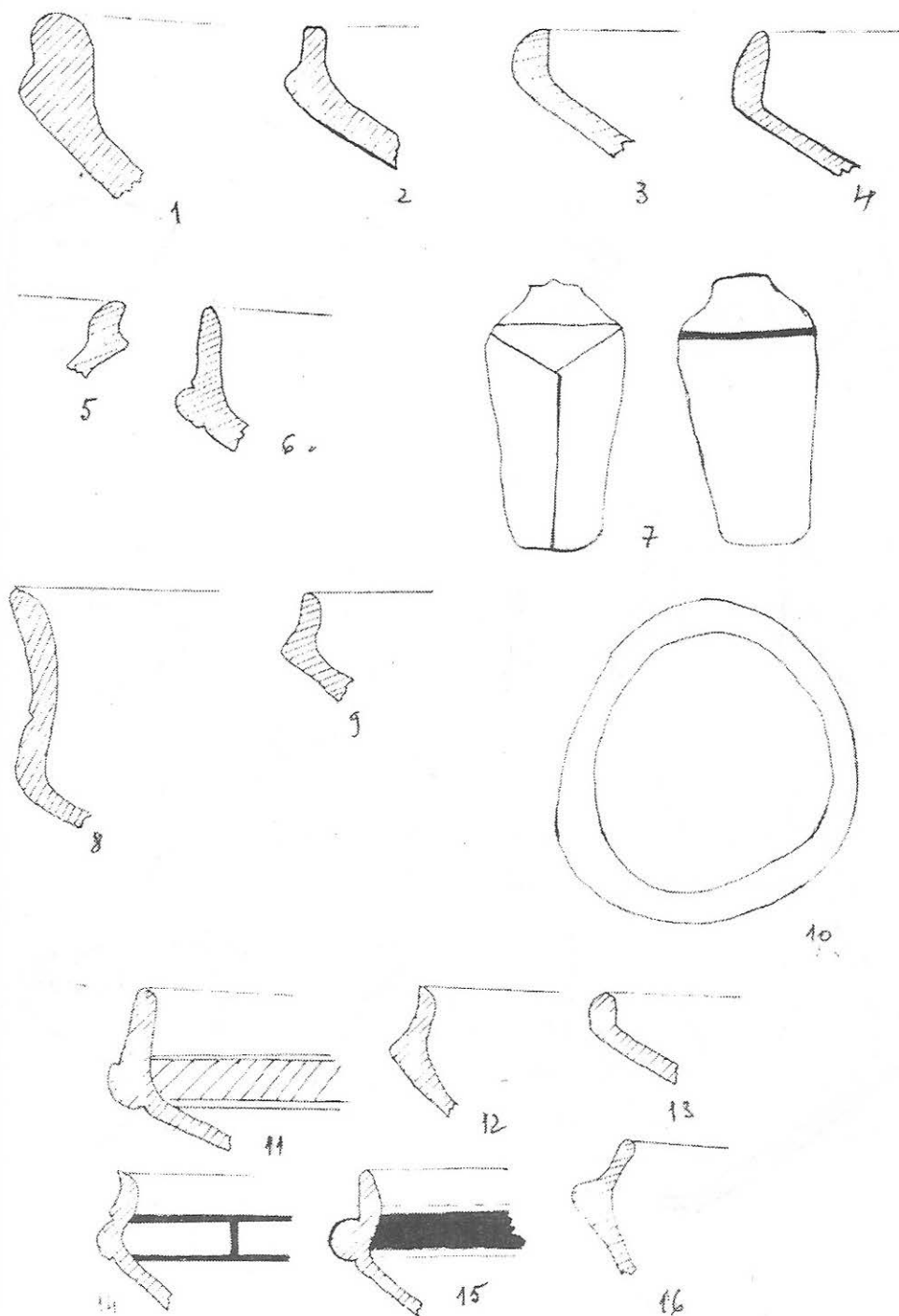

Fig. 50. 1-6, 8, 9 11-16 Profile de străchini și castroane;
7 fragment de idol antropomorf lucrat din os; brățară din Spondylus.

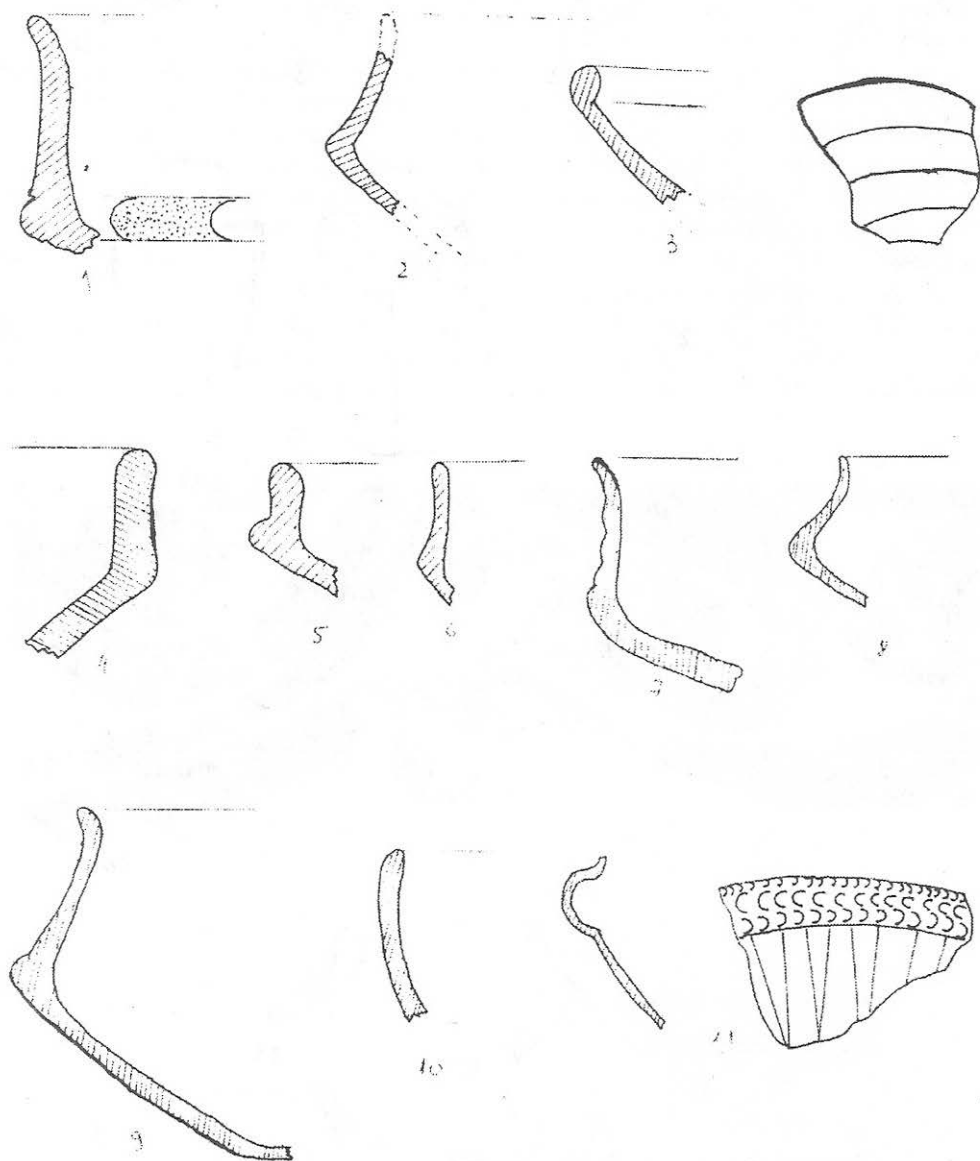

Fig. 51. Profile de vase modelate din pastă fină.

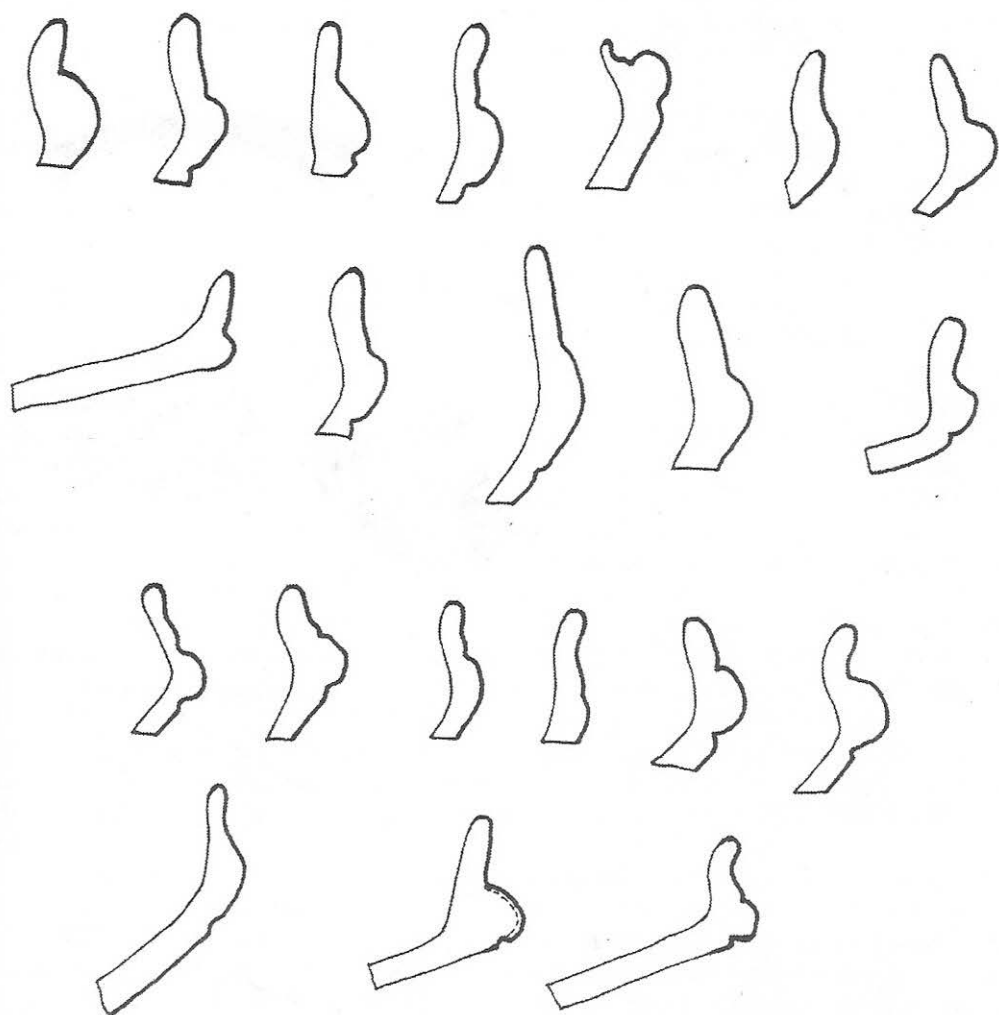

Fig. 52. Profile de vase modelate din pastă fină.

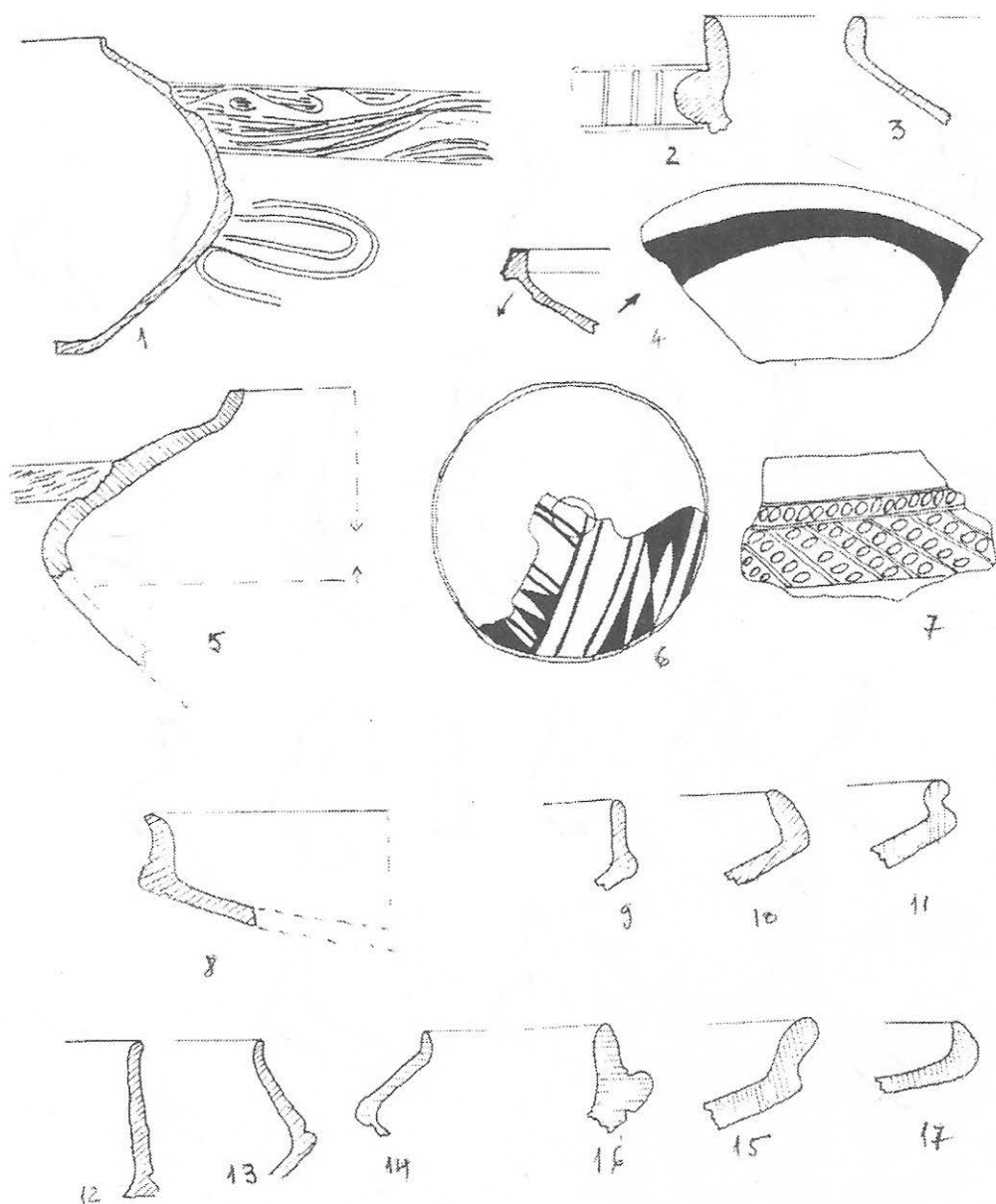

Fig. 53.1-5. Vase etajate cu decor scrijelat; 6. castron pictat în interior cu grafit; profile de vase din pastă fină.

dispuse vertical, umplute cu hașuri paralele incizate. Dimesiuni : înălțimea 4,5 cm., diametrul 32 cm.

Nivelul IV este slab reprezentat, atât stratigrafic cât și din punct de vedere al materialelor, din cauza lucrărilor recente care l-au distrus. În sectoarele unde s-au păstrat mici resturi din acest nivel de locuire, am reușit să surprindem și urmele unor locuințe. În suprafața A s-au descoperit, în jurul unei vetre, mai multe fragmente dintr-un vas de provizii, reconstituit ulterior. Atât tehnica de preparare a pastei cât și forma, sunt identice cu cea a vaselor de provizii din nivelul III. Spre deosebire de acestea, modul de realizare a decorului este deosebit: spiralele în forma de "S" culcat sunt redată nu prin linii incizate, ci cu ajutorul exciziei largi. Spiralele rezervate din suprafața vasului sunt combinate cu alte motive realizate din spirale, legate între ele cu benzi de linii drepte sau arcuite. După executarea acestor motive, suprafața reprezentând partea superioară a vasului, a fost acoperită cu un strat de slip fin de culoare portocalie, puternic lustruit. Partea inferioară este acoperită cu metope trapezoidale, pictate cu roșu și alb. În partea superioară, imediat sub buză, vasul este prevăzut cu mai multe orificii așezate la distanțe neegale. Dimensiuni: înălțimea 95 cm., diam. gurii 40 cm., diam. fundului 40 cm., diam. maxim 80 cm. În afară de acest vas s-au mai găsit fragmente de vase piriforme, bitronconice și străchini cu umărul ascuțit sau rotunjit, cu buza îngroșată pe partea interioară.

Alte obiecte de lut ars. Din categoria obiectelor ceramice mai fac parte: strecurătorile, un vas în formă de pasăre, un vas "pudrieră", fusaiole și greutăți de plasă. **Strecurători** de lut au fost descoperite în toate nivelele de locuire de la Medgidia. Cu excepția celor patru exemplare (unul din locuința nr. 1 și trei din locuința nr.3) care s-au păstrat întregi, toate celelalte sunt fragmentare. Din punctul de vedere al formei, strecurătorile din orice nivel de locuire, nu prezintă deosebiri, având numai diferențe de dimensiuni. În totalitate sunt lucrate din pastă comună, netezită bine la exterior și au forma tronconică. Gura este larg deschisă, pereții curbați, iar partea inferioară este terminată printr-un orificiu mic, cu diametrul de 1,5 cm. Întreg corpul strecurătorii este executat cu găuri executate de la exterior spre interior, dimensiunile lor variind în funcție de mărimea piesei. De exemplu, strecurătorile de dimensiuni mai mari au găurile mai largi și mai rare, pe când cele de dimensiuni mai mici (acestea provin din nivelele inferioare), au orificiile foarte dese. Câteva exemplare descoperite în locuințele din nivelul III, ca și unele vase, sunt deformată din cauza unui incendiu, fig. 37/1,2; 54/2.

Fusaiolele sunt modelate din pastă comună, acoperite cu un strat superficial de slip nelustruit. Majoritatea au culoarea gălbuie-cenușie, altele, din cauza arderii secundare, au pe ele pete mai închise brune. Din punct de vedere al formelor se disting două tipuri: a – rotunde, cu ambele fețe plate și b – tronconice; toate sunt prevăzute cu un orificiu central, vertical. Deși destul de rare, apar și fusaiolele lucrate dintr-un ciob de vas. Diametrul lor variază între 2-3 cm. Sunt întâlnite în toate nivelele de locuire (fără nici o deosebire ca formă și dimensiuni), majoritatea descoperite în locuințe.

Greutățile de plasă au fost, ca și fusaiolele, descoperite în toate nivelele de locuire, cu deosebire în interiorul locuințelor. Au forma ovală, cu baza și partea superioară rotunjită, cu una sau ambele fețe aplatizate. Fiecare greutate este prevăzută în partea superioară cu un orificiu transversal prin care se introducea sfoară de la plasa de pescuit, fig. 28/1. Dimensiunile diferă, lungimea lor variind între 6-11 cm., iar lățimea maximă - 7 cm.

În locuința nr. 2 a nivelului III a fost descoperit un vas mic, lucrat din pastă comună, fără slip și lustru, de culoare cărămizie-gălbuie. Are forma elipsoidală. Pe una din fețe, în partea centrală este prevăzut cu un orificiu care comunică cu interiorul. Diametrul maxim 5 cm., diametrul orificiului 0,6 cm., fig. 37/3. Este greu de stabilit rolul funcțional al acestei piese. Unii arheologi i-au dat denumirea de vas-pudrieră, alții funcția de opaiț. Noi considerăm că este tot atât de probabil ca în el să se fi păstrat (în loc de fard) vopsea în stare de pulbere, folosită în pictura vaselor ceramice. Cert este că asemenea tip de vase s-a descoperit și în alte așezări gumelnițene din stânga Dunării²¹. În interiorul aceleiași locuințe nr.3, s-a descoperit și un vas "jucărie". Este modelat din pastă comună de culoare cărămizie, cu suprafața doar netezită, acoperită cu un strat superficial de angobă. Corpul vasului pare a reprezenta o pasăre. În partea superioară se termină în două tuburi tronconice, cu capetele deschise, cu câte un orificiu care comunică cu interiorul. Partea inferioară – fundul – este plat, fig. 39/2. Asemenea vase sunt asemănătoare cu jucăriile de lut, folosite și astăzi de copii, purtând denumirea de "cuci". Dimensiuni: lungimea între cele două orificii 8,5 cm., înălțimea 5,4 cm., diametrul fiecărui orificiu 1,2 cm.

Obiecte de cult. Săpăturile de la Medgidia au dat la iveală un număr foarte redus de obiecte legate de cult. Puținele piese din această categorie au fost găsite numai în locuința nr. 3 (nivelul III – Gumelnița A₂). În nici unul din nivelele de locuire nu s-a descoperit nici o figură de lut antropomorfă. Singura piesă din această categorie este un fragment, probabil de picior de figurină, care după aspectul actual, dovedește că nu a fost lipit de perechea sa. Fragmentele de picior indică mișcarea, fiind îndoit din genunchi. Nu excludem nici varianta, că dacă această piesă ar fi fost întoarsă invers, – cu ceea ce pare laba piciorului – ar putea reprezenta un cap de pasăre, pulpa piciorului, în ultimul caz ar indica gâtul păsării. Fragmentul amintit este modelat din pastă comună, de culoare gălbuie, acoperit cu un strat superficial de angobă nelustruită, fig. 41/1, 1a. Dimensiuni: înălțimea 3,7 cm., grosimea maximă 1,5 cm.

Vas de lut reprezentând corpul și capul unei păsări, modelat din pastă comună, de culoare gălbuie-cărămizie. Din cauza arderii secundare, suprafața vasului prezintă numeroase fisuri. Corpul păsării este bombat, sub gât, în dreptul ciocului (partea care indică gusa). Gâtul propriu-zis este scurt, iar capul schematizat și ochii redați prin două impresiuni adânci. Partea inferioară – fundul vasului – este plată, fig. 39/1. Dimensiuni: înălțimea 10 cm., diam. maxim al corpului 7 cm., diam. fundului 3 cm.

Figurina zoomorfă reprezentând o broască țestoasă (carapacea, capul și coada). Este lucrată din lut de calitate obișnuită, cu suprafața exterioară acoperită cu un strat subțire de angobă de culoare cenușie. Dimensiuni: lungimea 7 cm., lățimea maximă 4,2 cm.

Figurină antropomorfă de os, fragmentară, confecționată dintr-o placă de os, bine lustruită; îi lipsește capul. Corpul, deși foarte schematizat, indică un personaj feminin. Pe una din suprafețe este incizat un triunghi care indică sexul; de la vârful triunghiului pornește în jos spre bază, o linie verticală care separă picioarele. Pe cealaltă suprafață, în dreptul soldurilor, s-a executat o linie orizontală, tot incizată, fig. 50/7. Dimensiuni: înălțimea 5,2 cm., lățimea maximă (la solduri) 2,6 cm. Tipologic, această

21 N. Harțuche și Atanasiu. *Catalogul selectiv...*, p. 115, fig. 208. În afara piesei de la Lișcoteanca – Moș Filon, se cunosc și altele, descoperite în diferite așezări din Muntenia. În "catalog" și noi am considerat că rolul vaselor de acest tip era acela de opaiț. Ne revizuim vechiul punct de vedere și îl reformulăm admitând ca funcția lor este cea amintită în text.

figurină de os este comună fazei Gumelnița A₂.

Două picioare umane, modelate din lut ars, completează inventarul relativ sărac al plasticii gumelnițene din nivelul III al așezării de la Medgidia. Ele au fost descoperite în apropierea vetrei din locuința nr. 3; ambele sunt lucrate din pastă de calitate bună, de culoare gălbuie-cărămizie, acoperite cu un strat subțire de angobă cu aspect mat. Sunt masive (pline în interior), talpa este perfect dreaptă, iar laba piciorului în dreptul degetelor este rotunjită, zona călcâiului este ușor bombată spre exterior, iar partea superioară – glezna are forma conică, puțin rotunjită fig. 38/1, 2; 41/2. Dimensiuni: înălțimea 7,5 cm., lungimea labei 13 cm. Cele două piese reprezintă laba piciorului până la gleznă, sunt de dimensiuni egale și formează o pereche (dreptul și stângul). Spre deosebire de alte exemplare descoperite în aria culturii Gumelnița, care reprezintă piciorul încălțat (varianta Ib) sau desculț (varianta IIa), cele de la Medgidia, după clasificarea lui M. Șimon și D. Șerbănescu²², fig. 40, se încadrează în varianta Ia, lipsit de detalii și atribuit tipului zis calapod. Pentru amănunte asupra celorlalte tipuri, a atribuirii lor diferitelor faze ale culturii Gumelnița, precum și a concluziilor, a se vedea studiul (care îl considerăm a fi cel mai complet) aparținând celor doi autori amintiți²³. Autorii aderă la unele concluzii mai vechi ale lui A. Nițu, care consideră că atât piciorul, cât și încălțăminte sunt reprezentări ale piciorului divin²⁴. Pentru piesele din cadrul culturii Gumelnița, Șimon și Șerbănescu cred că este vorba de reprezentarea divinității prin statuete, reprezentări integrale sau parțiale, în cazul de față – piciorul²⁵. Aceste piese au rolul de simbol al unei divinități care să protejeze locuința sau persoana. Având în vedere dimensiunile acestor piese, chiar cele prevăzute cu orificiu în partea superioară, nu putem crede că ele erau purtate de o persoană, ca amulete.

Dacă pentru așezarea de la Medgidia, unde nivelul III aparține fazei Gumelnița A₂ și în care s-au descoperit cele două modele de picior uman, în schimb în arealul gumelnițean, alte piese sunt atribuite fazei A₂, dar cele mai multe fazei B (în sudul Munteniei) când ele se generalizează – deci înainte de cultura Cernavoda I. Reluarea cercetării pieselor de lut ars în formă de picior uman, a stabilit în mod cert încadrarea lor în grupa obiectelor de cult.

Obiecte de podoabă. Comparativ cu celelalte materiale arheologice descoperite în această așezare, obiectele de podoabă sunt și mai puține decât cele legate de cult; în total s-au găsit cinci piese, care constau din brățări și mărgel.

Brățări. Într-o locuință din nivelul Ib (Gumelnița A1) – suprafața A, a fost descoperită o brățară și două fragmente dintr-o a doua, lucrate din scoică *Spondylus*. Piesa întreagă are diametrul maxim la exterior 6 x 5 cm., în interior 4,5 x 5 cm. iar lățimea 0,5 cm., fig. 50/10. Fragmentele din cel de al doilea exemplar au aceeași grosime cu primul și probabil și același diametru. Judecând după dimensiunile reduse, aceste brățări au fost purtate de copii.

Tot în locuința nr. 3, din nivelul III, au fost descoperite și două mărgel: una este lucrată din lut ars, de formă tubulară, cu orificiu larg orizontal²⁶. Pasta are culoare

22 M. Șimon și D. Șerbănescu, *Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos*, 3-4, Călărași, 1987, p. 29-34, pl. XXXIV, fig. 4.

23 Ibidem.

24 A. Nițu, *op. cit.*, p. 108-125.

25 M. Șimon, D. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 29 și urm.

26 N. Harțușche, Anastasiu, *op. cit.*, p. 115, fig. 209 și 210.

gălbuie, fig. 37/4. Cea de-a doua mărgică este lucrată dintr-o rocă de culoare albastruie, cu reflexe violet. Diametrul maxim 1,6 cm., diam. gurii 0,3 cm.

Date sumare asupra faunei

O cercetare restrânsă de determinare a materialului paleontologic de la Medgidia a fost făcută din timpul săpăturilor (1957-1958) de către regretații colegi A. Bolomey și D. Nicolăescu-Plopșor.

Departee de a avea o situație total definitivă asupra materialului osteologic extrem de bogat, puținele date de care dispunem și pe care le prezentăm mai jos, au un caracter general, orientativ. Trebuie remarcată inexistența unor deosebiri între speciile de animale prezente în cele patru nivele de locuire (Gumelnița A1 și A2); același lucru se constată și în privința frecvenței speciilor.

Întregul lot de material faunistic descoperit indică existența a două mari categorii de animale: a) domestice și b) sălbatic. Datele prezentate în acest tabel se referă la un lot de 100 de piese.

TABEL CU PROCENTAJUL LA UN LOT DE 100 DE PIESE FAUNISTICE

Nr. crt.	Denumirea populară în românește	Procent	Specii – denumire științifică
1	BOU, BOUR	41%	BOVINE
2	OAIE ȘI CAPRĂ	31	OVI-CAPRINE
3	PORC DOMESTIC ȘI MISTERT	13	SUINE
4	CÂINE	5	CANIS FAMILIARIS
5	VULPE	3	VULPES
6	CERB	4	CERVUS ELAFUS
7	LUP	1	CANIS LUPUS
8	CAL	1	EQVUS CABALLUS
9	RÂS SAU PISICĂ SĂLBATICĂ	1	Lynx lynx
10	IEPURE	1	LEPUS

În afară de oasele de mamifere s-au mai găsit numeroase oase de păsări de apă și de uscat, oase de pește, valve de scoici, fragmente de carapace și plastroane de broască țestoasă. Un mare număr de oase erau sparte și n-au putut fi determinate.

Ocupații

După prezentarea făcută întregului inventar arheologic din așezare, nu se poate afirma că în comunitatea de la Medgidia se pot constata abateri de la regula generală a tuturor așezărilor gumelnițene atât în dreapta Dunării, în Dobrogea, cât și pe malul stâng, în Muntenia, cultura Gumelnița se prezintă ca un tot unitar și organic, din toate punctele de vedere: tip de așezare, locuință, inventar gospodăresc și nu în ultimul rând pe criteriul pieselor legate de suprastructură (cult, podoabe, vestimentație etc.)

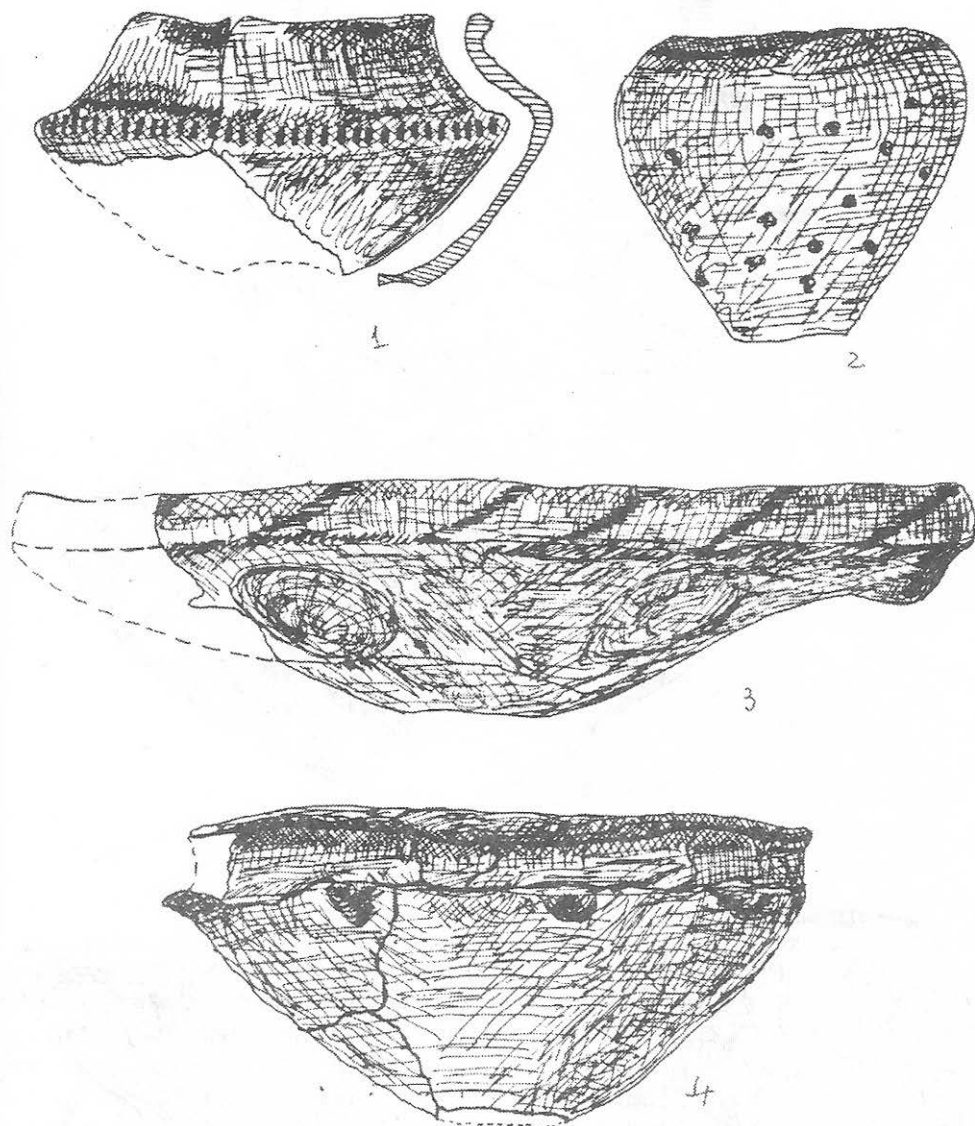

Fig. 54. 1,3, 4. Vase lucrate din pastă fină; 2. strecurătoare.

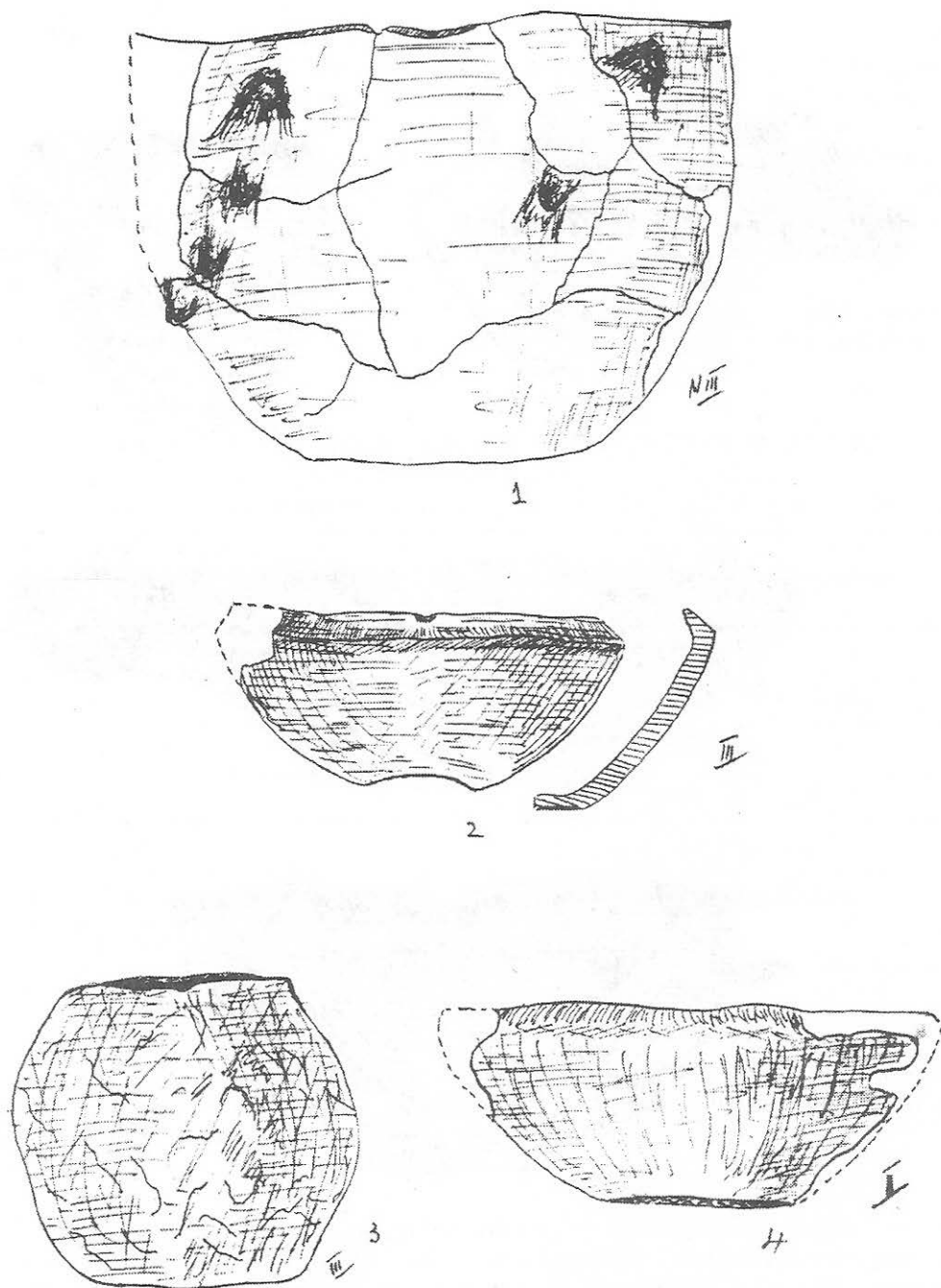

Fig. 55. Vase de dimensiuni mici și mijloci, modelate din pastă comună.

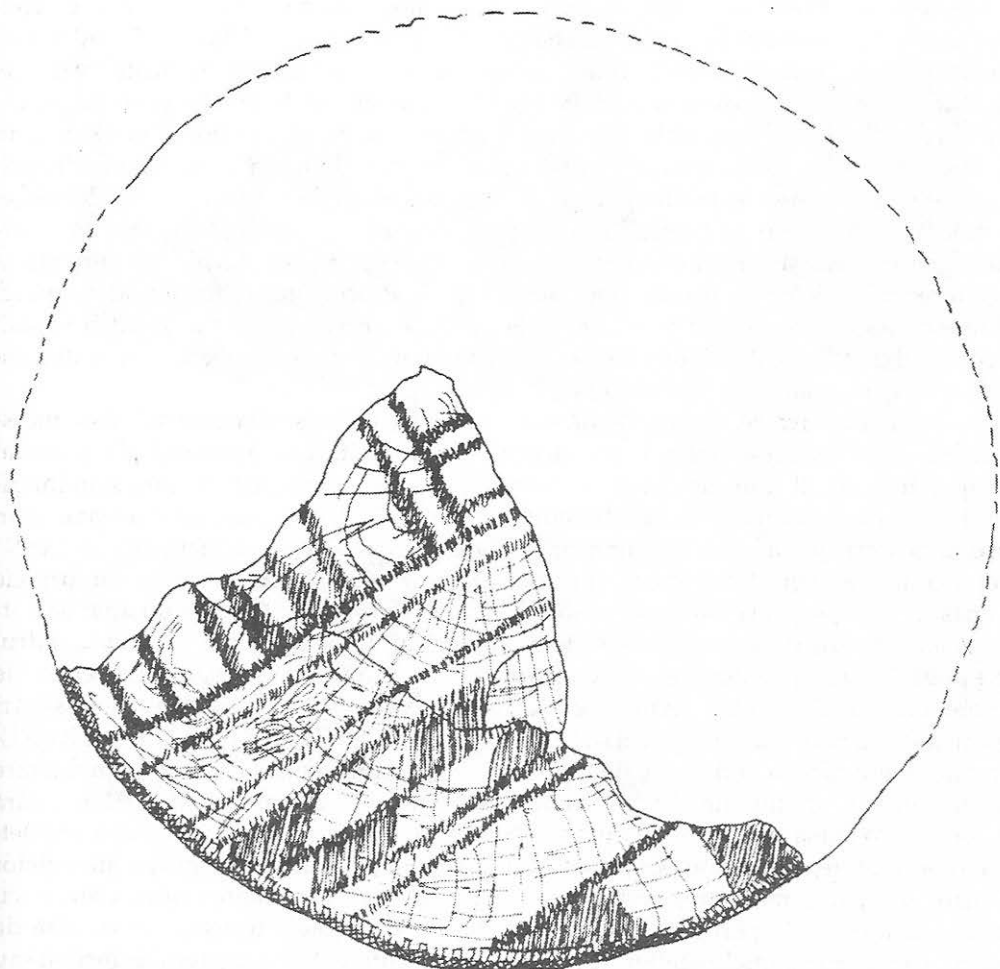

Fig. 56. Fragment de castron pictat în interior.

Existența micilor diferențe pe care le constatăm în unele așezări se datorează atât zonei geografice în care se află așezarea, cât și intensității și duratei de locuire pe un anumit spațiu (în această ultimă privință amintim urmele sporadice din peșterile dobrogene sau cele două locuințe – bordeie sezoniere, de pe popina-tell de la Râmnicelu, jud. Brăila)²⁷. Din datele care dispunem se poate trage concluzia că purtătorii culturii Gumelnița au cunoscut o înaltă treaptă de dezvoltare pe toate planurile; economic, social, spiritual. Locuitorii așezării de la punctul canton de la Medgidia, ca și cei din restul ariei geografice a culturii Gumelnița, duceau o viață sedentară și pașnică, cu o economie mixtă agro-pastorală, cu ateliere proprii de lucrare

²⁷ N. Harțuche, *Pontica*, 4, 1976, p. 12.; ibidem., p. 13; idem, *Istros I*, 1980, p. 37 și urm.; idem *Istros I*, p. 329; idem, *Cultura Cernavodă I în nord-estul Câmpiei Române*, ms.

a uneltelor și armelor de piatră, de corn și os, de modelare a vaselor ceramice, de confecționare a podoabelor (amintim de atelierul de prelucrare a scoicilor de Spondilus de la Hârșova) și chiar de morărit. Toate acestea atestă existența unei civilizații avansate. Cultura Cernavodă I care o înlocuiește pe cea gumelnițeană la nivelul fazei A2, se caracterizează printr-o economie dominant pastorală (și pe planul doi agrară), cultura Gumelnița se află într-o situație inversă agro-pastorală. Dovada primordialității agriculturii și în așezarea de la Medgidia o fac: râșnițele mari de piatră, existența locuinței – moară cu râșnițe fixate pe soclu, vasele mari de provizii, săpăligile lucrate din coarnele de cerb etc. Păstoritul este reprezentat de un bogat material osteologic care atestă creșterea animalelor de turmă (boul, oaia, capra), Procentajul redus de suine (porci domestici) se poate explica prin înlocuirea parțială a acestora, cu cei sălbatici vânați. Procentul de 1% al calului, dovedește existența lui încă în stare sălbatică (va fi domesticit în etapa următoare – Cernavodă I).²⁸

O altă remarcă ce trebuie făcută este cea legată de existența câinelui. Este indiscutabil știut că acest animal era demult domesticit. Era animalul de pază al gospodăriei, dar îl și însoțea pe om la vânătoare și paza turmelor, în afara și în interiorul așezărilor. Numărul redus de indivizi (numai 5%), așa cum am constatat și în așezarea Cernavodă I de la Râmnicelu, unde procentul este și mai mic de 1,09%, reprezintă indivizii bătrâni morți în incinta așezării²⁹. Cei tineri, care însoțeau turmele la păscut, sau pe om la vânătoare, cădeau victime în luptele date cu animalele sălbatice. Pe lângă cele două îndeletniciri de bază (agricultura și creșterea vitelor) în cadrul gospodăriei erau practicate și alte ocupații pe care le-am amintit mai sus. Ateliere de prelucrare a diferitelor materiale au fost descoperite în numeroase așezări gumelnițene; vom reaminti pe cel din locuința nr.5 de la Hârșova (faza Gumelnița A1), în care se produceau podoabele din Spondylus³⁰, precum și două ateliere de prelucrare a silexului și cornului, din nivelul Gumelnița A2 de la Lișcoteanca – Moș Filon³¹. Fără a constitui o sursă sigură de procurare a hranei, trebuie amintite și cele două îndeletniciri secundare, practicate ocazional: vânătoarea și pescuitul. Din grupa animalelor vânaute fac parte mistrețul, cerbul vulpea, lupul ș.a. Vecinătatea apei Carasu cu așezarea, a oferit în permanență peștele, scoicile și broaștele țestoase, ca resursă de hrană. Ocupațiile gumelnițenilor de la Medgidia, indiferent de caracterul principal sau secundar, au asigurat în permanență mijloace de viațuire.

Factorii genetici care au contribuit la formarea culturii Gumelnița atât în stânga cât și în dreapta Dunării în general sunt aceiași; ei diferă foarte puțin și nesemnificativ de la o zonă la alta. De exemplu în valea Dunării, rolul principal în procesul de formare al acestei culturi l-a avut faza finală a culturi Boian (Spanțov), pe când în nord – estul Munteniei (zona Brăilei), etapa mai timpurie – Boian – Giulești³². Pentru Dobrogea factorul determinant în geneza culturii Gumelnița l-a avut faza finală Boian, la care s-au adăugat și unele elemente nesemnificative ale culturii Hamangia, manifestate exclusiv în ceramică. Colegul P. Hașotti, foarte bine a constatat că participarea în mod neesențial a Hamangiei la geneza culturii Gumelnița se datorează în primul rând "car-

28 idem, *op. cit.*, p. 81.

29 *Ibidem*.

30 P. Hașotti, *op. cit.*, p.14.

31 N. Hartuche, *op. cit.*, p. 325; idem. *Cercetările arheologice de la Lișcoteanca*, II, ms.

32 idem., Istros 2-3, p. 29-34.

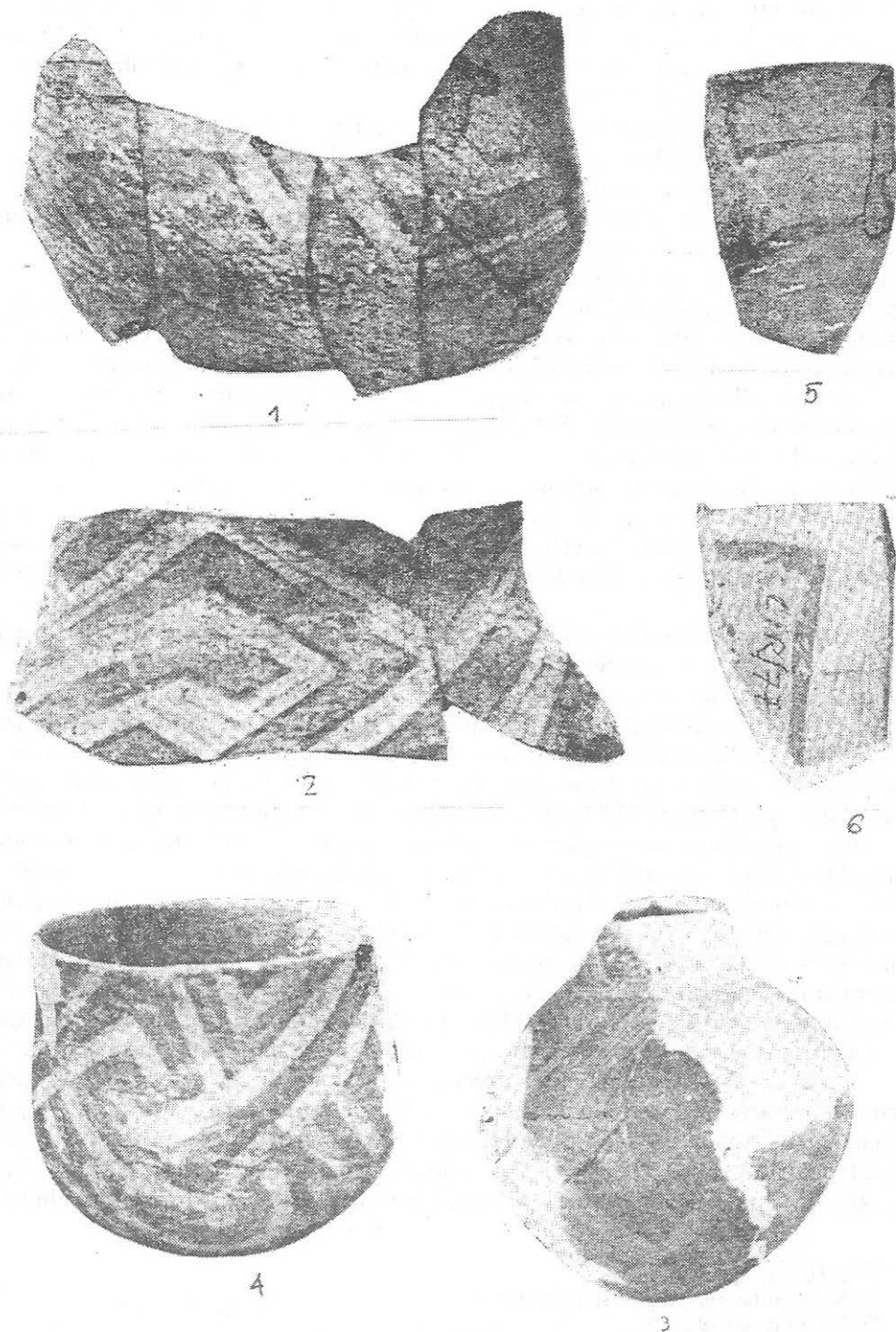

Fig. 57. Vase pictate, de tip Cucuteni A3, descoperite în așezările Gumelnița din jud. Brăila: 1-4 Brăilița și 5-6 de la Cireșu.

acterului limitat (din punct de vedere geografic), dar și conservatorismului său. Formarea culturii Gumelnița s-a realizat la același moment cronologic" în întreaga sa arie de răspândire³³. Problema originii culturii Gumelnița fiind dezbătută în repetate rânduri, nu mai vedem rostul reluării ei.

Periodizarea acestei culturi este mai nuanțată, în funcție de tipologia materialelor, în unele cazuri și de stratigrafie, ea deosebindu-se de la o așezare la alta, iar uneori și în funcție de interpretarea făcută de cercetători.

Spre deosebire de culturile Boian și mai ales Cucuteni, care au periodizări sigure și clare, pentru Gumelnița s-a operat la un moment dat cu două sisteme: 1. – al lui Vl. Dumitrescu bazat pe săpăturile de la Gumelnița și Căscioarele, care cuprinde trei mari faze: A1, A2 și B, cu subdiviziunile respective; 2 – cea a lui D. Rosetti – săpăturile de la Vidra și D. Berciu – săpăturile de la Tangâru, cu fazele Gumelnița I-IV. Periodizarea Rosetti-Berciu este aproape complet părăsită. Fără a fi cea mai completă, dar cu siguranță cea mai utilizată, s-a impus periodizarea lui Vl. Dumitrescu cu care operează astăzi majoritatea arheologilor. Pe teritoriul Dobrogei, ca și în nord-estul Munteniei, deși are o dăinuire îndelungată, cultura Gumelnița cunoaște numai două faze de evoluție: A1 și A2. Grosimea stratului de cultură gumelnițean pentru ambele faze, la Hârșova este de circa 6m³⁵, iar la Medgidia – atât cât s-a păstrat din cele două nivele de locuire – grosimea depunerilor este în jur de 3 m. Dacă adăugăm și partea distrusă a tell-ului, care în partea centrală a fost de aproximativ 2m, atunci grosimea stratului de cultură era de 5m.

Aria de răspândire. Din punctul de vedere al ariei geografice de răspândire, în stânga Dunării, cultura Gumelnița ocupă întreg teritoriul Munteniei, începând de la Olt, spre sud-est până la Dunăre, iar în spre nord până la zonele colinare. La sud de Dunăre, pe teritoriul Bulgariei, ajunge până în Balcani – aici fiind cunoscută sub numele de Kodja-Dermen³⁶, iar mai la sud de cultura Karanovo VI, formând marele complex neo-eneolitic Gumelnița-Kodjadermen-Karanovo VI. În nord-estul Bulgariei s-a creat un aspect cultural foarte înrudit cu Gumelnița, numit aspectul Varna. El este un aspect local al marelui complex amintit mai sus³⁷. În stânga Dunării, pe teritoriul actual al Dobrogei, dacă privim harta de la fig. 1, observăm existența unor numeroase așezări de-a lungul fluviului, al țărmlui mării, dar și în interior pe malurile unor cursuri de apă mai mici ca: Valea Casimcei, Valea Carasu etc. Repertoriizarea așezărilor gumelnițene din Dobrogea făcută de colegul P. Hașotti, arată că până în 1989, numărul acestora era de 46, din care cinci sunt pe tell-uri, trei în peșteri (așezări sezoniere) și treizeci și nouă sunt de suprafață³⁸. Deși în Dobrogea numărul acestor așezări este destul de ridicat, cele săpate sistematic și de o mai mare amploare, care să ofere un inventar mai bogat și mai concludent, precum și o stratigrafie clară, sunt puține – doar patru. Dintre acestea amintim pe cea de pe tell-ul de la Cernavodă săpată de C. Schuchard și I. Nistor apoi cele de la Hârșova, Medgidia și Luncavița; la acestea s-ar mai adăuga alte două – Costinești și Carcaliu cu săpături de proporții reduse. Excluzând și săpăturile din peșterile dobrogene, restul punctelor cu urme gumelnițene

33 P. Hașotti, *op. cit.*, p. 16.

34 N. Hartuche, *op. cit.*, p. 30 și notele nr.5-8.

35 P. Hașotti, *op. cit.*, p. 9.

36 N. Hartuche *op. cit.*, p. 29.

37 P. Hașotti, *op. cit.*, p. 17 și nota 73; p. 14.

38 Ibidem.

au beneficiat doar de cercetări de suprafață sau mici sondaje de verificare.³⁹

Pentru a realiza o încadrare cronologică cât mai sigură, este obligatoriu să apelăm la determinarea sincronismelor dintre cultura Gumelnița și acele culturi contemporane, aflate teritorial într-o zonă mai apropiată și cu o datare mai sigură. În acest scop ne vom referi la cultura Cucuteni din Moldova, fără a renunța și la analogiile cu alte culturi mai mult sau mai puțin contemporane, aflate la distanțe mai mari. Nu trebuie neglijată nici cultura imediat următoare, care o înlocuiește pe Gumelnița (respectiv Cernavodă I).

Având în vedere importurile cucuteniene, în special ceramica, descoperită în așezările gumelnițene din faza A2, constatăm următoarele: în așezarea de la Carcaliu (jud. Tulcea) situată în nord-estul Dobrogei, au fost găsite fragmente de vase Cucuteni A3 în stratul Gumelnița A2⁴⁰. În așezarea de la Hârșova, în partea superioară a straturilor Gumelnița A2 s-au găsit și fragmente de vase pictate Cucuteni A3. În aceeași așezare, dar în stratul ce reprezintă o fază foarte timpurie a culturii Cernavodă I (a), s-au descoperit mai multe fragmente ceramice pictate, de tip Cucuteni A4. În județul Brăila, toate așezările Gumelnița conțin în nivelul superior – A2, vase întregibile și fragmentare, pictate, atribuite fazei Cucuteni A3, fig. 57-61. Acestea se aflau împreună cu ceramica gumelnițeană, îndeosebi în interiorul locuințelor. Prima așezare de tip Gumelnița cercetată în zona Brăilei, este cea de la Brăilița (1955-1975), unde ceramica cucuteniană A3, se află în procent de 2% comparativ cu cea locală⁴¹. Pe popina-tell de la Râmnicelu în cele două locuințe - bordeie gumelnițene (A2), s-au descoperit mai multe fragmente de vase și de polonice – Cucuteni A3.⁴²

Lișcoteanca. În afară de așezarea de la cărămidărie-Satnoieni, cercetată foarte sumar, în celelalte trei – Movila Olarului, Moș Filon și movila din fosta baltă, împreună cu ceramica gumelnițeană s-au găsit și fragmente de vase Cucuteni A3.

Pe movila – tell de la Cireșu – Scărlătești s-a executat doar un mic sondaj de verificare. Stratul superior, care aparține fazei A2 a culturii Gumelnița, a oferit și două mici fragmente ceramice cucuteniene. S-a observat clar, că în zona Brăilei, cât și alte așezări Gumelnița din Dobrogea și valea Dunării, pe măsură ce te îndepărtezi de aria culturii Cucuteni, importurile devin tot mai rare. Un fapt similar se constată și în cadrul culturii Cernavodă I cu importurile Cucuteni B2. În valea Dunării, în zona Olteniei, importurile Cucuteni A3 apar mai târziu, la nivelul fazei Gumelnița B1 (dovadă că această cultură își prelungește puțin existența, peste faza A2).

Revenind la așezarea de la Medgidia nu putem nici măcar presupune dacă în nivelul superior, care a aparținut tot fazei A2 (distrus de lucrările șantierului de construcții) au existat importuri ceramice cucuteniene. Cert este că în pământul de umplutură al actualei platforme nu s-a găsit nici un ciob de vas cucutenian, dar nici vreo urmă care să poată fi atribuită culturii Cernavodă I.

Concluzia ce se poate desprinde este aceea că tell-ul a fost locuit în exclusivitate de purtătorii culturii Gumelnița în cele două faze A1 și A2 și a sfârșit ca toate celelalte așezări din Dobrogea și nord-estul Munteniei, odată cu faza A2 după apariția elemen-

39 *Ibidem*, p. 7-14, plus notele.

40 *Ibidem*, p. 20. D. Popovici, P. Hasotti, *Pontica*, 21-22, 1988-1989, p. 291-297, pl. 1/2 și 3/4.

41 N. Hartuche, *Istros 2-3*, p. 31; *Vrancea*, 3, Focșani, 1980, p. 9-25, *Istros*, 5, p. 40-41; N. Hartuche, Atanasu. *Brăilița*, 1966, p. 13, fig. 37, 38.

42 N. Hartuche, *Vrancea* 3, p. 23, fig. 6/2, 3, 5 -10.

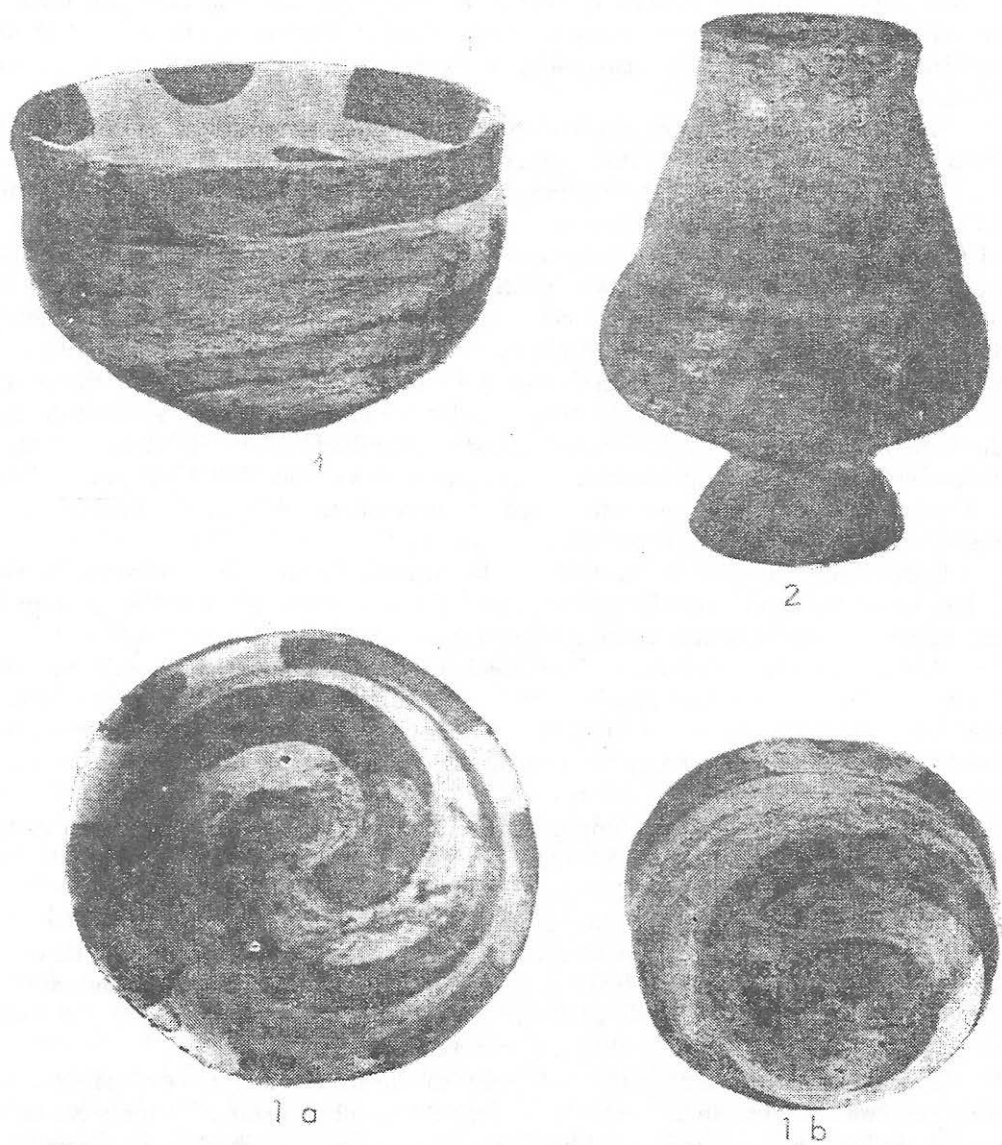

Fig. 58. 1a, 1b și 2 Vase Cucuteni A3 de la Brăilița.

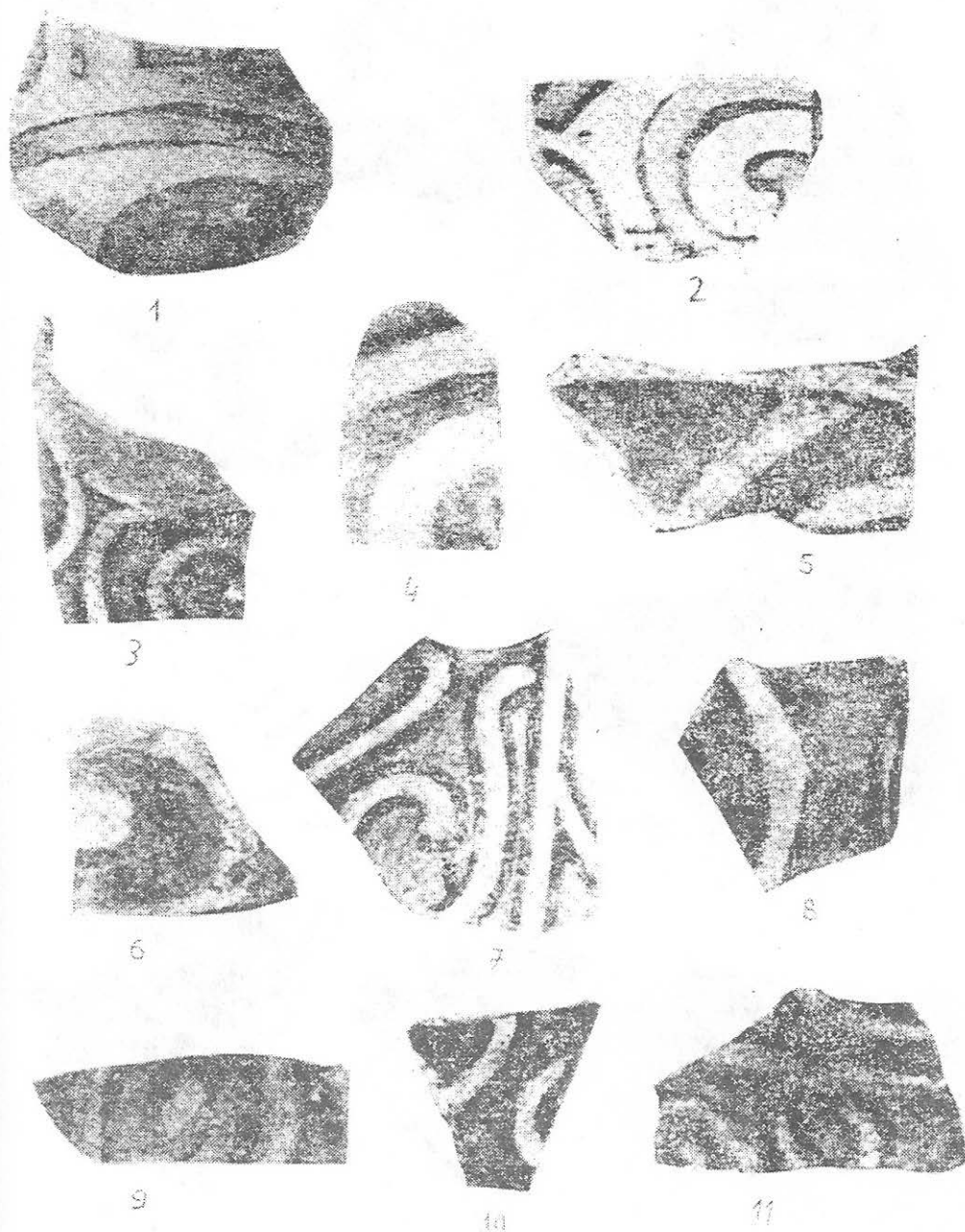

Fig. 59. 1-3, 5-11 Fragmente de vase Cucuteni A3 de la Brăilița;
4. Fragment de vas pictat de la Lișcoteanca-Movila Filon.

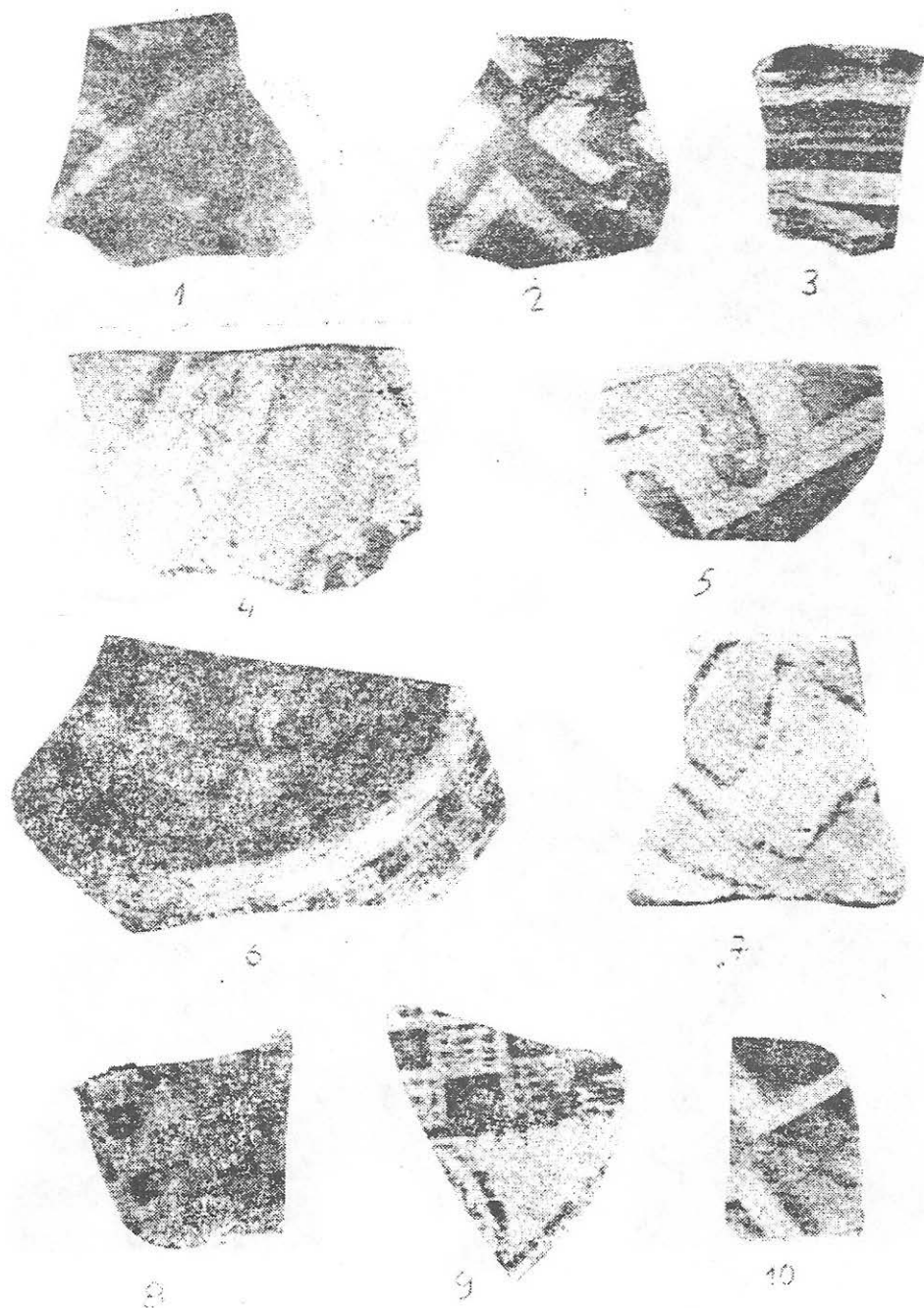

Fig. 60. 1-3, 5-10 Fragmente de vase cucutiene de la Brăița;
4. fragment de vas pictat cucutenian de la Lișcoteanca – Movila Olarului.

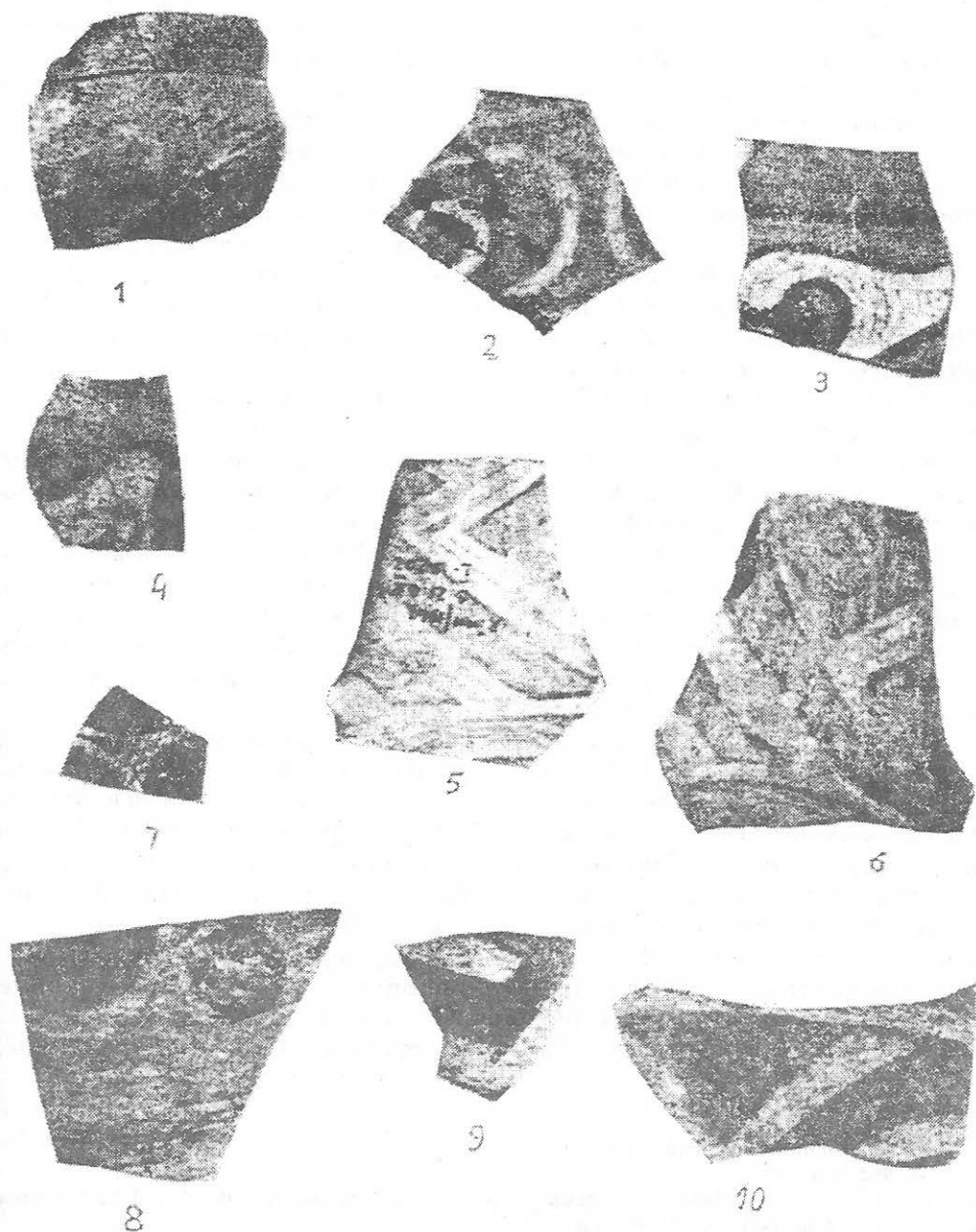

Fig. 61. 1. Fragment de vas Precucuteni III de la Lișcoteanca - Moș Filon;
 2, 3, 4, 5-10 fragmente de vase și de polonice - Cucuteni A3, descoperite
 în cele două bordeie gumelnițene de pe popina - tell de la Râmnicelu;
 4. fragmente de vas pictat de la Lișcoteanca - Movila Olarului.

tului migrator răsăritean – Srednâi Stog II (element component al culturii Cernavoda I).

Etapa Gumelnița A1 este sincronă cu cultura Precucuteni III și probabil cu începutul fazei Cucuteni A. Un exemplu concludent pentru paralelismul Precucuteni III și nivelul Gumelnița A1 din așezarea de la Lișcoteanca – punctul Moș Filon, fig. 61/1. Sincronismele dintre fazele Gumelnița A2 și Cucuteni A3 sunt dovedite cu prisosință de importurile de care am vorbit mai sus. Odată cu faza A2, cultura Gumelnița își încetează existența, iar faza Cucuteni A4 este, așa cum am mai arătat, contemporană cu cea mai veche etapă a culturii Cernavodă I (vezi nota noastră nr. 40).

În nord-estul Munteniei și Dobrogea, este definitiv știut că Gumelnița A2 este sincronă cu cultura Cucuteni A3, iar în valea Dunării cu faza B1⁴³. La vest de Olt, Gumelnița A2 este contemporană cu cultura Sălcuța II (IIb, IIc, sincronă cu mijlocul fazei Gumelnița A2). În schimb Sălcuța IIa este paralelă cu sfârșitul fazei A1 și începutul fazei A2 a culturii Gumelnița. În Transilvania, etapa mijlocie a culturii Petrești este considerată paralelă cu Gumelnița A2⁴⁵. Paralelismul cu Gumelnița A2 și Petrești B este confirmat și în așezarea eponimă, unde un fragment de vas Petrești B a fost descoperit în stratul gumelnițean A2. Cultura Bodrogkeresztur, posterioară celei Tiszapolgar își sincronizează începuturile ei cu Gumelnița A2 și Cucuteni A3⁴⁶. În nordul și estul Bulgariei, cultura Gumelnița este nu numai contemporană, dar și foarte înrudită cu culturile Karanovo VI și Kodja Dermen, iar în zona litoralului cu aspectul "Varna" (înrudită cu varianta dobrogeană a culturii Gumelnița).

În Serbia și Macedonia, constatăm paralelismul culturii Vinca – Gumelnița și Cucuteni. După cronologia lui V. Milojević, cultura Vinca A corespunde cu sfârșitul culturii Boian (faza Spanțov) și Gumelnița A1, pe când Vinca B și C este sincronă cu Gumelnița A2 și B1⁴⁷. Spre sud-est, în zona vest-anatoliană, se poate urmări contemporaneitatea culturilor Gumelnița A2 și Cucuteni A2–A3, cu fazele mai vechi ale culturii Troia I, dar și cu etapa anterioară Pre-Troia I = Poliohni - faza albastră⁴⁸.

Acesta ar fi cadrul cel mai general posibil de a schița paralelismul culturii Gumelnița cu celelalte culturi eneolitice de pe teritoriul actual al României și din afara ei. Deținând datele oferite de sincronisme, coroborate cu cele ale rezultatelor date de analizele probelor cu carbon radioactiv C14 făcute atât pentru cultura Gumelnița, cât și a unor culturi contemporane, considerăm că se poate opera la încadrarea cronologică a acestora. Pentru sincronismele și cronologia absolută a acelor două culturi contemporane – Gumelnița și Cucuteni A, este suficient a aminti studiile lui Vl. Dumitrescu care oferă o rezolvare relativ sigură și aproape unanim recunoscută.⁴⁹

În ce ne privește, nu vom face decât o rememorare a unor date deja cunoscute. Situația numerică a analizelor pe probe de C14 ale culturilor neo-eneolitice extracarpatice este astăzi aceeași ca și acum un sfert de secol. După o statistică din 1974

43 Vl. Dumitrescu, *Apulum*, 12, 1974, p. 31.

44 *ibidem*, p. 29

45 M. Petrescu – Dâmbovița, în *Actes du II-e Congrès International des études de Sud-Est Européen*, tom II, Hisoire, Athenes, 1972, p. 95-108 și nota 43.

46 Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 35-36.

47 M. Petrescu-Dâmbovița. *op. cit.*, p. 106 și nota 46

48 *ibidem*, p. 107.

49 Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 23-39; idem. *La cronologia dell'eneolito Romano alla luce degli esami C14*. Estrato da "Fraistoria Alpina", vol. 10, Tarento, 1974, p. 95-105. idem, *Dacia*, NS, 1964, p. 53-66; idem *Memoria Antiquitatis*, 4-5, 1972-1973, p. 25-45; *Pontica* XII, 1980, p. 23-31.

a probelor cu C14 pentru culturile eneolitice din zona amintită, Vl. Dumitrescu prezintă următoarea situație: cultura Cucuteni – patru probe, cultura Sălcuta – două, Gumelnița – paisprezece și Cernavodă – trei. Toate cele paisprezece datări făcute pentru cultura Gumelnița se referă numai la faza A2, lipsind orice datare C14 pentru faza A1⁵⁰. În momentul de față pentru faza Gumelnița A2 este acceptată data de 3400 î.Hr.

Dacă în anul 1974 nu există nici o analiză cu C14 pentru o probă din nivelul Gumelnița A1, acum putem reaminti rezultatul analizei nr. 2051 făcută de Laboratorul Institutului de Istorie Veche și Arheologie de la Berlin, pe o probă de grâu carbonizat provenit din nivelul inferior – Gumelnița A1 din așezarea de pe tell-ul Movila Olarului de la Lișcoteanca. Aceasta indică data de 3690 + 50 î. Hr.⁵¹

Pentru faza Gumelnița A1 putem apela și la rezultatul unei analize de la Ruseștii Noi – faza I (din Basarabia), care aparține etapei finale Precucuteni III, început de Cucuteni A – respectiv Tripolie A B1, care indică data de 3615 î.Hr. O altă analiză făcută pe o probă de C14 aparținând culturii Precucuteni III de la Târpești este datată la 3580+85 î.Hr.⁵². Făcând o medie a datelor amintite, reiese că cea mai sigură datare pentru faza Gumelnița A1 este 3600 î. Hr.

Cât privește faza Gumelnița A2, posedând datele celor patrusprezece analize pentru cultura Gumelnița, precum și a unor probe de la Sălcuta II și Cucuteni A3⁵³, data medie este de 3400 î.Hr. În concluzie, cultura Gumelnița cu fazele A1 și A2 din nord-estul Munteniei și Dobrogea, din punct de vedere cronologic se încadrează în limitele anilor 3600 – 3400 î.d.Hr.

Concluzii generale

Publicarea rezultatelor săpăturilor de pe tell-ul de la Medgidia, după trecerea a patru decenii de la efectuarea lor reprezintă îndeplinirea, chiar dacă târzie, a obligațiilor noastre de cercetători.

Mai importantă însă decât aceasta este reactualizarea chestiunii științifice a culturii Gumelnița în Dobrogea și prin extindere, prin legăturile ce se stabilesc în mod natural, în toată aria de răspândire a acestei culturi.

Punând în circuitul științific informațiile obținute în urma cercetării tell-ului de la Medgidia, aducem date noi, suplimentare și în problemele eneoliticului final și genezei culturii Cernavodă I

Gumelnița, una din cele mai cunoscute și reprezentative culturi sud-estice extracarpate, marchează etapa finală a eneoliticului din această zonă. Sfârșitul eneoliticului românesc în nord-estul și sudul Munteniei, precum și în Dobrogea este marcat de o nouă cultură, numită Cernavodă I. La geneza acesteia a participat esențial, ca factor local, cultura Gumelnița, alături de factorul răsăritean – Srednâi Stog II și mai târziu (în faza C) de cel sudic – egeo – vest – anatolian. Componentele genetice ale culturii Gumelnița din stânga și dreapta Dunării au provenit din elementele locale ale culturii Boian, pentru Dobrogea adăugându-se și Hamangia, fără ca aceasta să fi avut

50 Vl. Dumitrescu, *Apulum*, 12, 1974, p. 28.

51 N. Hartuche, *Istros*, 5, p. 41.

52 Vl. Dumitrescu, op. cit., p. 31 și *La cronologia dell'eneolitico...*, p. 104.

53 idem. *La cronologia dell'eneolitico...*, tabel cronologic, p. 104.

un rol hotărâtor.

În nord-estul Câmpiei Române – deci și în zona Brăilei cultura Boian își încheie existența la nivelul fazei Giulești, trecerea făcându-se direct de la această fază la Gumelnița. Cu tot caracterul său unitar, această cultură prezintă în arealul său și caracteristici locale, ce dau naștere la variante ca: cea nord-estică a Munteniei, varianta dobrogeană, varianta Varna. Variantele nord-estică și dobrogeană nu trebuie confundate cu aspectul cultural Stoicani–Aldeni, format în sudul Moldovei din culturile Gumelnița A1 și Precucuteni III. Acest aspect are evoluția sa proprie, paralelă cu Gumelnița A2 și Cucuteni A, într-o arie geografică bine definită. Colegul I.T. Dragomir a săvârșit o mare eroare confundând Stoicani – Aldeni cu cultura Gumelnița, chiar din faza A1, din zonele Brăilei, Ialomiței și Dobrogea. Concluzia este enunțată chiar în titlul monografiei sale, când afirmă că acest aspect cuprinde sud-estul României⁵⁴. Așa cum s-a subliniat în cuprinsul lucrării, cultura Gumelnița cunoaște în Dobrogea trei tipuri de așezări: pe tell-uri, terase (așezări deschise) și în peșteri, pe când în stânga Dunării sunt întâlnite numai primele două (tell-uri și terase).

Din punctul de vedere al ariei geografice, cultura care face obiectul cercetării noastre ocupă, în dreapta Dunării – întreaga Dobrogea, iar în stânga – toată Muntenia, începând din regiunea colinară și până la Dunăre, iar spre vest până la Olt. În Bulgaria ea este foarte înrudită cu culturile Kodja-Dermen și Karanovo VI, cu care formează un complex cultural, iar în nord – est în zona litoralului Mării Negre – este întâlnit aspectul cultural Varna, asemănător cu Gumelnița – varianta dobrogeană.

Grosimea apreciabilă a nivelelor de locuire constatată în majoritatea așezărilor (Cernavodă tell, Hârșova, Medgidia – în Dobrogea) și a unora din Muntenia (Gumelnița, Căscioarele, Tangăru, Lișcoteanca, Brăilița ș.a.), excepție făcând cele sezoniere sau de scurtă durată (din peșteri, Carcaliu, Râmnicelu, etc.), atestă caracterul sedentar al populației gumelnițene. Acesta mai este dovedit și de soliditatea și dimensiunile locuințelor (în majoritate de suprafață, bordeiele fiind excepții), de bogăția și varietatea inventarului gospodăresc, de caracterul mixt agro-pastoral al economiei, de complexitatea îndeletnicirilor, etc.

Deși așezarea de la Medgidia (ca și celelalte așezări gumelnițene din Dobrogea) au conferit foarte puține piese privind plastica antropomorfă și zoomorfă – comparativ cu așezările din stânga Dunării, unde acestea sunt bogat reprezentate – viața spirituală a acestor comunități era foarte elevată.

Cu toate că se cunosc puține descoperiri legate de ritul funerar, atât cât ele există, confirmă practicarea inhumăției cu corpul așezat în poziție chircită⁵⁵.

Problema sincronismelor culturii Gumelnița, atât pe plan local (în cadrul teritorial românesc), cât și în afară, am tratat-o mai detaliat în capitolul respectiv al lucrării. Acum nu facem decât să reamintim succint doar sincronismele cu culturile contemporane locale. Faza Gumelnița A1 este sincronă cu cultura Precucuteni III și parțial cu începutul fazei Cucuteni A, pe când Gumelnița A2 este paralelă cu Cucuteni A3, Sălcuța II și cu faza mijlocie a culturii Petrești (B). Pe baza analizelor pe probe de C14, cronologia culturii Gumelnița se încadrează în limitele datelor de 3600-3400 î.Hr. În

54 I.T. Dragomir. *Eneoliticul din sud-estul României. Aspectul cultural Stoicani–Aldeni*, București, 1983, p. 11 și urm., vezi harta de la p. 125.

55 E. Comșa. *Die Bestattungssitten im Rumänischen Neolithikum*, in *Jahr.f.mitteldt. Vorgesch.* Bd. 58, Halle – Saale, 1974, p. 144 și urm.

Dobrogea, ca și în nord-estul Câmpiei Române, cultura Gumelnița își încheie existența odată cu faza A2, respectiv în jurul datei de 3400 î.Hr.

Deși tardiv valorificate, săpăturile de pe tell-ul de la Medgidia, prin bogăția materialelor descoperite, aduc, alături de rezultatele cercetărilor de la Hârșova, o importantă contribuție la cunoașterea culturii Gumelnița pe teritoriul Dobrogei și în restul arealului ei din stânga Dunării. Prin cultura Gumelnița se creează și premisele cunoașterii genezei culturii Cernavoda I.

Explication des figures

- Fig. 1. Établissements de la culture Gumelnița en Dobroudja (carte d'après P. Hașotti).
- Fig. 2. Plan général des fouilles sur la plate-forme du tell de Medgidia.
- Fig. 3. Profil du côté est-fossé V.
- Fig. 4. Profil du côté est-fossé I.
- Fig. 5. Profil du côté est-fossé III.
- Fig. 6/1. Vue générale de l'actuelle plate-forme sur l'ancien tell (vue du sud, la vallée de Carasu – à présent, le canal Danube–Mer Noire).
- 6/2. Vue de l'ancien tell, avant sa destruction – 1956.
- Fig. 7. Aspect des fouilles; fossé III; l'habitation no. 1 (habitation-moulin aux meules fixées sur un socle).
- Fig. 8. Aspect des fouilles; côté ouest de l'ancien tell.
- Fig. 9.1. Fouilles, côté ouest de la plate-forme.
- 9.2. L'âtre provenant d'une habitation – niveau IV.
- Fig. 10. Moulin à meules doubles, socle et gradin de l'habitation-moulin.
- Fig. 11. L'intérieur de l'habitation-moulin (no. 1); 1. Moulin à une meule (*in situ*); 2. reconstitution de ce moulin.
- Fig. 12. Vue des fouilles, la superficie A; des grands vases de provision de l'habitation no.1 (moulin).
- Fig. 13. Vases de provisions – *in situ*, de l'habitation – moulin no.1.
- Fig. 14. Profils des bords, différents fossés.
- Fig. 15. Plan à l'horizontale de l'habitation-moulin (no.1.); section transversale du moulin double, à socle.
- Fig. 16. Moulin à une meule; moulin à deux meules.
- Fig. 17. Grands vases de provisions; 2-âtre; 3-moulin double.
- Fig. 18. Outils et armes en silex (niveaux I-III, Gumelnița A1 et A2).
- Fig. 19. Lames et grattoirs en silex, provenus de différents niveaux.
- Fig. 20. Lames, grattoirs et racloir travaillés en silex.
- Fig. 21. Différents outils en silex des niveaux I-III (Gumelnița A1 et A2).
- Fig. 22. Différents outils en silex des niveaux I-III (Gumelnița A1 et A2).
- Fig. 23. 1-Grattoirs, 2-hache plate travaillée en roche de clivage.
- Fig. 24. 1-Grattoirs en silex; 2-marteau en pierre; 3-ciseau en pierre; 4-fragment d'un marteau en pierre; 5-alène en os; 6-7 serfouettes et perçoir en os; 8-serfouette en corne.
- Fig. 25. 1-Grès d'aiguisage; 2-serfouette en corne de cerf;

- 3-petit ciseau en pierre polie.
- Fig. 26.1-2. Lames et grattoirs en silex; 3-pointe de flèche en os; 4-perçoir en os (poli).
II. 1.-Grattoir sur lame de silex; 2-hache en pierre polie;
3-pointe de lance en silex.
- Fig. 27. 1-Lames et grattoirs sur des lames; 2-barreau en pierre.
- Fig. 28. 1-Poids de filet; 2-6 différents outils en os; 7-marteau de pierre;
8 petit ciseau en pierre; 9-hache en pierre.
- Fig. 29. 1-3 petits ciseaux travaillés en éclats d'os; 4-perçoir en os;
5-fragment de marteau en corne.
- Fig. 30. 1-Maxillaire supérieur de cheval; 2-corne de chevreuil.
- Fig. 31.1a. Vase de provision de l'habitation no. 1; 1b-détail de vase 1a.
- Fig. 32.1a. Vase de provision de l'habitation – moulin no.1; 1b-détail du décor.
- Fig. 33. 1-Couvercle de vase avec des motifs incisés et excisés;
2-petit vase aux proéminences en relief.
- Fig. 34. Fragments de la partie supérieure de deux vases de provisions.
- Fig. 35. 1-Bol de grandes dimensions, peint en graphite dans la partie supérieure
2-4. Vases en pâte commune (le vase no. 4 est légèrement déformé
par le feu).
- Fig. 36. 1-2 Vases bitronconiques de petites dimensions; 3-écuelle modelée
en pâte fine.
- Fig. 37. 1-2 Vases – passoires; vase, "poudrier". 4-perle tubulaire en argile cuite;
5-pièce pilon (?) modelée en argile cuite.
- Fig. 38.1-2 Pieds humains du type "embauchoir" (une paire), en argile cuite.
- Fig. 39. 1-Vase de petites dimensions représentant un oiseau; 2-vase jouet (flûte).
- Fig. 40. Tableau avec la typologie et la diffusion des pièces en argile cuite
en forme de pied d'homme (d'après M. Şimon et D. Şerbănescu).
Les complètement pour les pièces de Medgidia nous appartiennent.
- Fig. 41. 1a.-Pied de figurine, travaillé en argile; renversé, il pourrait ressembler
à une tête d'oiseau (1b); 2-la paire de pieds humains de Medgidia.
- Fig. 42. Vase de provision de l'habitation – moulin (dessin).
- Fig. 43. Un autre vase de provision de l'habitation – moulin (dessin).
- Fig. 44. 1-Fragment de vase en pâte fine, ornementé avec des cannelures et
peinture en graphite; 2-3 vases de provisions de l'habitation-moulin (no.1).
- Fig. 45. Couvercle de vase à motifs superficiellement incisés et excisés.
- Fig. 46. Vase bitronconique de dimensions moyennes.
- Fig. 47. 1-Fragment de vase en étages, de dimensions moyennes travaillé
en pâte fine; 2-écuelle à décor en spirale.
- Fig. 48. 3-Fragment de vase de provisions, à décor en spirale, réalisé par
une large excision; 1,2,4-15, différents profils de vases
(no. 4 est peint en graphite).
- Fig. 49. 1-Motif en spirale, réalisé par une large excision; 2-4 profils de vases
et bols modelés en pâte fine.
- Fig. 50. 1-6, 8-9, 11-16, profils d'écuelles et bols; 7-fragment d'idole
antropomorphe travaillée en os; bracelet en Spondylus.
- Fig. 51-52. Profils de vases modelés en pâte fine.
- Fig. 53. 1,5-Vases en étages à décor égratigné; 6-bol peint à l'intérieur en graphite;

- le reste – profils de vases en pâte fine.
- Fig. 54. 1,3,4-vases travaillés en pâte fine; 2-passoire.
- Fig. 55. Vases de diverses dimensions, modelés en pâte commune.
- Fig. 56. Fragment de bol peint à l'intérieur à graphaite.
- Fig. 57. Vases peints, du type Cucuteni A3, découverts dans les établissements Gumelnița du dép. de Brăila; 1-4 Brăila, 5-7 Cireșu.
- Fig. 58. 1, 1a, 1b et 2-Vases Cucuteni A3 de Brăila.
- Fig. 59. 1-3, 5-11, Fragments de vases Cucuteni A3 de Brăila;
4-Fragment de vase peint de Lișcoteanca "Moș Filon".
- Fig. 60. 1-3, 5-10. Fragments de vases Cucuteni de Brăila. 4-Fragment de vase Cucuteni peint, trouvé à Lișcoteanca, point "Movila Olarului".
- Fig. 61. Fragment de vase Pré-Cucuteni III trouvé à Lișcoteanca "Moș Filon";
2,3, 5-10-fragments de vases et de louche Cucuteni A3, découverts dans les deux huttes Gumelnița sur le tertre-tell de Râmnicelu;
4-fragment de vase peint trouvé à Lișcoteanca – "Movila Olarului".

LES FOUILLES ARCHEOLOGIQUES DE MEDGIDIA, DEP. DE CONSTANTZA – 1957-1958

Résumé

L'établissement néolithique de Medgidia se trouve sur un tell, sur la rive septentrionale de l'ancienne vallée Carasu, aujourd'hui le trajet du canal navigable Danube-Mer Noire. L'établissement a été partiellement détruit par une plate-forme sur laquelle ont été élevés plusieurs bâtiments. C'est la raison pour laquelle les deux campagnes des fouilles de 1957-1958 – ont eu un caractère de sauvetage. L'établissement appartient exclusivement à la culture énéolithique Gumelnița, les phases A1 et A2. La couche de la culture conservée avait environ 3 m. d'épaisseur. Tous les niveaux d'habitation sont marqués par des débris des grandes habitations de surface (à une ou deux chambres). L'une des habitations du niveau III – Gumelnița A2, contenait des moulins portatifs, vases de provisions (fig. 10, 15, 16, 31, 32, 41-43/2,3). Cette habitation a joué le rôle de moulin. L'inventaire ménager de l'établissement a été très riche et varié; on y a trouvé des outils et des armes travaillées en silex, pierre polie, en os et corne. La céramique comprend une gamme très variée de vases de toutes les dimensions, et des formes de décors différents, spécifiques aux phases Gumelnița A1 et A2. A l'intérieur des habitations sont placés des âtres de feu ovales et rectangulaires, aux coins arrondis.

La plastique anthropomorphe et zoomorphe est peu représentée; on y a trouvé: une idole fragmentaire en os et deux pieds d'homme, modelés en argile cuite (fig. 38/1, 2; 41/2). Les pièces sont pleines à l'intérieur et on les a trouvées près d'un âtre dans une habitation du III-e niveau. Les restes de faune découverts dans l'établissement indiquent des espèces domestiques et sauvages. L'état économique des porteurs de la culture Gumelnița en général et de ceux du tell de Medgidia en particulier, était florissant grâce au caractère agro-pastoral des occupations.

La périodisation de la culture est plus nuancée, en fonction de la stratigraphie et la typologie des vases. On a retenu la chronologie établie par Vl. Dumitrescu, en se rap-

portant à la situation de Gumelnița et Căscioarele, où ont été déterminées trois phases: Gumelnița A1, A2, et B. En Dobroudja, sont connues les deux premières: A1 et A2. A présent, l'aire géographique de la culture est bien précisée: la Dobroudja en entier, toute la Valachie jusqu'à l'Olt; au nord-est jusqu'à la zone collinaire; et au sud-est de la Dobroudja, en Bulgarie, elle continue avec les cultures Kodja-Dermen et Karanovo VI (Gumelnița forme avec celles-ci le grand complexe culturel Gumelnița – Kodja – Dermen – Karanovo VI). Dans la zone du littoral bulgare l'aspect culturel Varna est très apparenté à l'aspect Gumelnița de Dobroudja.

Du point de vue des synchronismes, la phase Gumelnița A1 est contemporaine, dans le territoire roumain, à Precucuteni III et, très probablement, au début de la phase Cucuteni A, tandis que la phase Gumelnița A2 est contemporaine avec Cucuteni A3 – Sălcuța II et Petrești B. Sur le plan externe, vers l'ouest la culture Gumelnița A2 est synchrone avec les débuts de la culture Bodrogkeresztur, au sud, avec Vinča B, Kodja-Dermen, Karanovo VI, et dans la région ouest-anatolienne, avec les phases plus anciennes de la culture Troia I.

Basée sur ces synchronismes et sur les analyses avec C14, la chronologie de la culture Gumelnița se place entre les limites 3600-3400 av. J.-C.

Au nord-est de la Plaine Roumaine, aussi bien qu'en Dobroudja, la culture Gumelnița cesse son existence en même temps que la phase A2, étant remplacée par la culture Cernavoda I, à la genèse de laquelle elle a pris part et qui marque la fin de l'énéolithique dans l'ancien territoire Gumelnița. La nouvelle culture (Cernavoda I) assure directement le passage à la période de transition vers l'âge du bronze, par l'intermédiaire des cultures Cernavoda III et Cernavoda II.

Les résultats des fouilles de Medgidia, après quatre décennies gardent encore l'importance scientifique et leur publication fait mieux connaître la culture Gumelnița en Dobroudja et à la gauche du Danube.